

ESGUARDS DOCENTS

Edició General: Kim Lloveras Montserrat

Col·laboradores: Judit Taberna Torres
Carmen Escoda Pastor

Equip Docent: Maite Aguado Roca
Joana Ayxendri Gairal
Pasqual Bendicho Cabuti
Maite Díez Blanco
Carmen Escoda Pastor
Kim Lloveras Montserrat
Hector Mendoza Ramirez
Juan Mercadé Brulles

Andrea Ortega Frutos
Oriol Ribo Ventura
Isidre Santacreu Tudo
Bruno Seve
Erik Soles Brull
Judit Taberna Torres
Isabel Zaragoza de Pedro

Maquetació: Yasmina Sansaloni Riera
Raquel Just Nat

Disseny portada: Kim Lloveras i Montserrat

ETSAB, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura Barcelona
Avinguda Diagonal, 649
08028 Barcelona
Tel. 934 01 63 33
<https://etsab.upc.edu/ca>

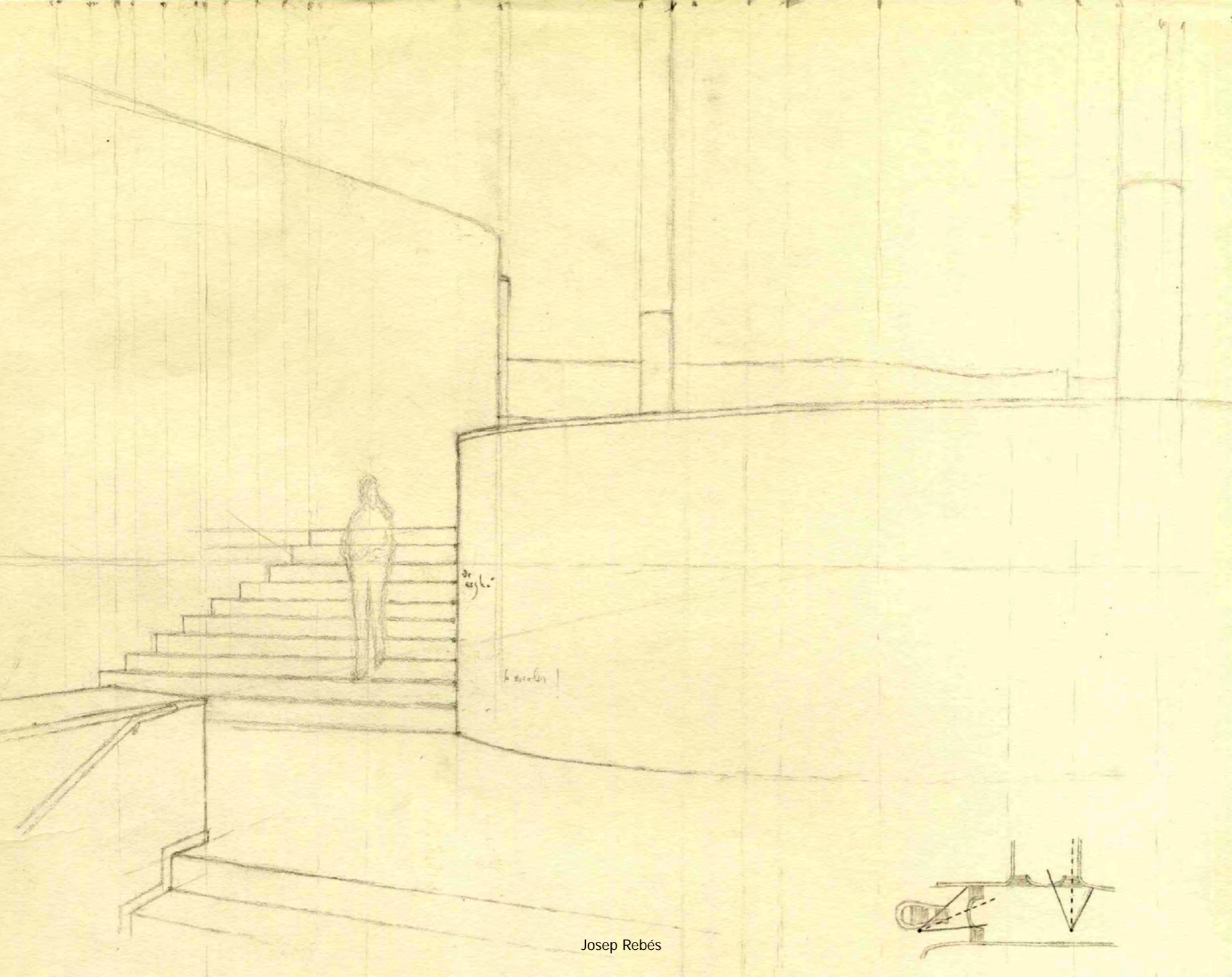
ISBN: 978-84-9880-946-6

Juny 2021

Imagotip ETSAB

iniciativa
digital politècnica
Publicacions Acadèmiques de la UPC

Josep Rebés

Esguards docents del Dibuix Manual a l'ETSAB

Kim Lloveras i Montserrat

No hi ha un criteri únic, immutable, per a la docència del Dibuix Manual a l'ETSAB. Les opinions que s'exposen són les dels actuals docents del Dibuix Manual de l'ETSAB. Són Professors provinents majoritàriament del Departament d'Expressió Gràfica Arquitectònica I, que es va unir al d'Expressió Gràfica Arquitectònica II, tots dos de la UPC, per crear l'any 2017 el Departament de Representació Arquitectònica, DRA; Departament que imparteix docència en les àrees d'anàlisi plàstica, dibuix arquitectònic i geometria descriptiva, per encàrrec de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB), l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (ETSAV) i l'Escola Politècnica Superior d'Edificació de Barcelona (EPSEB).

Tots els participants impartim docència en les dues assignatures de Dibuix Manual de l'ETSAB. S'ha de dir que tothom és arquitecte professional en actiu. Cadascú dels docents (individualment o en grup) ha estat convidat per expressar lliurement el seu esguard docent. Cadascú exposa el seu particular parer recolzant-se principalment amb els dibuixos usats com exemples per els estudiants i els resultats obtinguts

Cal tenir present que estem immersos dins de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, EEES, que s'ha anat aplicant gradualment des de 2009. Tant com s'exposa des de 2010 en les guies docents de Dibuix I i II de l'ETSAB, les hores d'aprenentatge autònom, no presencial, conseqüència de Bolonya, són quelcom majors que les presencials. Penso que aquest particular fet de potenciar l'autonomia en l'aprenentatge de l'estudiant no s'ha vist totalment traslladat ni en la manera d'impartir la docència

ni en la manera d'avaluar-la, i és on, al meu parer, s'emfatitzen més les diferències entre les propostes docents del Professorat. Es pot orientar, explicar i inclús corregir, però sempre amb l'ànim d'aflorar allò que cada estudiant porta d'innat (1); sinó pensem en Peter Zumthor que va ser fuster abans que arquitecte.

Encara que no hi ha una única via per a enfocar la docència del Dibuix Manual, sí que hi ha uns mínims de continguts acceptats per la comunitat dels Professors (analitzar la realitat i saber-ne prendre dades, coquitzar, esbossar, fer representacions més realistes amb tècniques de color...). Ara bé, també és evident que s'han introduït nous procediments al llarg dels anys, procediments no sempre acceptats per la comunitat del professorat: els basats en un fons fotogràfic de la realitat, l'aprofundiment de les proporcions i representació de la figura de la Persona, la introducció a l'espai de treball de elements que no hi són, siguin reals o no, per tal de lligar més l'aprenentatge en el fet de aprendre a idear nous espais, apropant-se a la realitat del futur projecte professional.

El Dibuix Manual no deixa de ser el primer pas de l'aprenentatge que ha de fer l'estudiant per saber exposar gràficament, després de la anàlisi de l'objecte i/o de l'espai on treballa, una idea arquitectònica. Aquest mitjà d'expressió l'acompanyarà al llarg de la seva vida com a estudiant, i com a professional.

El present recull d'esguards docents ha de servir per no deixar de millorar mai la docència.

1. Baquero, M. (1988). Los Departamentos de Expresión Gráfica entre la autonomía y la dependencia. En Actas del I Congreso Expresión Gráfica Arquitectónica, 1986, Universidad de Sevilla

ÍNDEX

ESGUARDS:

- Pàg. 05 **Bologna**
Kim Lloveras Montserrat i Judit Taberna Torres
- Pàg. 11 **A l'alumnat de Dibuix del primer curs d'arquitectura**
Isabel Zaragoza i Héctor Mendoza
- Pàg. 13 **Aproximació atenta**
Hector Mendoza i Isabel Zaragoza
- Pàg. 16 **El dibuix i la fotografia**
Judit Taberna Torres i Kim Lloveras Montserrat
- Pàg. 19 **Dibuixar és Observar**
Andrea Ortega-Frutos
- Pàg. 22 **Dibuix Urbà**
Bruno Seve
- Pàg. 25 **El Plec com a recurs compositiu i d'anàlisi**
Carmen Escoda Pastor
- Pàg. 28 **El Dibuix com a disciplina arquitectònica**
Juan Mercadé Brulles
- Pàg. 31 **Lectures de la Diagonal**
Erik Soles Brull i Juan Mercadé Brulles
- Pàg. 33 **Dibuixar a varies mans implica negociar i parlar**
Isidre Santacreu
- Pàg. 35 **Dibuixar/observar/interpretar/comprendre('s)/bagatge**
Maite Aguado
- Pàg. 37 **Plecs i Plans**
Maite Díez Blanco
- Pàg. 40 **Si no ho puc dibuixar, no ho puc entendre**
Pasqual Bendicho

ANNEX

BIBLIOGRAFIA

ABANS BOLOGNA

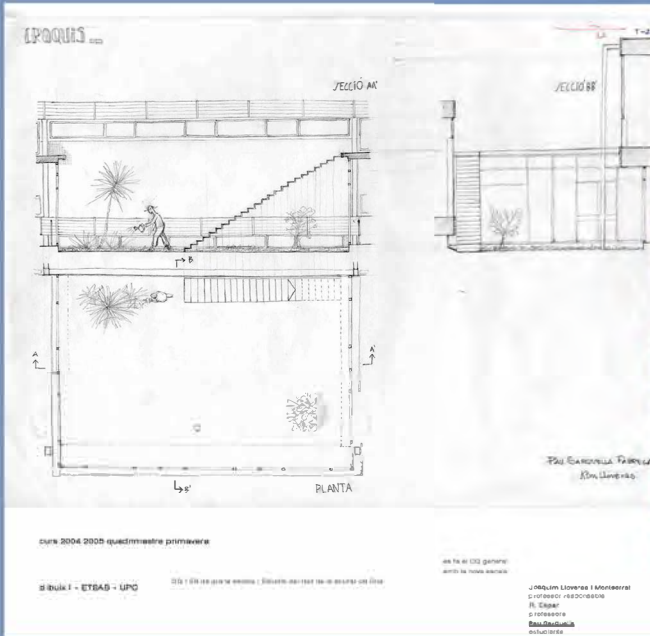

Le Corbusier cònic

Alvar Aalto conceptual

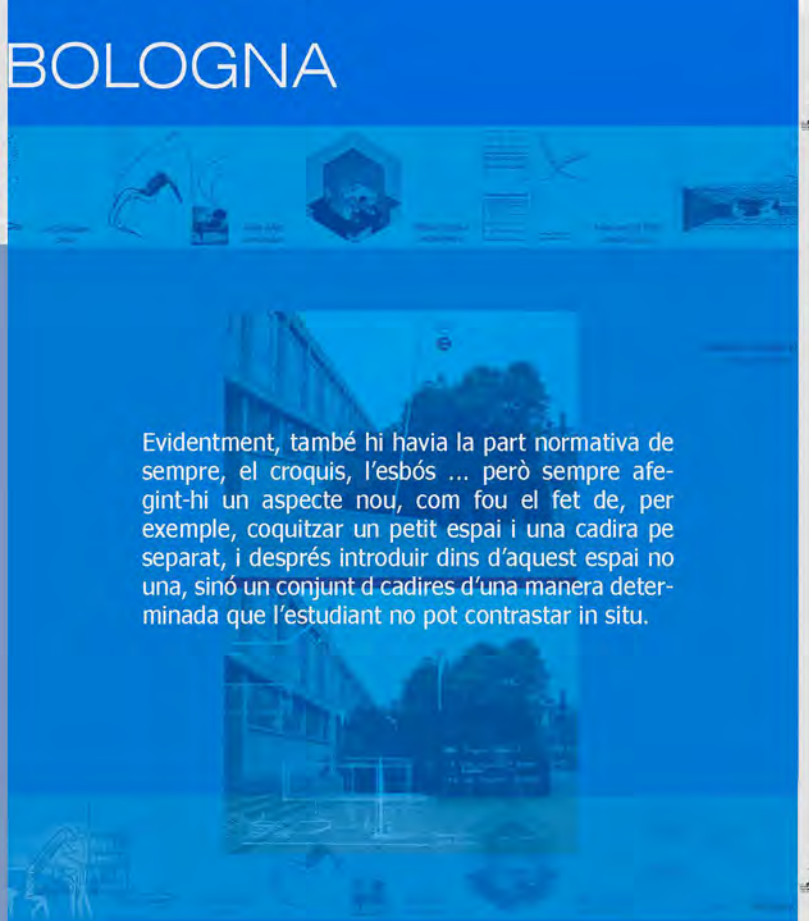
Walter Gropius axonòmic

Mies van der Rohe dièdric i cònic

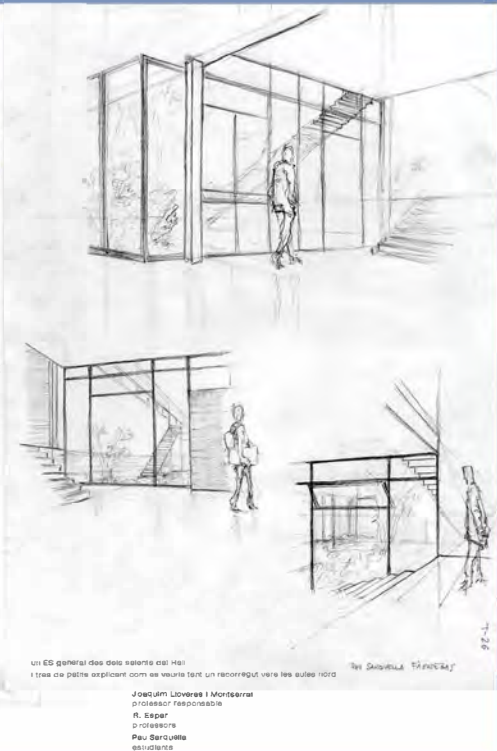
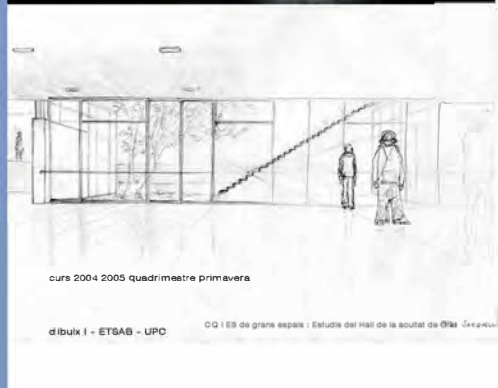
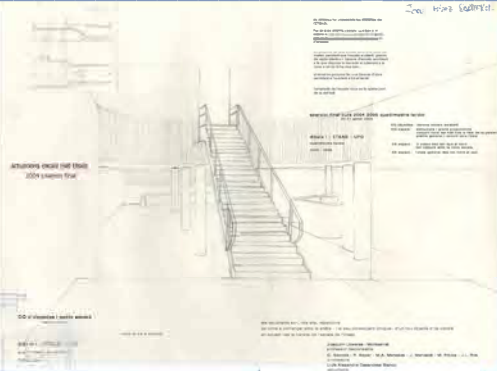
Vaig ésser Professor Responsable i/o Coordinador de l'Assignatura de Dibuix I, des del 2003 fins al 2011, quan va començar a aplicar-se, molt de mica en mica, Bolonya.
 En aquests anys precedents, i des de l'inici, vaig intentar canviar els procediments de l'assignatura, en el sentit de provocar canvis en els espais reals usat a la docència a fi i efecte de que hi hagués un apropament de l'estudiant al seu futur professional, com si es tractés de petits encàrrecs professional en el que es vol és introduir petits canvis al espai real.
 Ja no es tractava d'analitzar, coquitzar i esbossar allò que tenim davant nostre, sinó, a més, d'introduir-hi o canviar quelcom d'ell.
 S'ha de dir, que no tot el professorat em va seguir i que, a més, es pot dir que més d'un s'hi va enfrontar. Va ser així.

S'afegeix una escala al Pati de Dret que té la inclinació del sol al migdia del solstici d'estiu

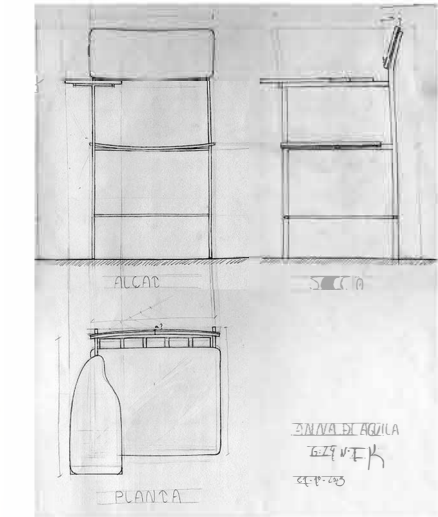

Evidentment, també hi havia la part normativa de sempre, el croquis, l'esbós ... però sempre afegint-hi un aspecte nou, com fou el fet de, per exemple, coquitzar un petit espai i una cadira pe separat, i després introduir dins d'aquest espai no una, sinó un conjunt d'cadires d'una manera determinada que l'estudiant no pot contrastar in situ.

actuació pati Dret
 2004 2005 Primavera

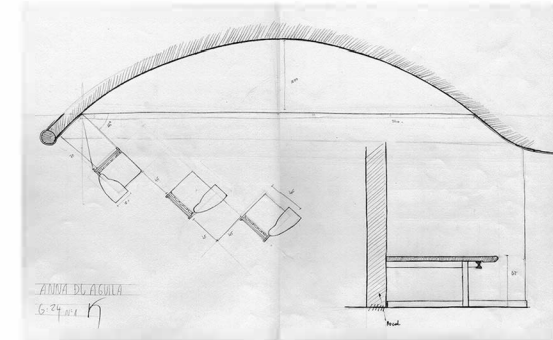
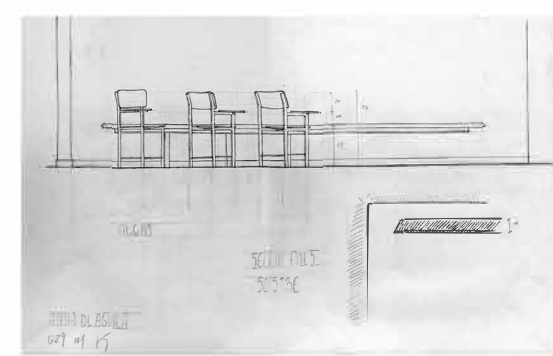
Es varen arribar a plantejar situacions complexes, i en exàmens finals, com és el cas que es presenta, que es va afegir una passarel·la als edificis de Llinàs a Dret, que els estudiants varen assumir amb tota normalitat.
 Tot això es va suprimir quan em varen substituir de Responsable/Coordinador de l'assignatura. Els successius Professors que em van seguir no ho varen tenir present, solament van admetre la introducció d'Objectes dins dels espais reals, mai una reforma d'ells. Llàstima.

exercici resum CQ d'objectes i petits espais
 21 i 24 octubre

dibuix I - ETSAB - UPC
 quadrimestre tardor
 2003-2004

passarel·la nova
 2006 examen final

l'objecte del croquis, la cadira, no havia estat feta per els estudiants
 les cadires es ven agrupar fent una composició simple, regular, dins de l'espai cobert de Godech

Joaquim Lloveras i Montserrat
 professor responsable
 C. Escada - R. Espar - M.A. Manees - J. Mercadé - M. Ribas - J.L. Roa
 professora
 Anna del Àguila
 estudiant

S'afegeix una passarel·la de comunicació entre el bar-menjador i el replà alt de l'escala d'accés exterior

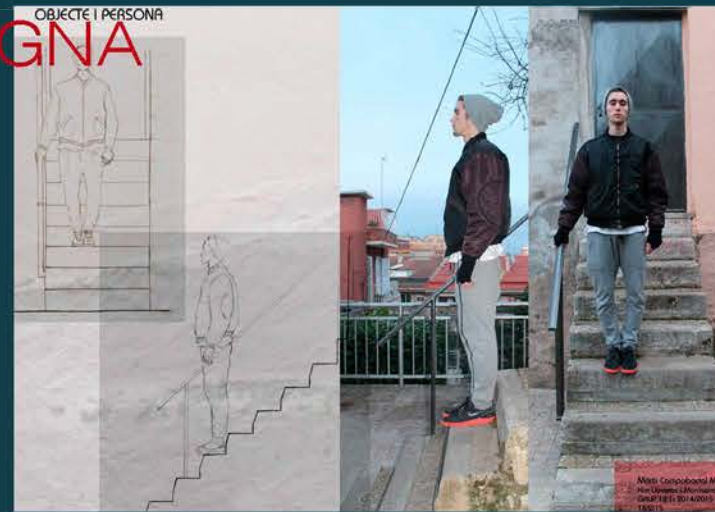
No som pas tan diferents

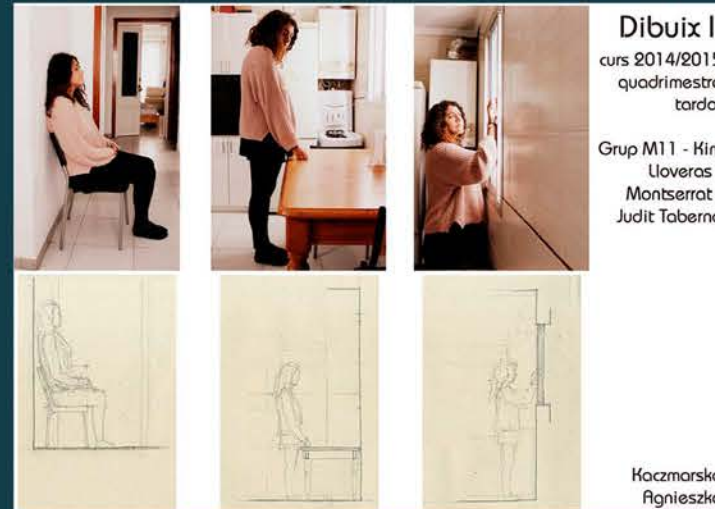
Núria Sant
Meritxell Padrós
Marta Vilella
Sara Villarta Rodó
Kim Lloveras Montserrat
Grup 11
APR 04

El 2013 es va iniciar el web No som pas tan diferents, dins del projecte de Recerca del Departament actual. L'objectiu era que Persones d'arreu del món facilitessin la seva imatge, de cara o total, per poder-la contrastar amb el model de proporcions de la Persona que es proposa al web. Es va introduir dins de la docència de Dibuix I per tal de que els estudiants hi participessin i, alhora constataessin que gaudeixen d'un cos proporcionat com el del model.
L'objectiu és molt senzill, en comptes de cercar entre els molts models de proporcions que hi ha, dibuixar-se, senzillament, tal com són.
https://ra.upc.edu/ca/recerca/projectes-recerca/copy_of_inici-no-som-pas-tan-diferents

BOLOGNA

exemples exercici 5
copyright design Kim Lloveras i Montserrat june 2015 all rights reserved
the copyright of the drawings are of students named

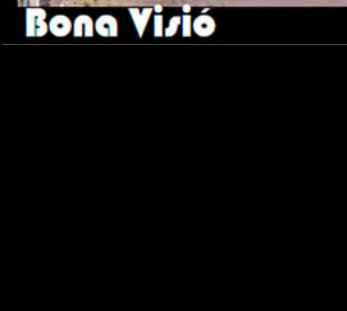
fotografia a Dibuix

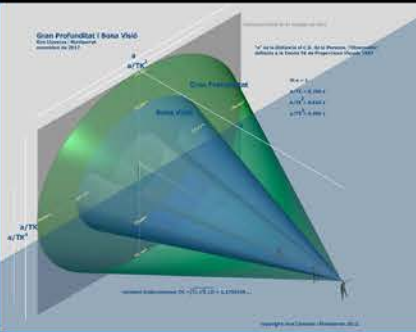
Sara Villarta
ANP 08
Kim Lloveras
G11

Gran profunditat

Bona Visió

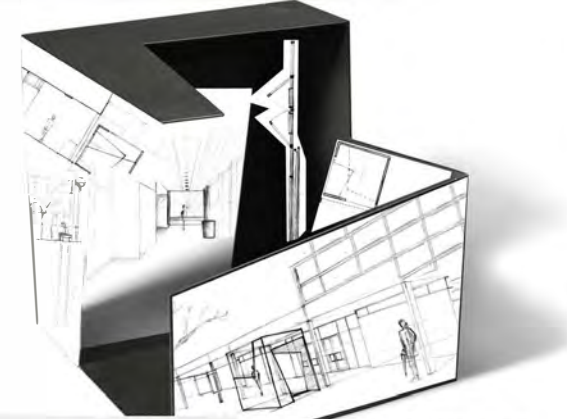

Al llarg dels darrers anys hem anat introduint tot un seguit de nous procediments que utilitzen la fotografia com a eina per millorar les maneres d'ensenyament tradicionals. L'hem utilitzat tant com a suport per a dibuixar els croquis, com per a fons on treballar-hi tot manipulant-la, com a complement dels collages de presentació, com a base de la re-fotografia, dels Recorreguts, de les Pre-Formes Per fer les fotografies, l'estudiant utilitza dues distàncies focals: una en la que ens introduïm a l'espai que realment sentim (Bona Visió) i l'altre que ens informa de l'espai que som capaços de recordar (Gran Profunditat).

BOLOGNA

DIBUIXANT FOTOGRAFIA
Ester Bonet Valenti
Grup M14 Kim Lloveras i Montserrat

LUZARBEITH MENCHI BANEY GI BONA
DIBUIXANT FOTOGRAFIA I DIBUIXANT TALLERS
OTEGUIA A DRET

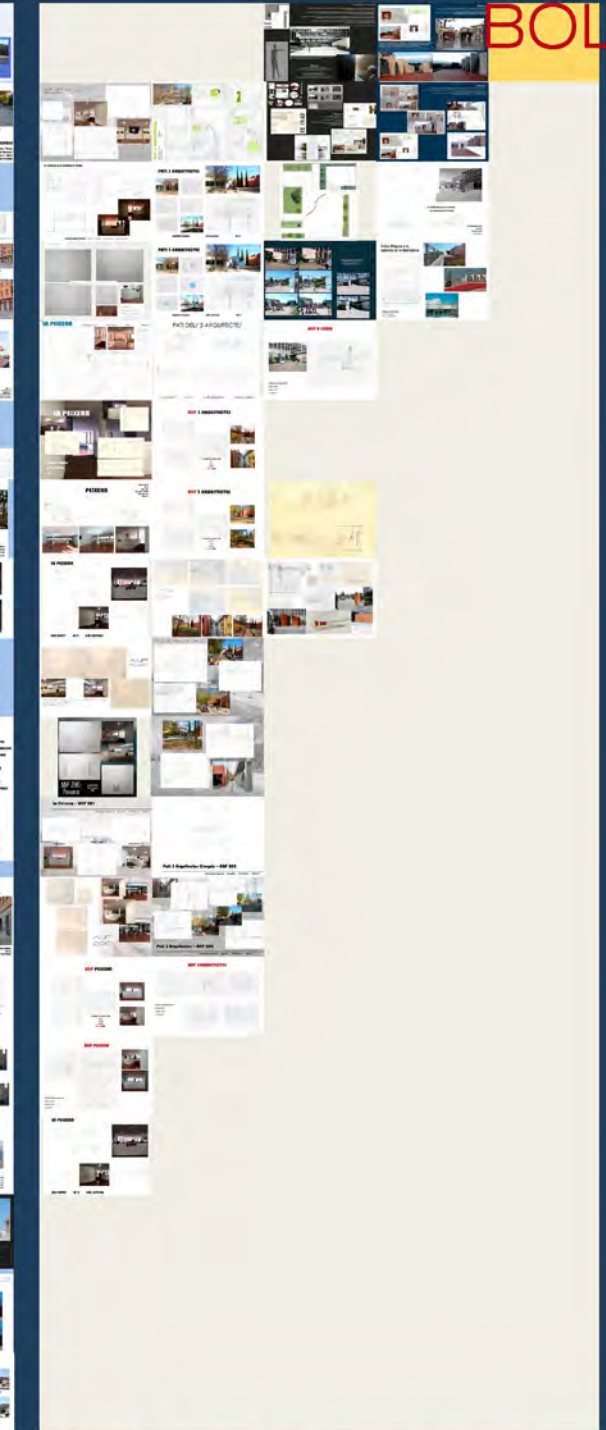
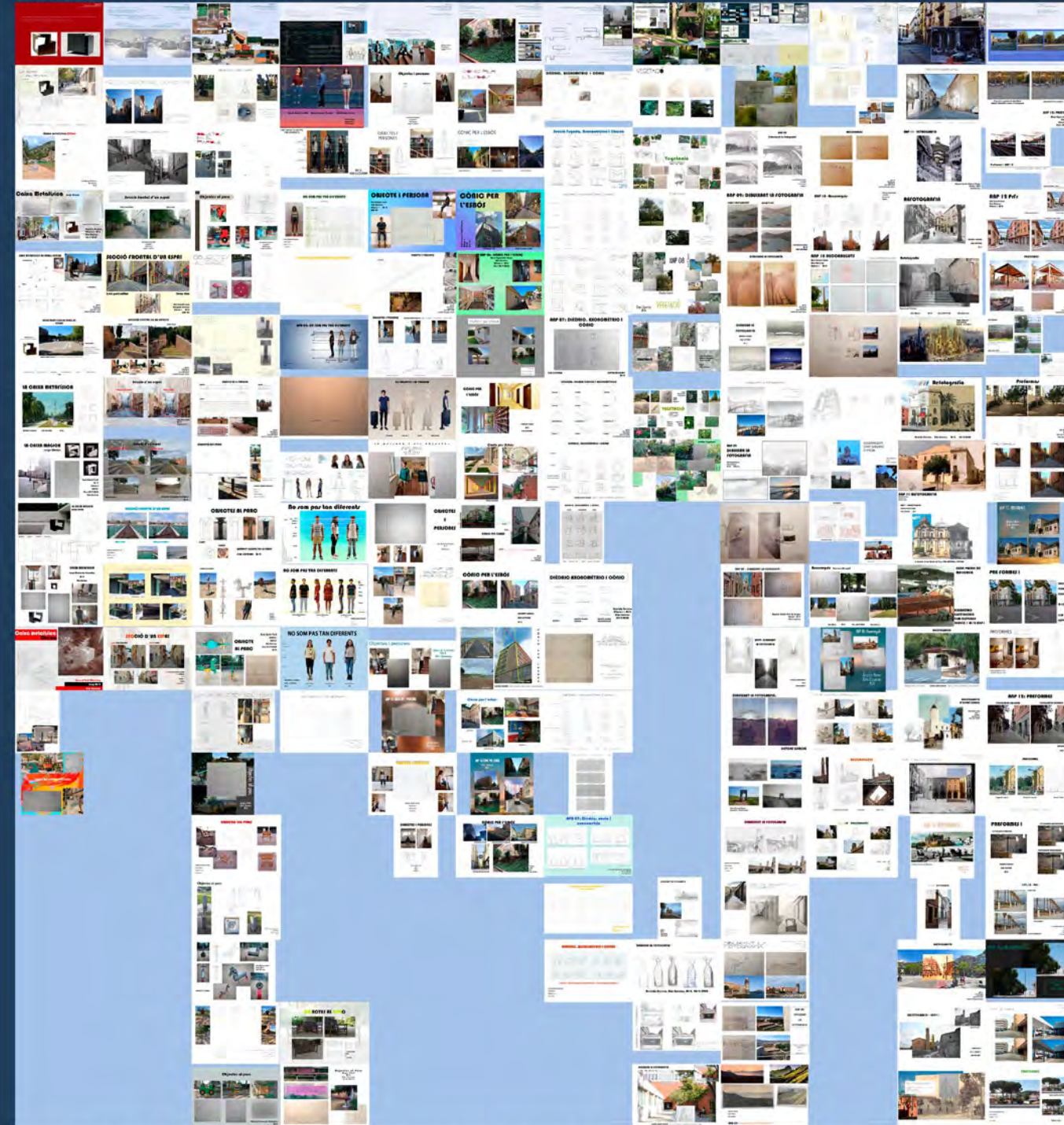

Lluís Salvatella

EMPRESARIALS FACULTAT

Jordina Ribó Garriga
Grup 11
2012-13
En Lloveras i Juli Tabares

BOLOGNA

UNIT 11- PREFORMES
Pont de l'Arco (Arco, Bologna, Itàlia)

Elisabet Martí Mols
01/17
Kim Lloveras G14

Dibuix I
Amb tots els procediments nous i amb la introducció de la fotografia, el dibuix manual I, de primer curs, es converteix, per a l'estudiant, en una eina que li ha de permetre enfrontar no solament els problemes del dibuix en sí, sinó que li és útil per afrontar tots els altres aprenentatges que apareixen en els seus estudis. Des dels detalls constructius fins al Projecte o al Urbanisme.

PERE FLOTATS SALA
SÈCORS FUGADELLS
JUDIT TABERNA DEBUX
CURS 2014-2015

Caixa màgica a la biblioteca

alçat i planta

secció

Elisabet Martí
Kim Lloveras
15/3/18
G 14

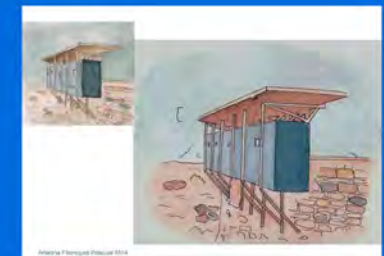

UNIT 11- REFOTOGRAFIA

En la part del dibuix manual que utilitza tècniques de color, principalment aquarel·la, s'ha renovat dirigint-ho cap a un major ús com a futurs estudiants de cursos superiors i, perquè no, com a futurs professionals. És per això que, a més de practicar per aprendre la tècnica amb aquarel·les i gouaches de reconeguts professionals, que potser no tenen gaire a veure amb l'arquitectura, s'han cercat exemples entre els pocs arquitectes que sí que usen el color en els seus projectes; que, a més d'usar-ho en les presentacions finals dels projectes (cada vegada substituïdes per les tècniques informàtiques) usen el color en els seus primers dibuixos, els de idea, com a concepte. Un dels arquitectes de referència en el que ens emmirallem és Peter Zumthor; també els de Christo i Jeanne-Claude, els de Hans Hollein i els del grup RCR, encara que aquests darrers l'utilitzin més els seus dibuixos com dibuixos de color per a presentacions.

2008
2009

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Teoria Teoría
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Història Historia
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Experiència Experiencia
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Una Eina Un Instrumento
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Una Eina Un Instrumento
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

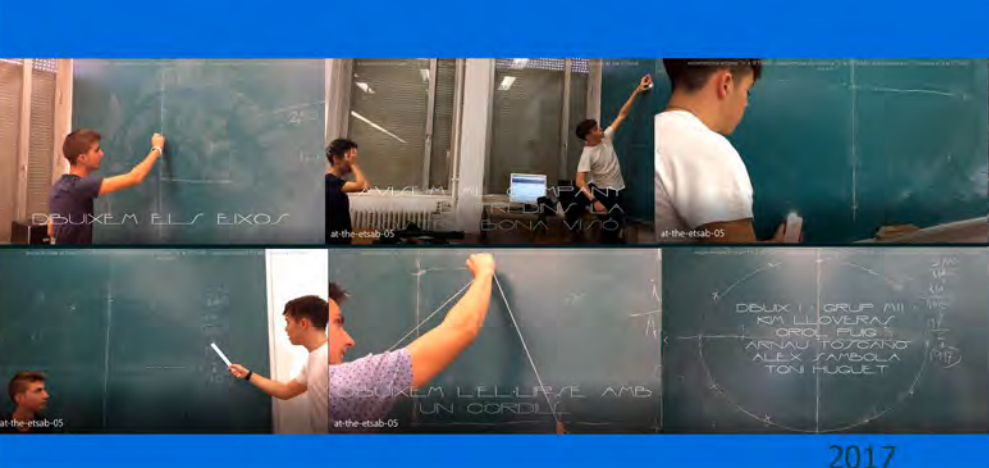
Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Una Eina Un Instrumento
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

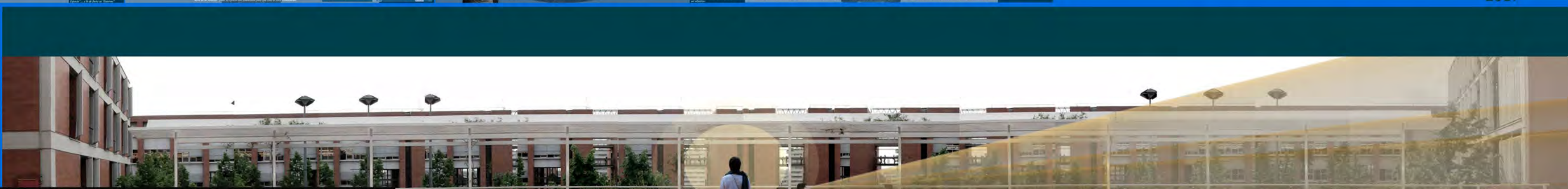
Experiència de l'Espai Personal TK
Experiencia del Espacio Personal TK
Kim Lloveras i Montserrat, Dr. Arquitecte
ETSAB 2009

Una Eina Un Instrumento
creative commons - <http://www.espaistk.eu>

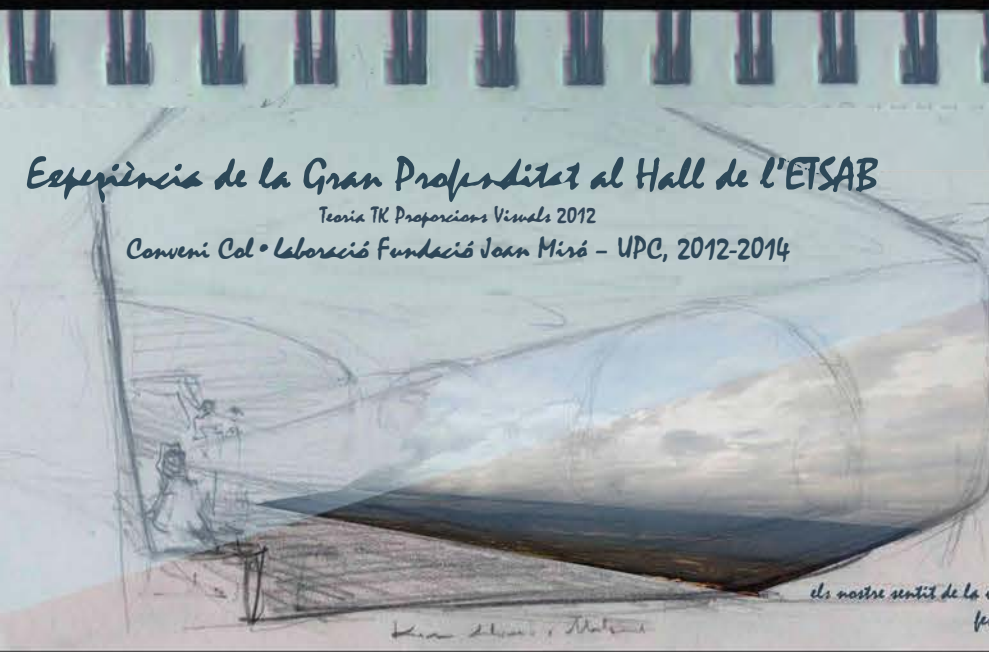

2017

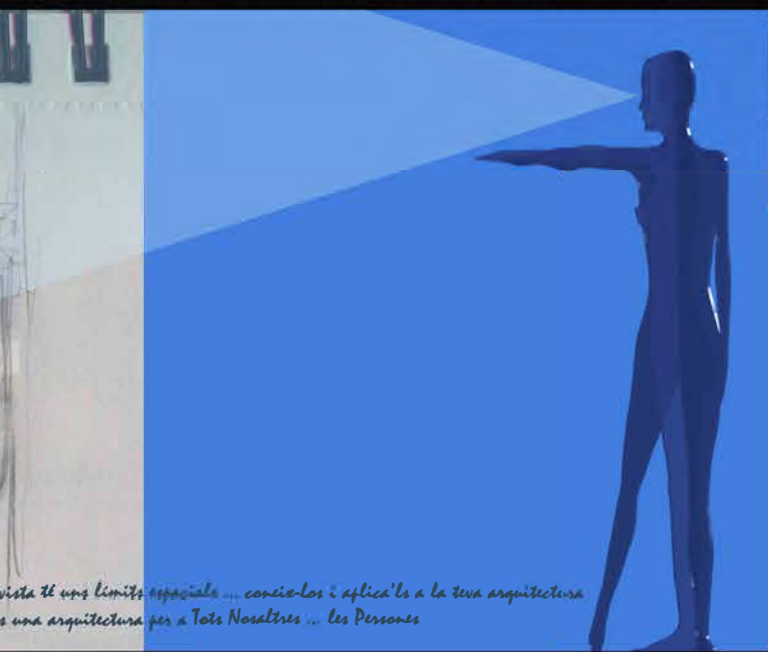
Entenem que la docència del dibuix manual ha d'anar acompanyada de la docència del que és la nostra percepció dels espais. L'estudiant ha d'entendre que hi ha una zona de l'espai davant dels nostres ulls que és la que percebem millor, que és on, realment, ens hi sentim. Aquesta zona és la que ha de dibuixar quan fa els seus esbossos, per tal de ni enganyar-se ell, ni el qui els miri, del què és realment aquell espai que analitza i presenta. Aquest espai, el de la Bona Visió, està contornejat per d'altra que és el que recordem de tot el espai que tenim davant nostre; és el de la Gran Profunditat. Evidentment, l'Observador dels nostres dibuixos els ha de veure des de una distància determinada.

INAUGURACIÓ EXPOSICIÓ I CONFERÈNCIA D'EN JAUME FREIXA I JANARIZ, DIMECRES DIA 21 DE NOVEMBRE 2012, A LES 18.30 AL HALL DE L'ETSAB I A L'AULA CB-6

Experiència de la Gran Profunditat al Hall de l'ETSAB
Teoria TK Proporcions Visuals 2012
Conveni Col·laboració Fundació Joan Miró - UPC, 2012-2014

Tot això s'ha intentat exposar a l'ETSAB des de l'any 2002... fent tot un seguit d'exposicions i explicant-ho als nostres estudiants. També acompanyat de tota la recerca que surt al web <http://www.espaistk.eu/>. Que està obert a Tothom.

En aquest, el meu darrer curs com a Professor de Dibuix Manual a l'ETSAB, no vull deixar d'agrair l'escalf que he trobat amb Judit Taberna Torres, que, des de que va començar la docència el 2008, no ha deixat de col·laborar amb mi. Aquest Esguard Docent és fruit d'aquests anys de docència. També agrair a Hèctor Mendoza i a na Isabel Zaragoza la confiança que han dipositat en mi per encarregar-me tirar endavant aquesta publicació. Espero i desitjo que tot el que s'ha estat fent serveixi per a més d'un, sigui Professor o estudiant. Pau i Bé.

Kim Lloveras i Montserrat

EXPERIÈNCIES DE LA TEORIA TK DE PROPORCIONS VISUALS
Aula Torres i Clavé - ETSAB 17 18 i 19 d'abril de 2002

EXPERIÈNCIES DE LA TEORIA TK DE PROPORCIONS VISUALS
La Mesura Interior - ETSAB 2002

experiències visuals TK a l'Etsab octubre-novembre de 2012

EXPERIÈNCIES DE LA TEORIA TK DE PROPORCIONS VISUALS
La Mesura Interior - ETSAB 2002

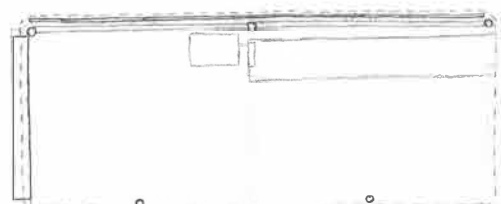
2012
2002

A l'alumnat de dibuix del primer curs d'arquitectura⁽¹⁾

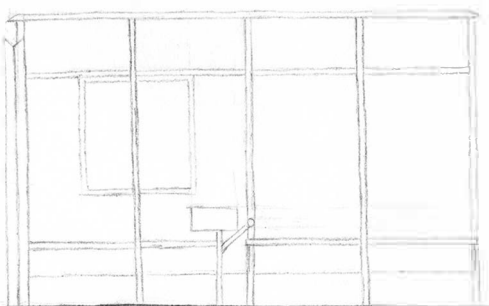
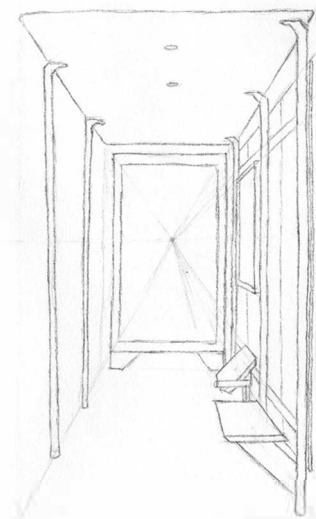
Isabel Zaragoza i Héctor Mendoza, coordinadors.

Al primer curs d'arquitectura és molt important aprendre les bases de la carrera amb un ritme adient on hi hagi lloc a la reflexió, i aconseguir, com diu Félix Solaguren-Beascoa, "un pensament "manual o analògic" vinculat a la reflexió i el sediment", de la mà de docents que exercim la professió de l'arquitectura.

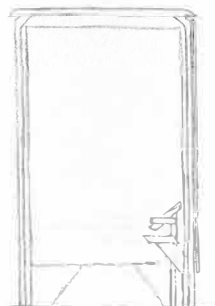
L'arquitectura i el seu dibuix no son la mateixa cosa, ja que es produeixen en temps diferents. En paraules de Rafael Moneo "El dibuix es la primera construcció de l'arquitectura. L'arquitecte, quan dibuixa, està construint (...) la seva arquitectura".

PLANTA

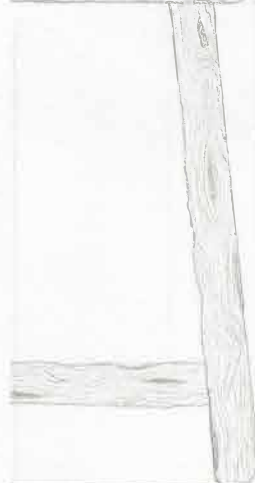
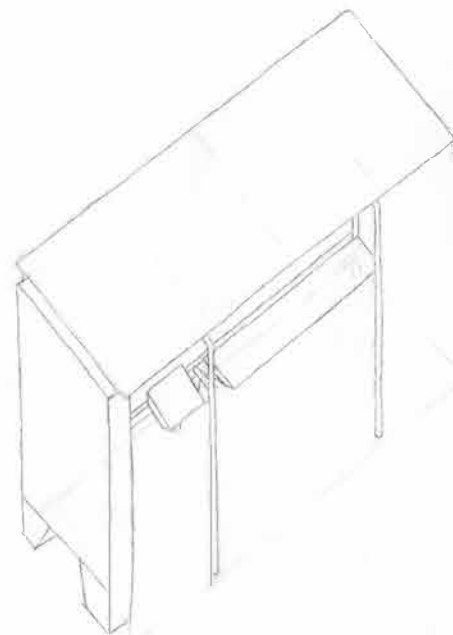

ALÇAT FRONTAL

ALÇAT LATERAL

Paula Pagès

Isabella pedralls

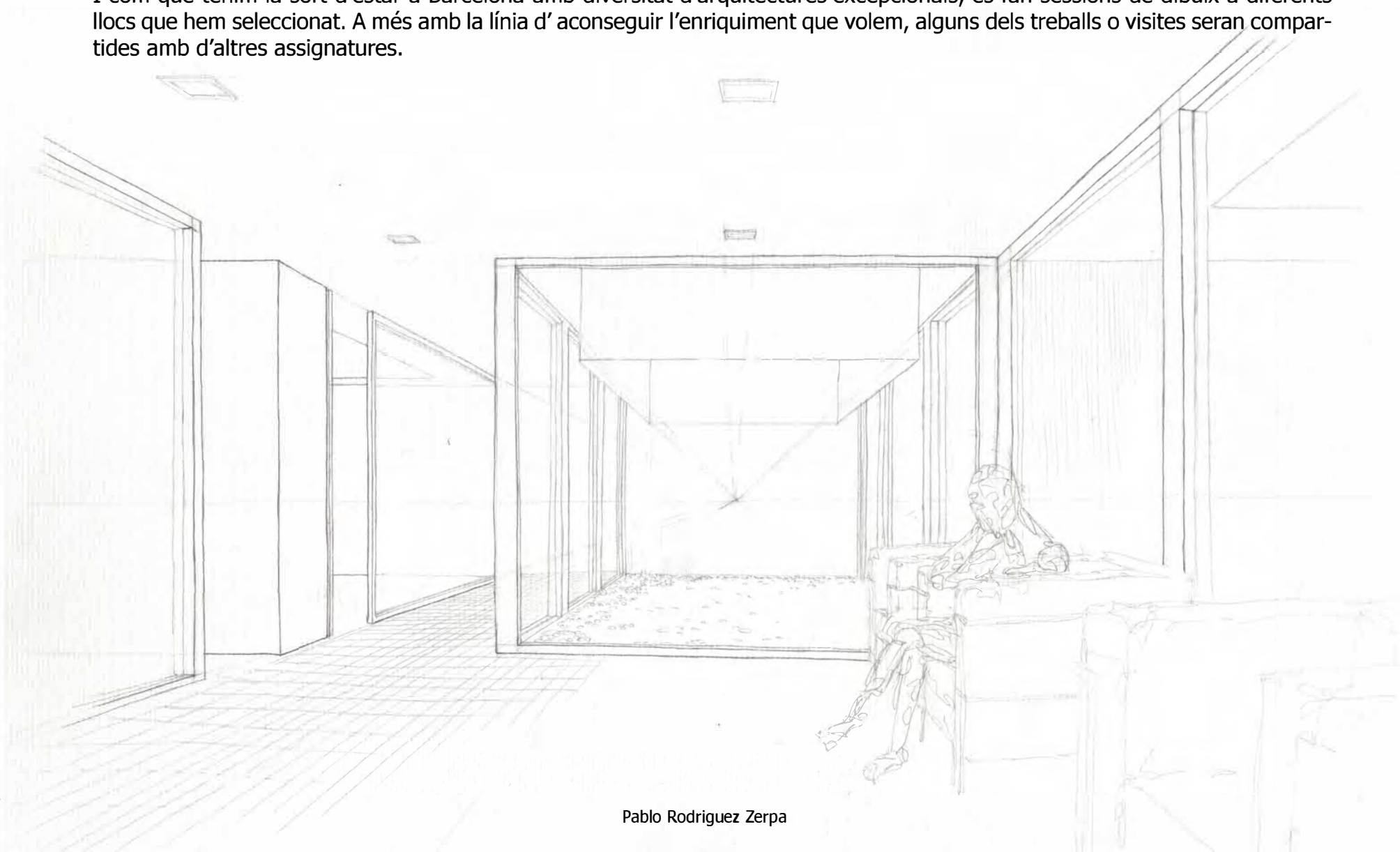
VALOR DE LÍNIA
AUXILIAR —
PROJECCIÓ —

A l'assignatura de Dibuix I, s'utilitza el dibuix manual com a eina, per entendre, analitzar i representar l'espai, els seus elements, les proporcions, la figura humana, l'arquitectura i el seu entorn, però no es la mà qui dibuixa, sinó és la ment qui la fa dibuixar.

S'exercita UNA NOVA MANERA DE MIRAR L'ARQUITECTURA, mirar-la amb ulls d'arquitecte.

El dibuix és un llenguatge, una eina per comunicar, amb el professorat de dibuix, de projectes, de teoria, de tècnica, i entre altres persones.

I com que tenim la sort d'estar a Barcelona amb diversitat d'arquitectures excepcionals, es fan sessions de dibuix a diferents llocs que hem seleccionat. A més amb la línia d'aconseguir l'enriquiment que volem, alguns dels treballs o visites seran compartides amb d'altres assignatures.

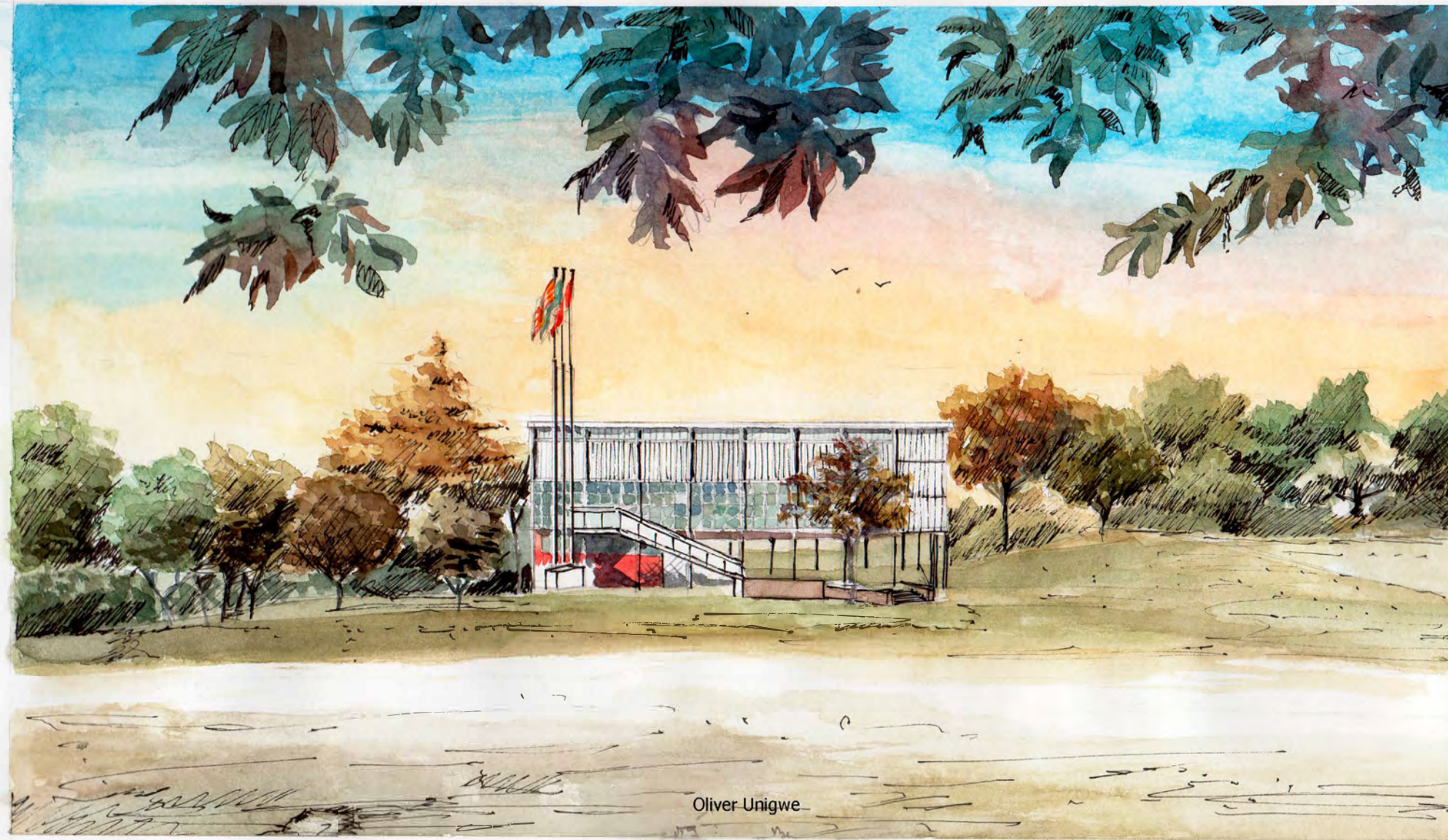

Pablo Rodriguez Zerpa

A l'assignatura de **Dibuix II**, es tracta la Representació intencionada de l'espai, la llum, la profunditat, la textura i el color. Entrem en l' experiència integral d'analitzar i representar l'arquitectura, mitjançant tècniques artístiques tradicionals principalment tècniques toves i de color.

S'analitza i es descriu l'entorn físic urbà o paisatgístic, les condicions estructurals d'un paisatge, les diferents textures, materials i colors, el comportament d'un espai amb la llum, les ombres, la representació de la seva atmosfera, emprant també, algunes estratègies organitzatives i compositives de l'art.

És a dir, s'explota un ventall de recursos gràfics que permetran establir un discurs i ajudaran al procés de projectar, de entendre l'arquitectura. Tot això emprant els coneixements i amb continuïtat amb l'après al primer quadrimestre, a Dibuix I.

Oliver Unigwe

LUZ CENTRAL

Pablo Rodríguez Zerpa

Aproximació Atenta

Hector Mendoza i Isabel Zaragoza

"Quantes coses de la ment es transformarien davant els nostres ulls si la durada màxima en el manteniment de l'atenció augmentés una mica" (Valery 1973)

Hem tingut l'oportunitat d'acompanyar a l'estudiantat amb aptituds i actituds diverses davant de l'acte de dibuixar. Estudiants i estudiantes brillants que, més enllà del seu interès o fam per aprendre tècniques o eines gràfiques, descobreixen mitjançant un dibuix atent el gran secret del "goig en el fer" (Rodriguez 2020), el plaer de desenvolupar la sensibilitat per l'arquitectura a través del dibuix manual.

Recordo el dia en què iniciàvem un exercici propedèutic sobre gradients i contrastos utilitzant aquarel·la. Un estudiant es va acostar i va demanar opinió -per no demanar permís- sobre utilitzar l'i-pad pro i el seu correlatiu i-pen per realitzar els exercicis del curs en una aplicació digital. Ell es veia capaç d'aconseguir resultats similars o potser millors. Llavors, calia aprofitar aquest moment per fer evident la diferència de la seva proposta davant de l'ús de les tècniques toves. Sense anar molt lluny, ens centràvem en el valor tàctil de tots dos suports i ens vàrem disposar a comparar el fet lliscar un llapis de plàstic rígid sobre el fred gorilla-glass d'una tablet i la suau carícia que els pèls de marta d'un pinzell apliquen sobre el paper de cotó texturat; també observàrem el temps que es necessita per mantenir viva la gota de color fins a definir les arestes de les figures geomètriques que comprenien l'exercici.

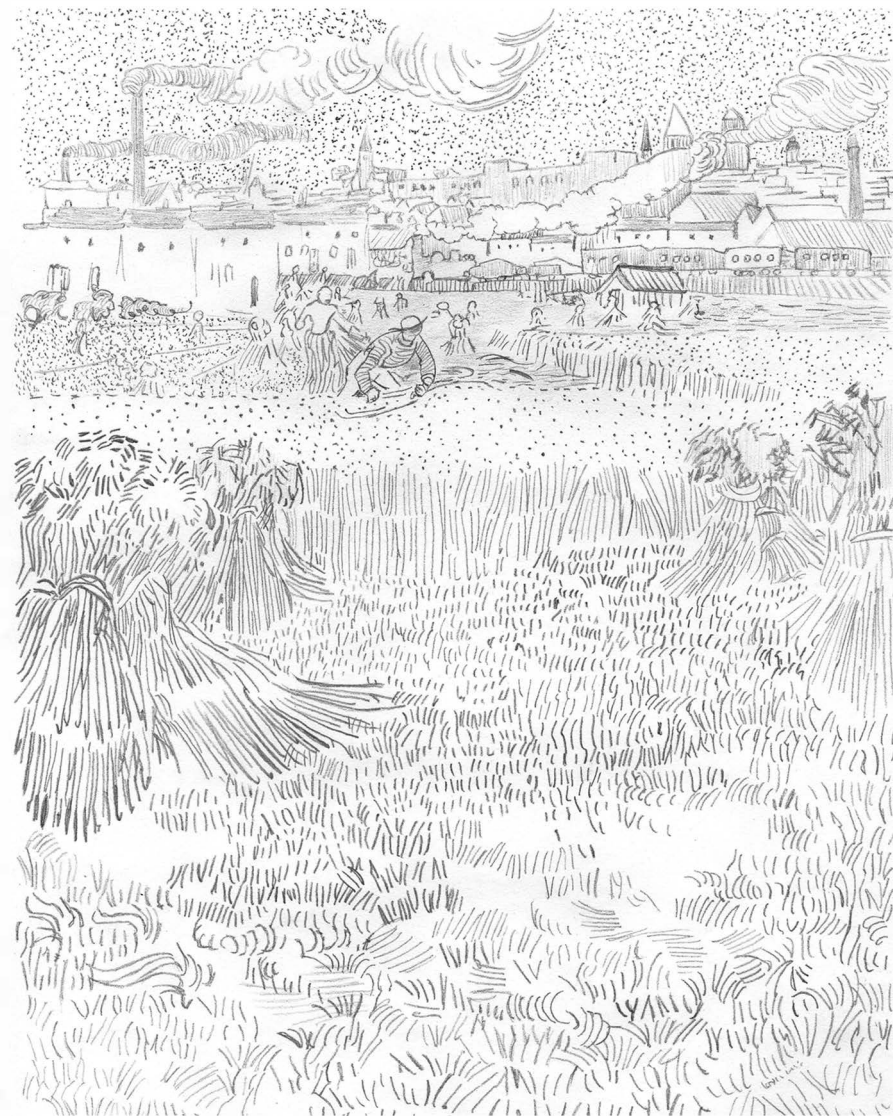
És important que els exercicis captivin i capturin l'atenció de l'estudiantat. "Només l'atenció permet perllongar la coherència del projecte – del dibuix- més enllà de la multitud d'energies i direccions entre les que sorgeix l'arquitectura" (De Molina 2016). I en aquest sentit sorgeix el primer exercici del curs de Dibuix II que consisteix en redibuixar un paisatge esbossat per un reconegut pintor. L'estudiantat, amb el text de "Vincent" de Berger a la mà i al menys una sessió de 4 hores per endavant, aconsegueix descodificar traços, gruixos i densitats de línia que defineixen la naturalesa en diferents plans de percepció i

permeten situar a l'observador i al dibuixant en la mateixa escena o paisatge.

Després, el següent exercici procura incidir en el dibuix de la vegetació, però ara cap a la possibilitat d'entendre l'arquitectura com una continuïtat del paisatge en què s'insereix. Per aconseguir-ho, fem un salt en el temps cap a l'actualitat utilitzant com a model els dibuixos de Junya Ishigami en la seva proposta per Tytsjerk de 2017. En ells es pot entendre una recerca d'una arquitectura tan lleugera que no altera la inestimable imatge del parc existent. Els dibuixos, fets amb llapis de grafit, elaboren el paisatge amb una combinació de rigor i plaer per revelar el seu valor de preexistència. I, per a sorpresa de l'estudiantat, es descobreix l'atemporalitat del dibuix a l'observar que alguns dels traços de Ishigami els resulten familiars. Tots dos traços, el d'Ishigami i el de Van Gogh, un contemporani i un altre realitzat un segle enrere, són capaços de coincidir en patrons, textures, densitats i intencions en general.

Aquestes coincidències, d'una banda, suggereixen que l'ús del dibuix manual sobreviurà el pas dels temps. Per una altra, que la seva importància perdurarà pel que són capaços de generar.

Berger descriu els traços de Van Gogh com "esperances gràfiques" que de forma senzilla mostren a on ens porta l'acte mateix de dibuixar. Ishigami, en la seva conversa amb Hans Ulrich Orbist, explica que el treball a mà alçada li permet ampliar el seu pensament, saltar d'escala en escala, els seus esbossos i apunts representen l'espai que s'anirà materialitzant, i aquí el seu procés de pensament. Tots dos exemples són producte d'aquest dibuix atent, d'aquesta manera pausada de aproximar-se al paisatge i l'arquitectura, exemples que tenen l'esperança de sembrar en l'estudiant aquest goig en el fer.

Mariona Gaspar

Abril Rodriguez

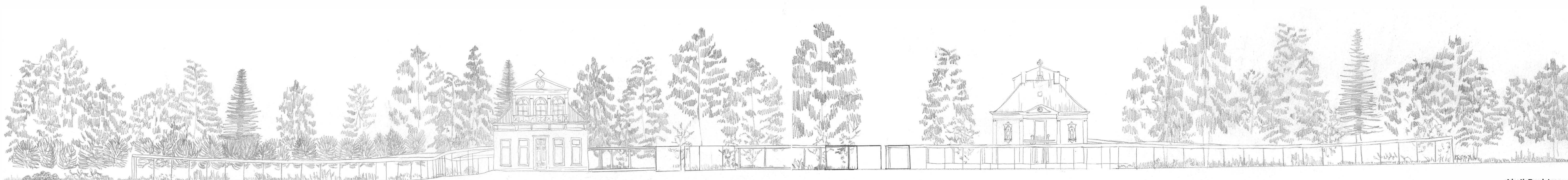

Paula Pagès

Katerina Poutchinne

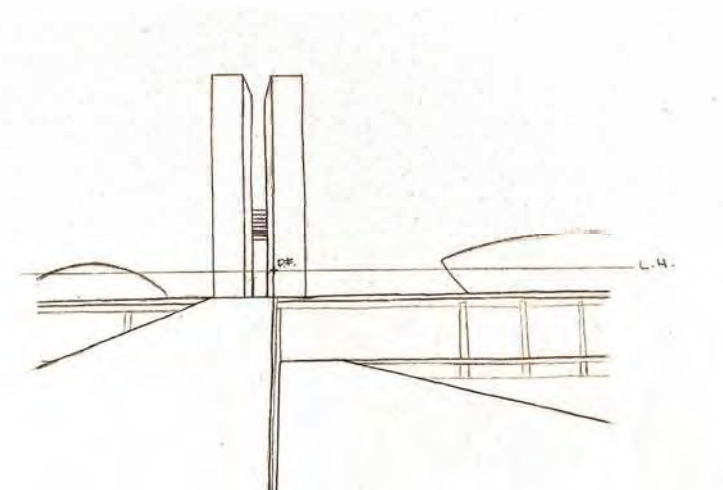
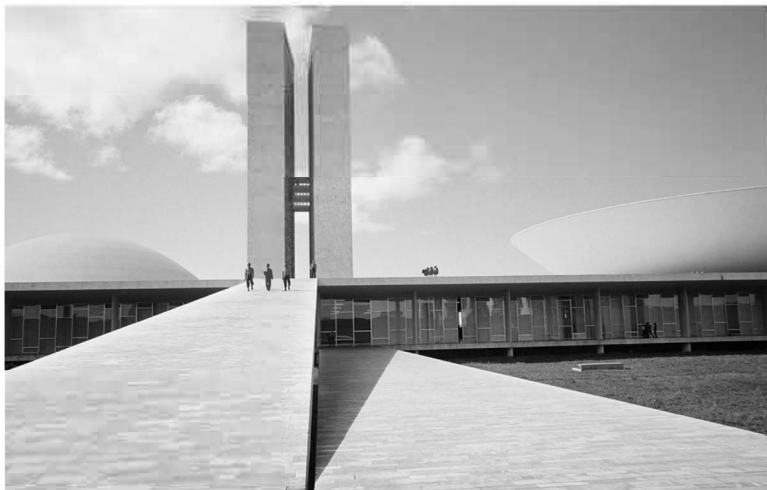
Per més que m'agradi l'escriptura, és el dibuix el que em demostra tot el que es pot dir amb una sola marca, aparentment desatenta. John Berger

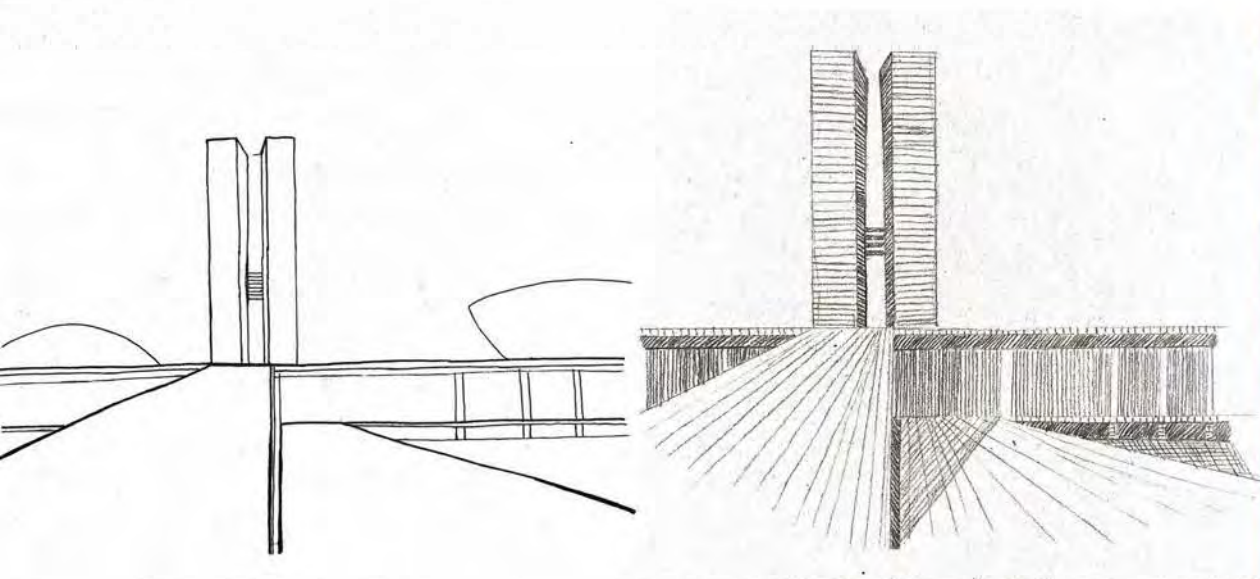
El dibuix i la fotografia

Judit Taberna Torres i Kim Lloveras Montserrat

L'estudiantat que entra a l'escola d'arquitectura no té un coneixement extens sobre el dibuix arquitectònic. Aquest fet comporta dificultats en la comprensió de l'espai i la seva representació gràfica. Per aquest motiu des de l'any 2010 vam decidir incorporar la fotografia a la docència del Dibuix. La fotografia és una eina més familiar per l'estudiantat i ens ha permès durant aquests anys que l'estudiantat millorés la comprensió de l'espai arquitectònic i la seva representació gràfica en la realització dels esbossos. Els hi demanem a l'estudiantat que estudiïn els espais a través de l'anàlisi del lloc tant des de la fotografia com del dibuix i sempre en referència a les persones.

Andrea Kirton

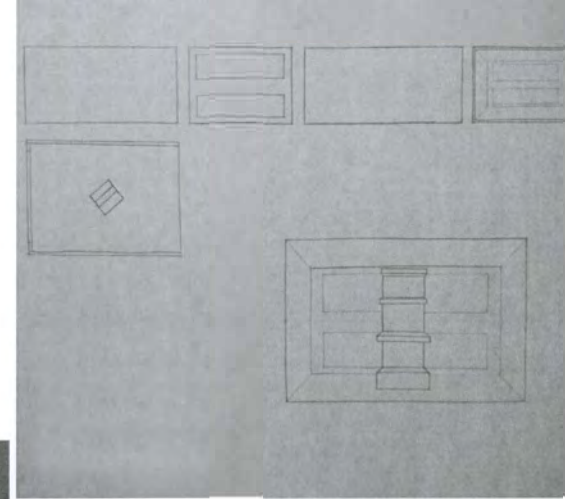
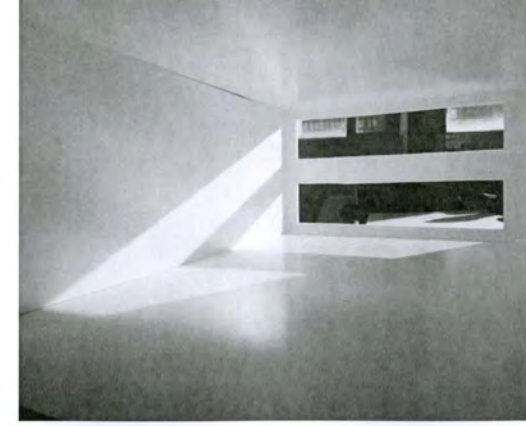
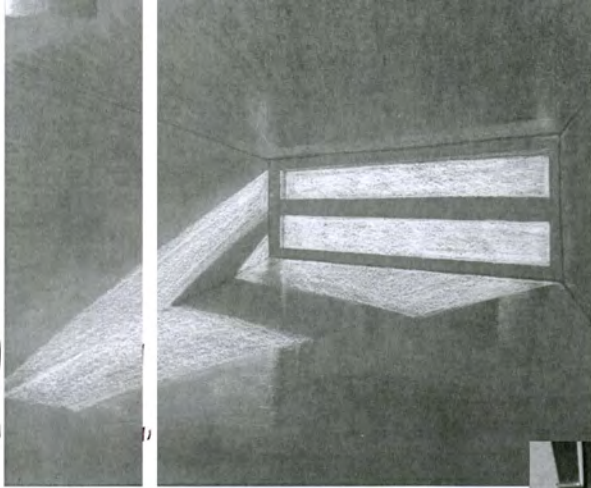
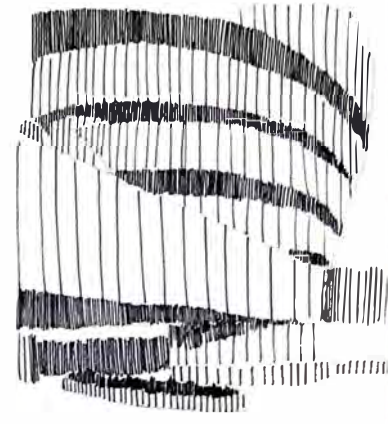

El dibuix manual que els hi demanem, és el dibuix com una nova forma d'investigació, com anàlisi i procés de reflexió dels espais arquitectònics reals dels exercicis que anem treballant durant el curs. El dibuix arquitectònic és aprendre cada dia a través de la mirada dels espais, de la anàlisi dels elements, de la relació que s'estableix entre ells. L'espai estudiat sobrepasa el real, al que existeix al seu voltant, i es converteix en un lloc a on tot és possible, a on l'estudiantat pot decidir, amb la virtualitat dels traços dels seus dibuixos, el que pertany definitivament a l'espai i el que afegeix o canvia. Tal i com ens diu Pallasmaa (2006): "*L'espai arquitectònic és espai viscut més que espai físic, i l'espai viscut sempre transcendeix la geometria i la mesurabilitat*".

El dibuix i la fotografia utilitzen la llum com element bàsic per percebre l'espai, ja sigui a través de la materialització real o a través d'una imatge bidimensional. Quan anem amb l'estudiantat a dibuixar, els hi demanem que recorrin el lloc en totes les direccions, que l'analitzin, que utilitzin els sentits per veure els elements arquitectònics, per tal que puguin després dibuixar-los a través de l'esbós en el paper i fotografiar-los amb la seva càmera. Pallasmaa (2012) quan ens defineix l'esbós, ho relaciona també amb el món de les imatges, i ho defineix com: "*l'acte de dibuixar que produeix tres jocs diferents d'imatges: el dibuix que apareix al paper, la imatge visual registrada a la memòria cerebral i una memòria muscular de l'acte de dibuixar en sí mateix*".

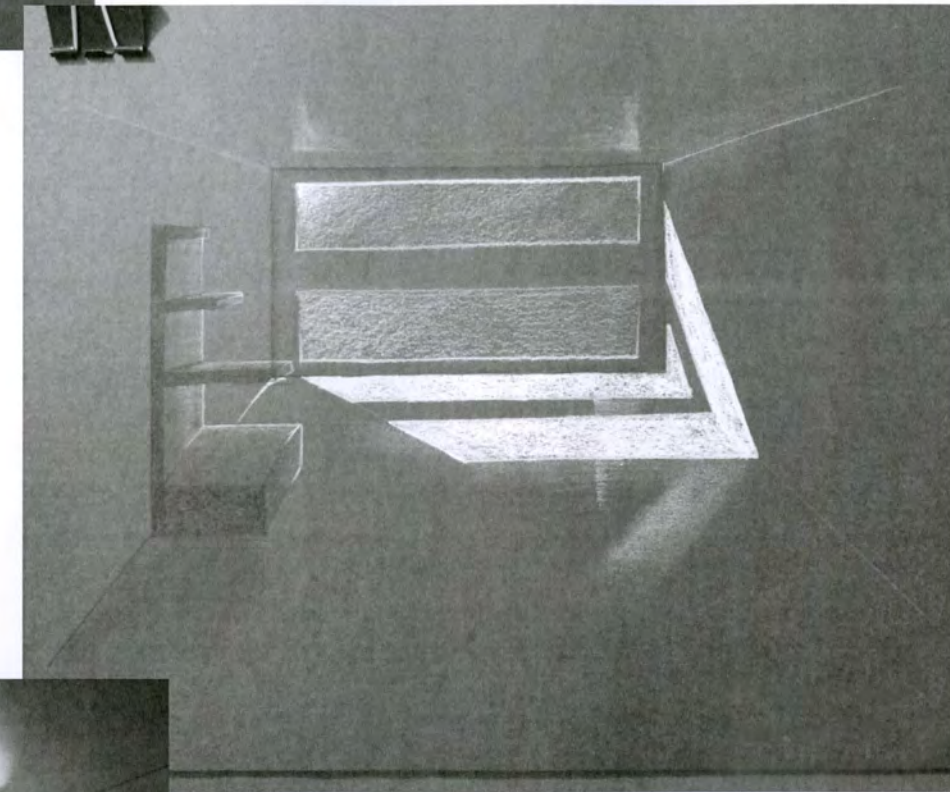

Laura Brugué Sidera

Utilitzem la fotografia amb l'estudiantat com a eina per millorar el dibuix manual, ja que els ajuda a saber mirar, a saber analitzar i entendre la percepció dels espais reals a on van a dibuixar. Una fotografia que interpreta la visió real de l'espai. Incidim molt a l'estudiantat que s'ha de fotografiar el mateix que percep la nostra visió, s'han d'evitar les deformacions de l'espai produïdes per les lents grans angulars.

La fotografia que demanem a l'estudiantat és una imatge pensada i reflexionada de cadascun dels diferents espais que dibuixem durant el curs, no es tracta de realitzar moltes fotografies sinó de saber trobar la millor imatge, la que expliqui millor l'entorn dibuixat, la que el representi. Com ens diu Calvino (2002): *"Hi ha moltes fotografies de Bice y moltes Bice impossibles de fotografiar, però ell estava buscant la fotografia única, la que inclogués a les dues"*.

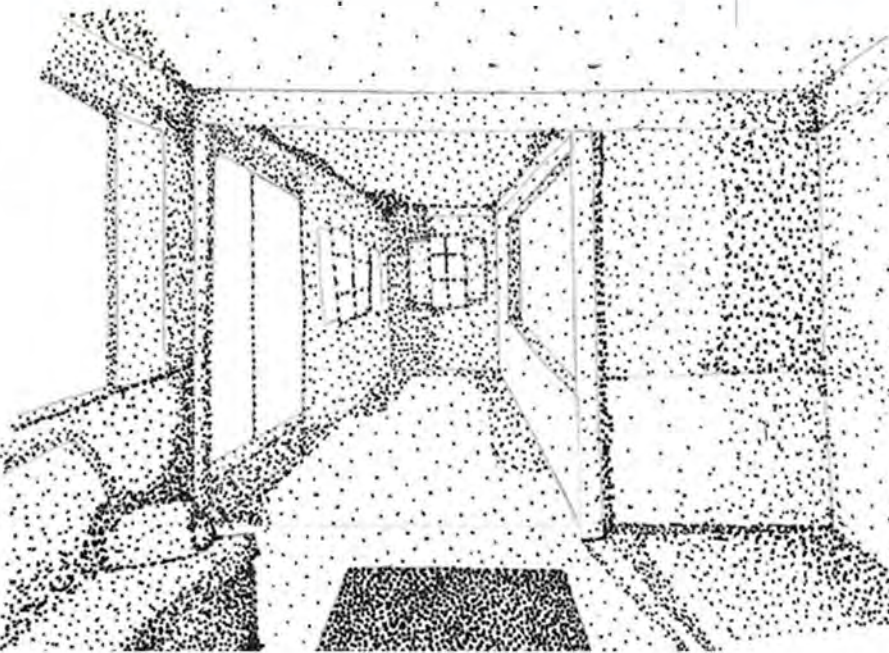
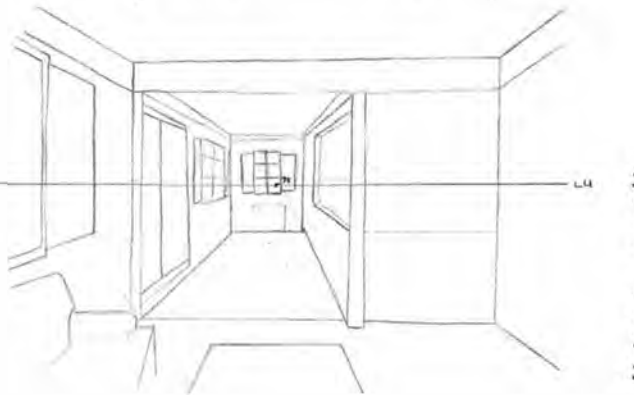
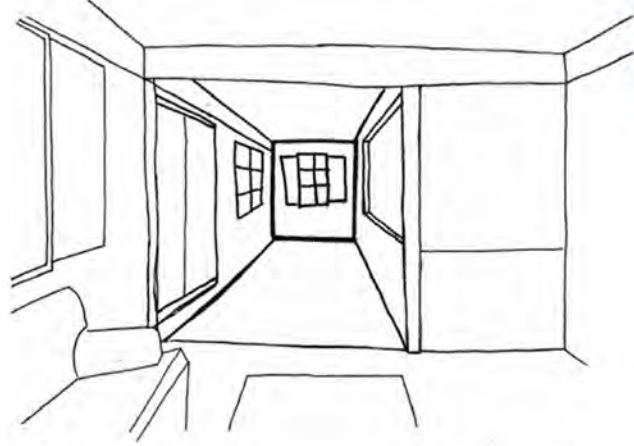
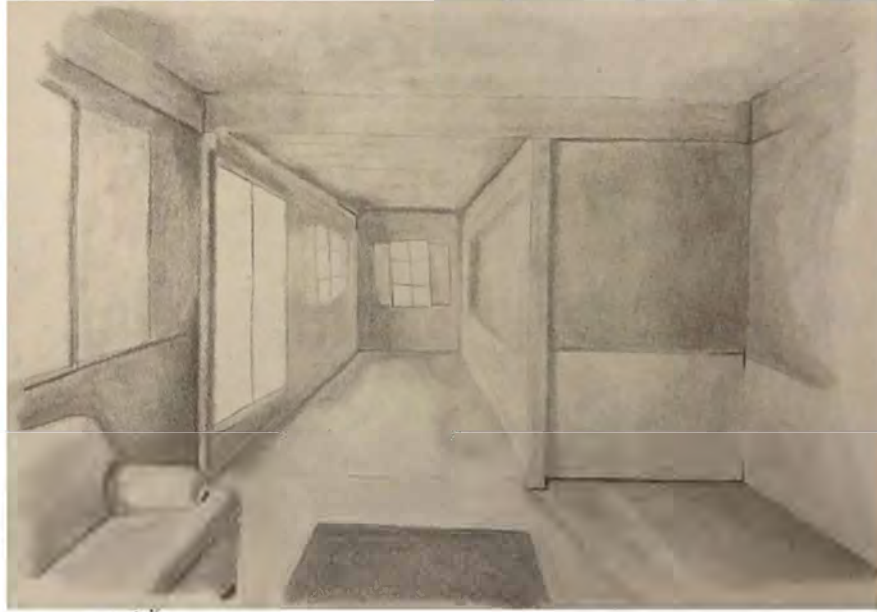
Eva Sole Guart

Andrea Solanas

Esta interior da Luis Casale

Andrea Kirton

Mireia Fuster

"Cada jornada de la meua vida ha estat consagrada en part al dibuix.
No he deixat mai de dibuixar i de pintar, buscant, on pogués trobar, els secrets de la forma.
No cal buscar en una altra part la clau dels meus treballs i de la meua recerca ".
Le Corbusier, 1968

Dibuixar és Observar

Andrea Ortega-Frutos

El dibuix constitueix una síntesi del procés creatiu en arquitectura. El fonament i objectiu de la seva pràctica, es basa en aquesta noció d'interpretació de la realitat observada, és a dir, constitueix una manera de copsar el món a través de la mà que dibuixa i es converteix en el traç que presenta aquella matèria, cos o lloc.

Le Corbusier proposa aquesta recerca pacient i profunda, basada en la contemplació, que es manifesta en línies, textures, colors i formes. Mitjançant la seva expressió, és possible transmetre la condició inefable de l'espai, aquella arquitectura que no es pot nomenar, i de la qual únicament podem tenir una experiència.

En l'assignatura de Dibuix, aquesta possibilitat, es converteix en l'instrument que debel·la l'espai, ho registra i al seu torn, fa possible l'obertura cap a la creació de nous paisatges i entorns on habitar.

Treballs dels alumnes:

Dibuixos de:

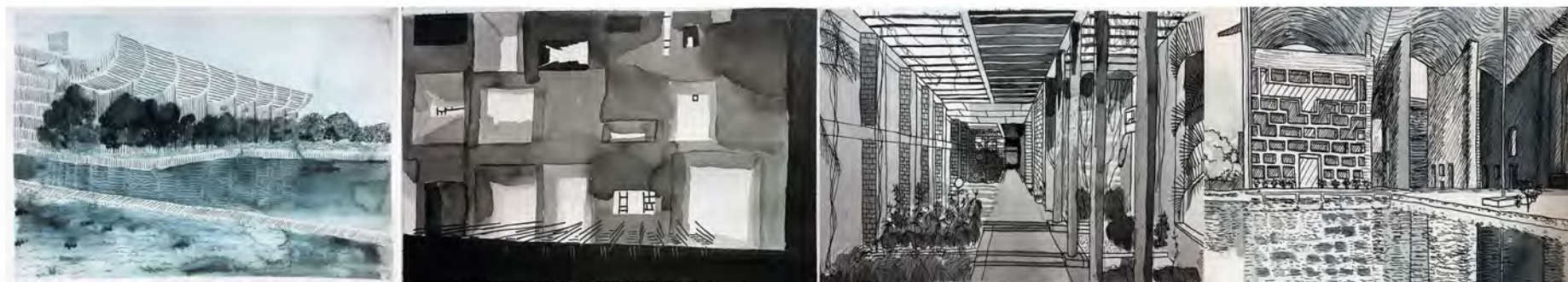
Jynwell Maloles
Luis Andaluz
Meritxell Cristóbal
Neus Cardona
Nina Farrerons
Siling Guo
Xavier Ares

Fotografia:

Marc Prim

Dibuixar és:

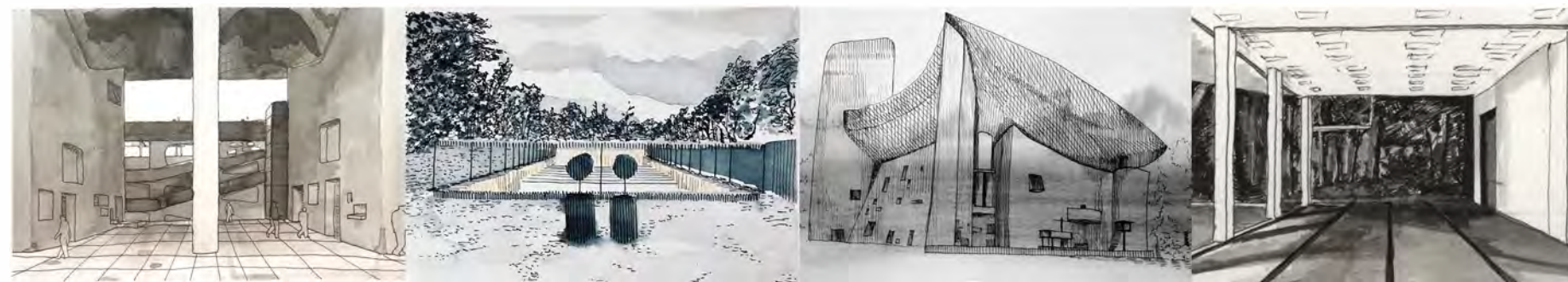
OBSEVAR:

Copsar les característiques, singularitats, estructures, proporcions i formes de tot allò que ens convida a aprofundir en la seva presència. El dibuix com a observació, es basa en aturar-nos i interioritzar allò que crida la nostra atenció, per després expressar ho mitjançant línies, textures, taques, esquemes, grafismes.

INVENTAR:

El dibuix és creació. Tot dibuix és un projecte, una obra que neix. Abans de la línia, el blanc del paper era un buit que el contenia tot, que estava a l'espera de ser desvetllat pel llapis, l'ombra, la textura de traços que ho evidencien. El dibuix ofereix una dimensió nova.

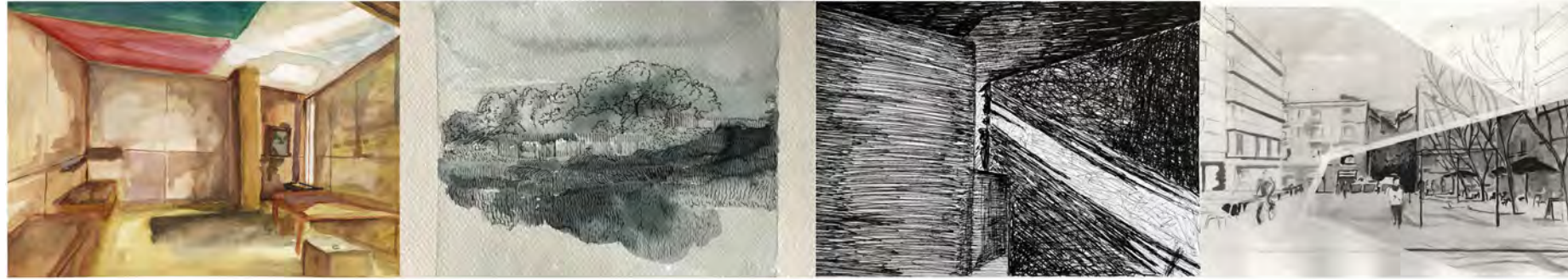
APRENDRE

Quan estem atents davant allò que dibuixem, és possible descobrir sistemes, vincles i relacions que eren insospitades. Comencem a conèixer des de la vista. Quan dibuixem, aprenem a mirar. textures, taques, esquemes, grafismes.

LLENGUATGE

Quan dibuixem, vam realitzar una reflexió, es construeix un argument des de la imaginació i el pensament. El dibuix es converteix en una clau que tradueix i explica les nostres percepcions. El dibuix permet transmetre un missatge i comunicar una emoció, un raonament, reflecteix les dades de la realitat.

COMPRENDRE:

En el dibuix es dona un procés d'immersió en què s'assimilen les múltiples dimensions cognitives de tot el que ens envolta.

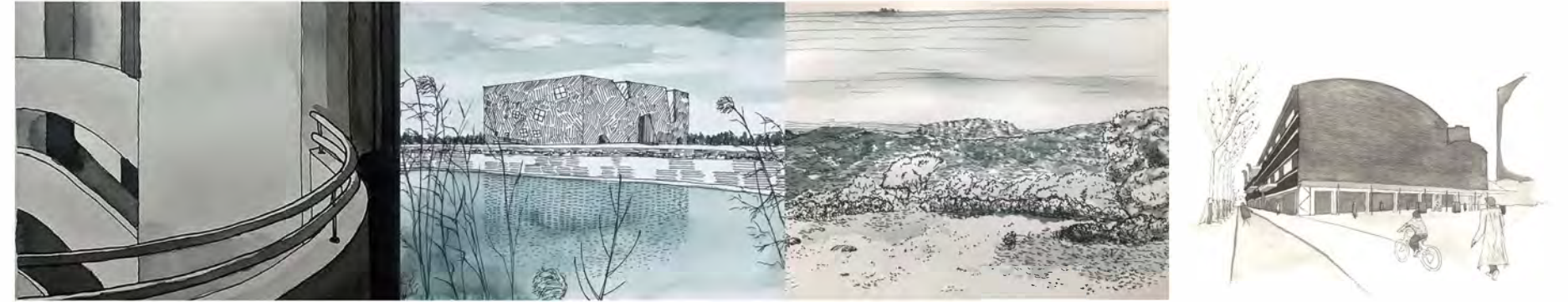
SUPORT:

Dibuixem sobre una superfície, marquem l'àmbit de la nostra intervenció: un símbol que comunica un pensament.

JOC:

El dibuix és un joc, un joc que té regles, jugadors, tauler, una meta i fins i tot, inclou el parany. El dibuix, com l'arquitectura, és una interpretació de l'espai, una posada en escena, un moviment de el cos, l'evidència d'una partitura que ocorre en el temps.

TESTIMONI:

El dibuix és una empremta de la nostra experiència en l'espai.

Dibuix Urbà: Observació conscient i disseny obert.

Bruno Seve

Qui no recorda aquells quaderns de dibuix dels viatges d'abans, com els que va fer Conrad Martens, l'artista que va acompanyar a Darwin per a inspeccionar l'Estret de Magallanes? O els esbossos a llapis i tinta de Le Corbusier, recollits al seu *Voyage d'Orient*?

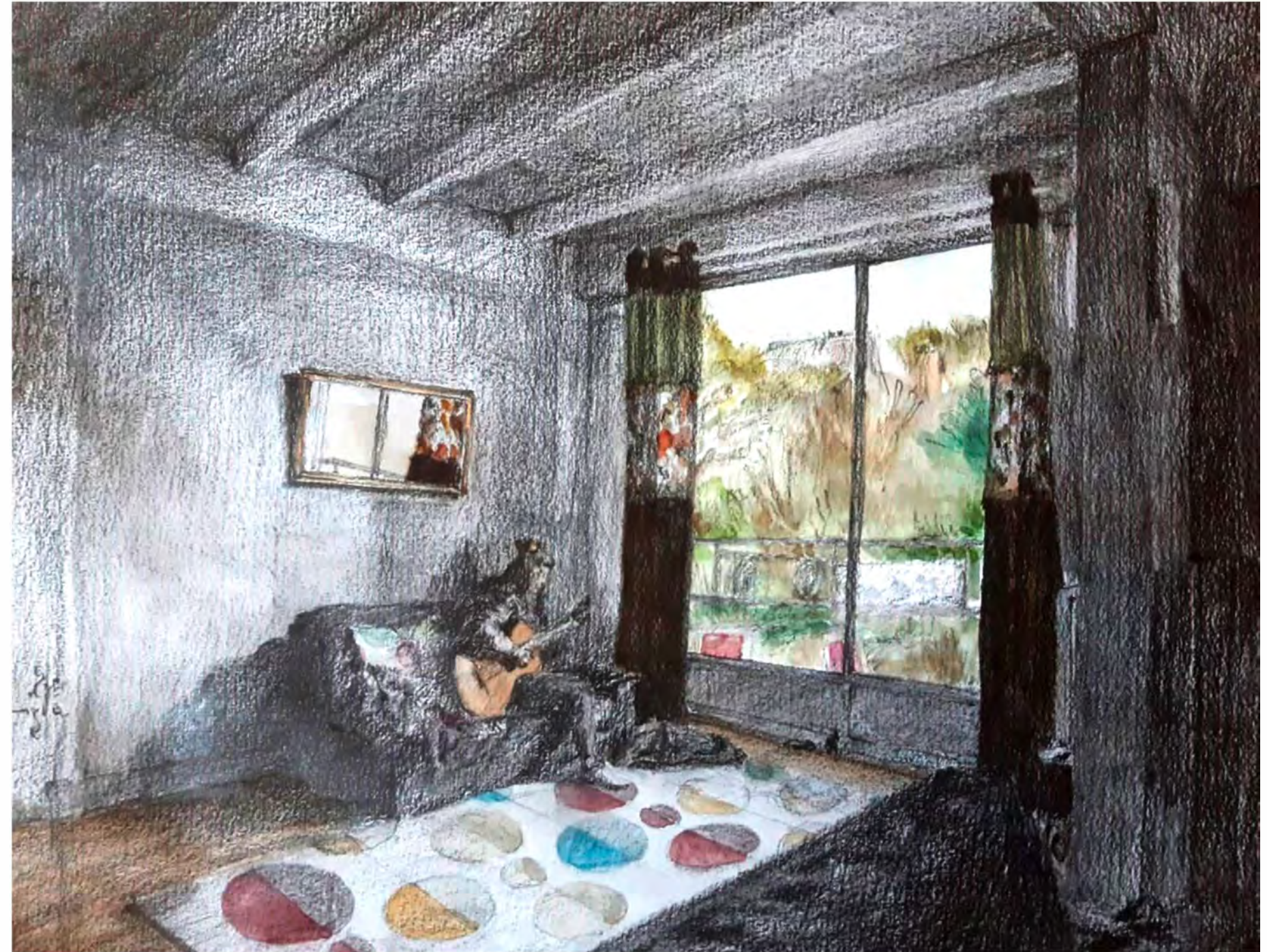
Amb l'arribada de les noves tecnologies, la representació gràfica en l'arquitectura s'ha transformat dràsticament. Poderoses innovacions en representació digital, poden transmetre un aspecte realista a un disseny primari. En aquest context contemporani, s'està replantejant el paper del dibuix a mà alçada i els seus objectius, no sols com a resultat, sinó com a procés pedagògic per a recuperar la seva veritable essència.

Seguim avançant en aquell camp reinterpretat per a l'arquitectura i inspirat de la comunitat de "Urban Sketchers", veritable fenomen artístic col·lectiu. Podem abordar el dibuix al carrer com una mena de treball de camp, en el qual s'adopta un enfocament arquitectònic, artístic, social i antropològic. Si el nostre alumnat en Arquitectura adopta el quadern d'esbossos cada dia, aquest no sols representa un mitjà de recopilació i expressió de dades, sinó que també revela la seva transformació com a individu al llarg de la vida. Frank Harmon (2018) explica que recordava millor un indret si ho dibuixava en lloc de fer una foto, i que fins i tot podia recordar-lo per sempre. Això contrasta amb la fotografia fugaç o turística, que es multiplica amb la famosa moda d'Instagram. D'altra banda, i com bé va explicar Le Corbusier, plasmen les nostres emocions en el dibuix, una altra clau per a desencadenar el procés creatiu.

Més endavant en els estudis d'Arquitectura, si es combina a més amb les tecnologies digitals, com es fa en el "dibuix híbrid", el dibuix a mà alçada ofereix maneres d'expressió personalitzades. No obstant això, abans, en primer any, el dibuix a peu de carrer és un acte conscient que ens obliga a comprometre'ns amb la realitat d'un espai en un temps determinat, portant-nos a un nivell més profund de reflexió i observació. Durant aquest moment relativament breu, ens passa alguna cosa: desenvolupem una plena consciència del que veiem, amb el que després podem associar olors, sorolls i una imatge de l'entorn natural i construït.

El dibuix a mà alçada és una experiència cognitiva.

Podem llavors entendre com a procés, tal com ho esmenta Javier Fco. Raposo Grau (2014): "Dibuixar es com un procés, versus dibuixar com una solució, el que significa validar una pedagogia que valora els diferents moments dels discursos creatius, versus les pedagogies de el projecte, on el resultat final del procés és vàlid com una solució tancada i codificada". Entendre el dibuix com un procés, i no un resultat, en el qual l'estètica no es el propòsit real, és un mètode pedagògic innovador que obre el camp de la noció del disseny obert. D'aquesta manera, les nostres línies, taques i textures del grafit seguiran sent un dels mitjans d'expressió gràfica més valuosos en el camp de l'arquitectura i de l'urbanisme.

Maud Harou

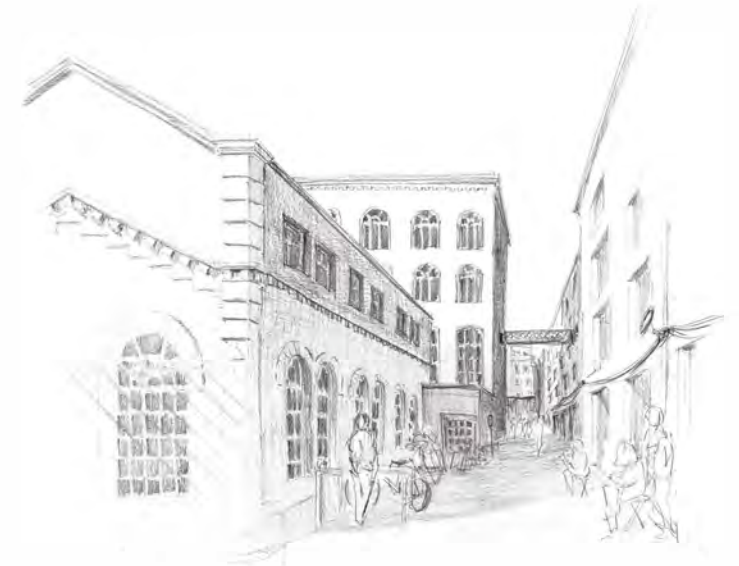
Maud Harau

Silvia Sierra

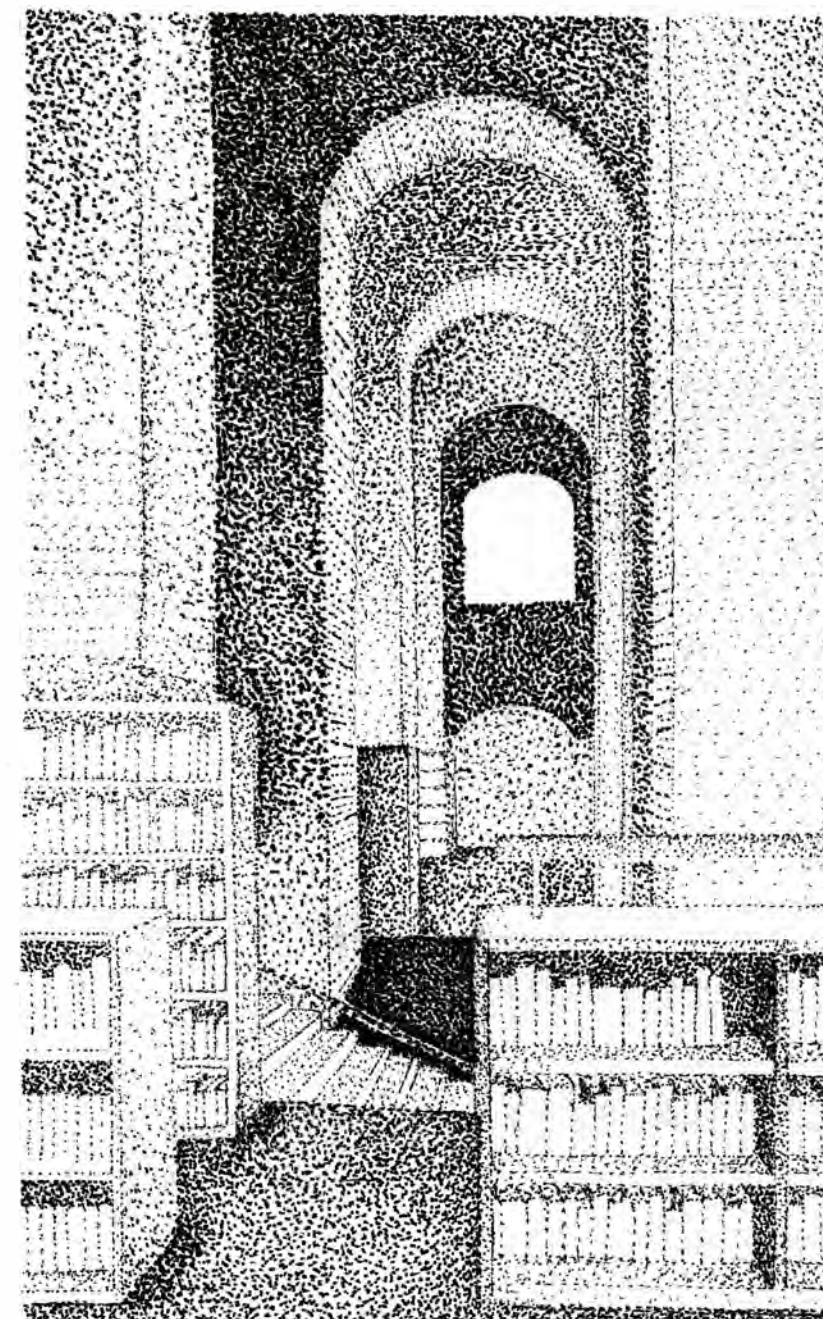
Elsa Batllé

Anika Zeman

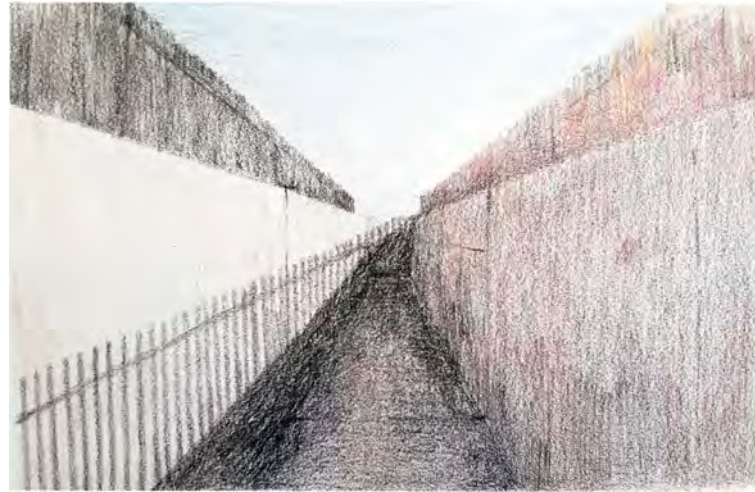
Sara Vazquez

Gemma Parcerisa

Anika Zeman

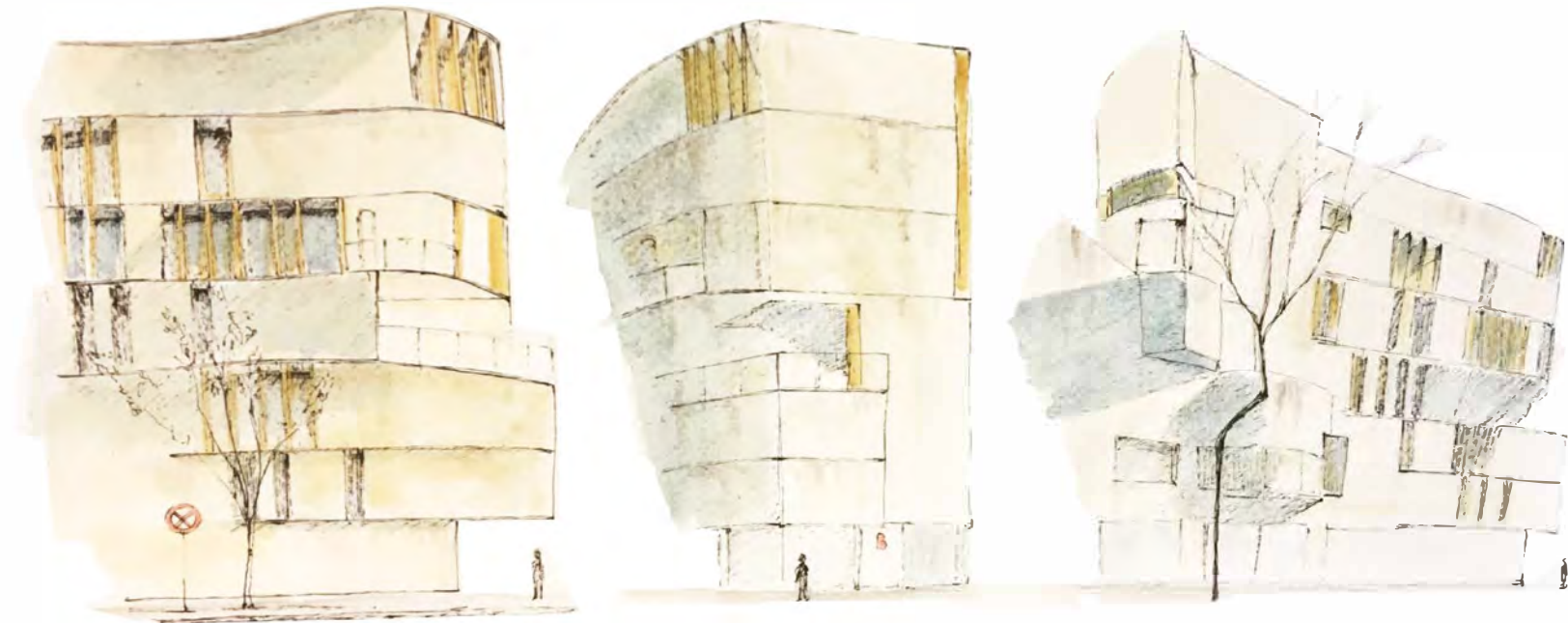
Maud Harou

Ainhoa Rodriguez Gonzalvo

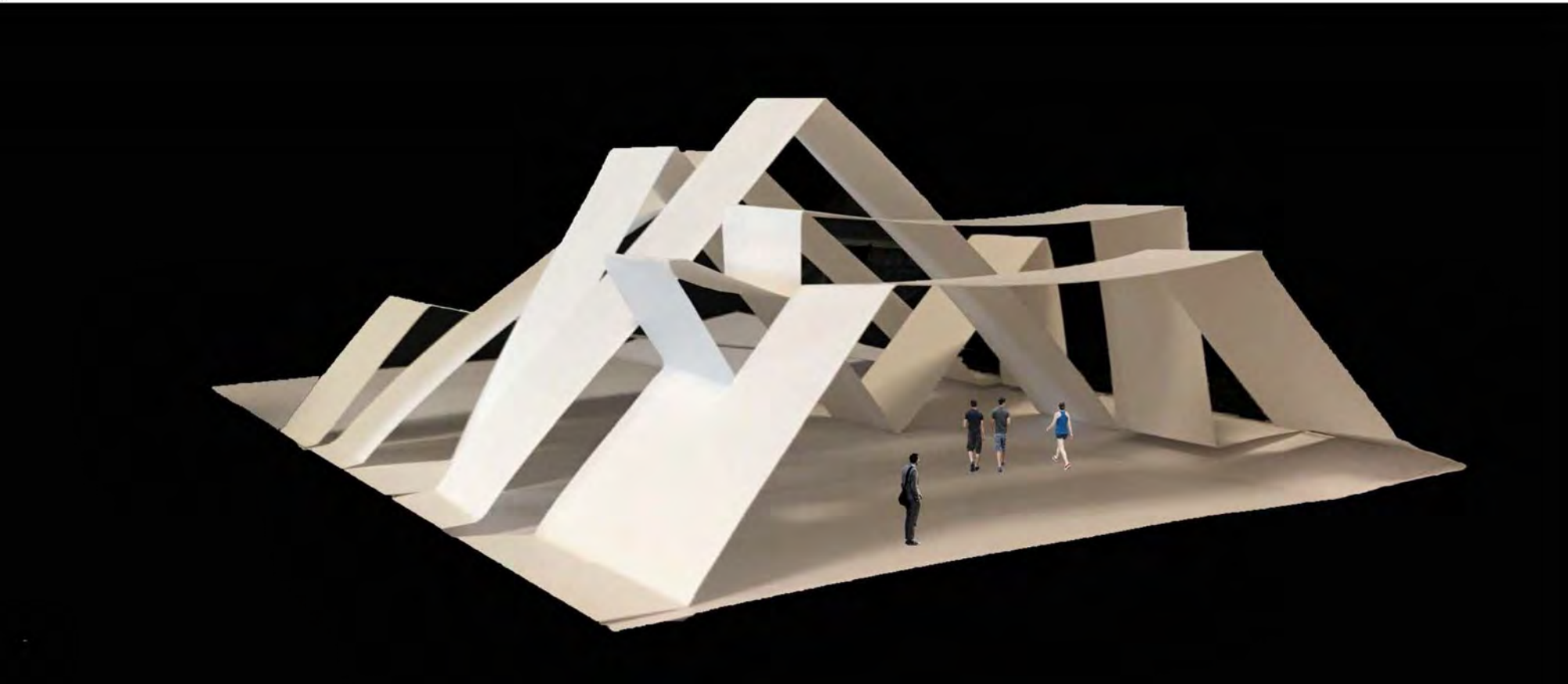
Sara Vazquez

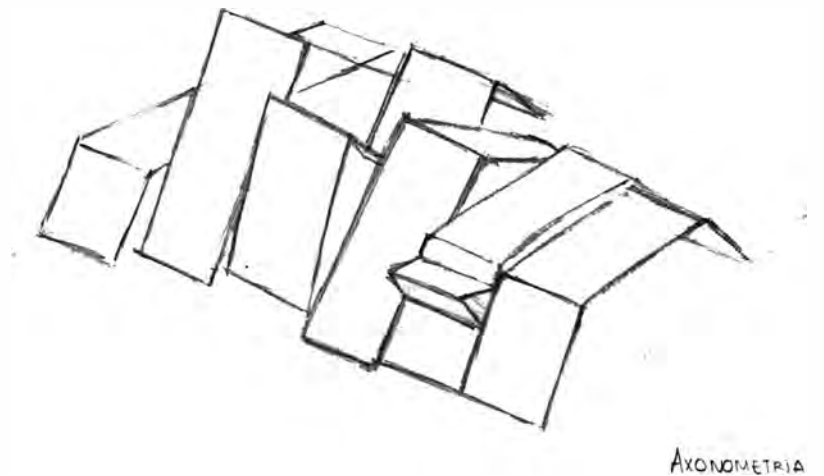
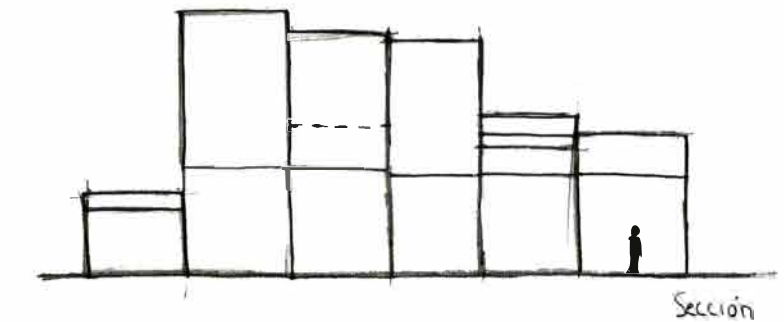
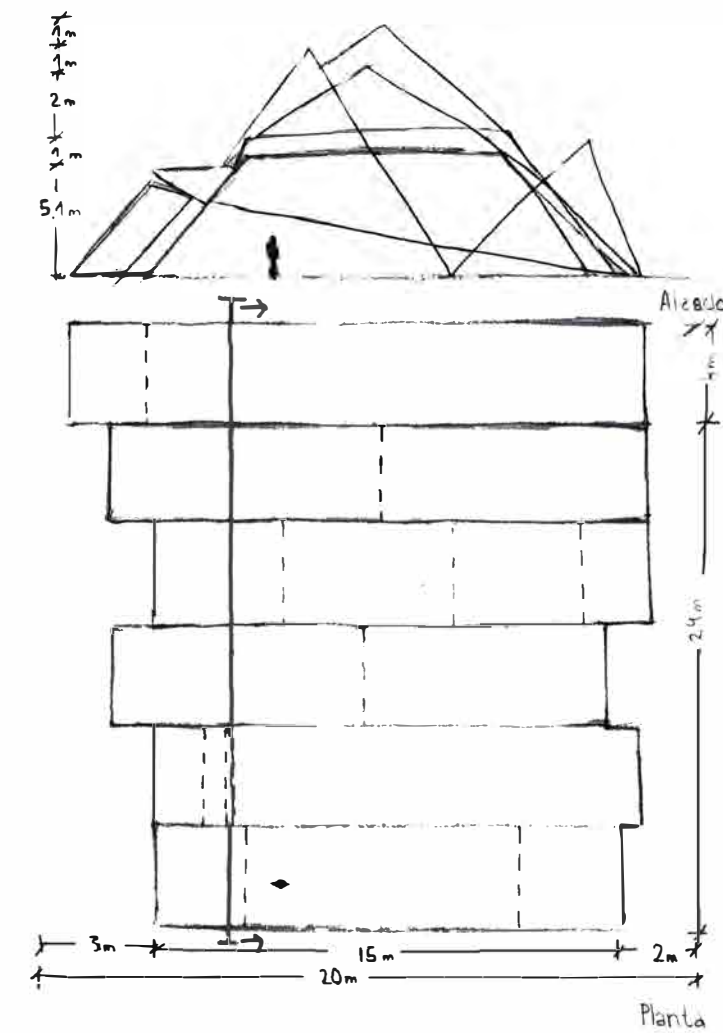
Elsa Batllé

El plec com a recurs compositiu i d'anàlisi

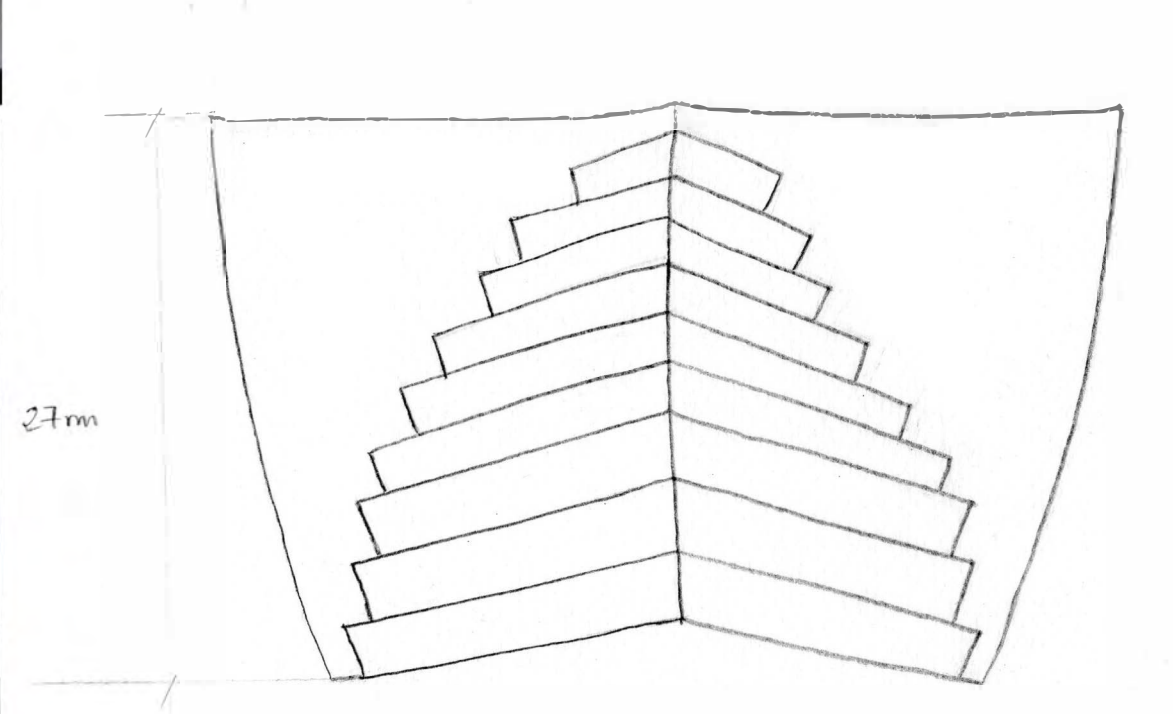
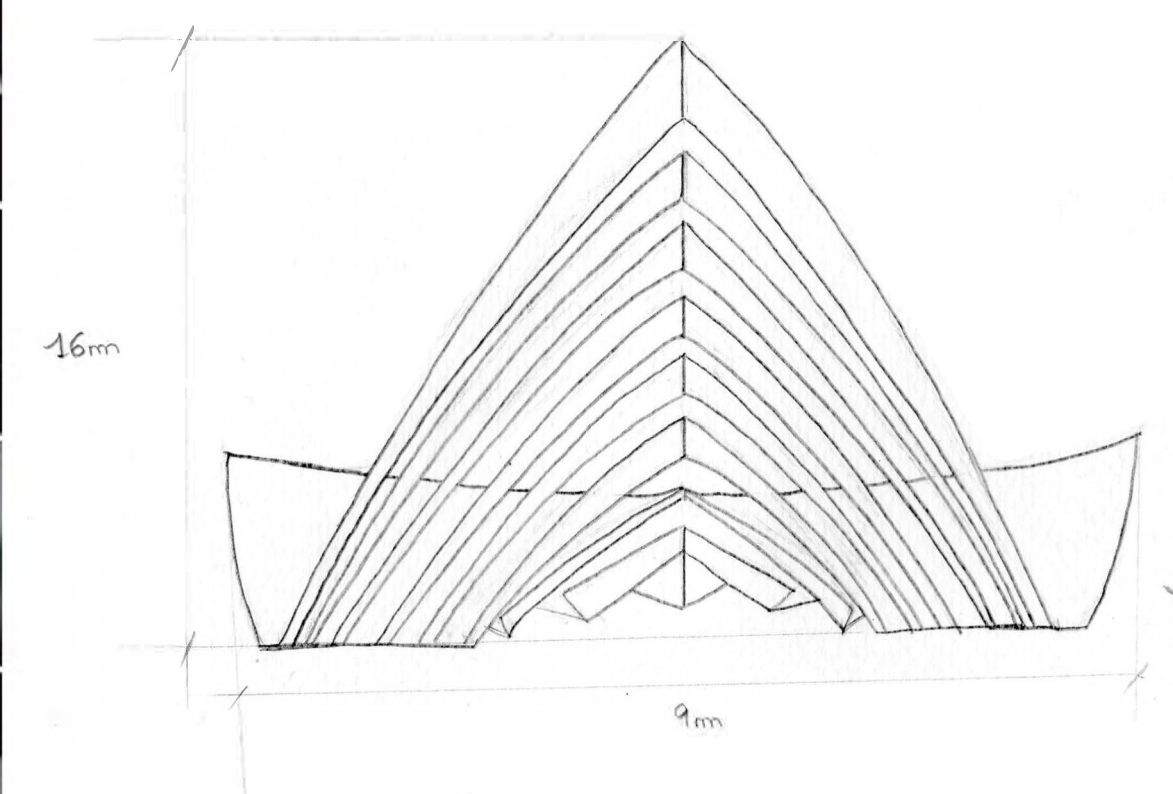
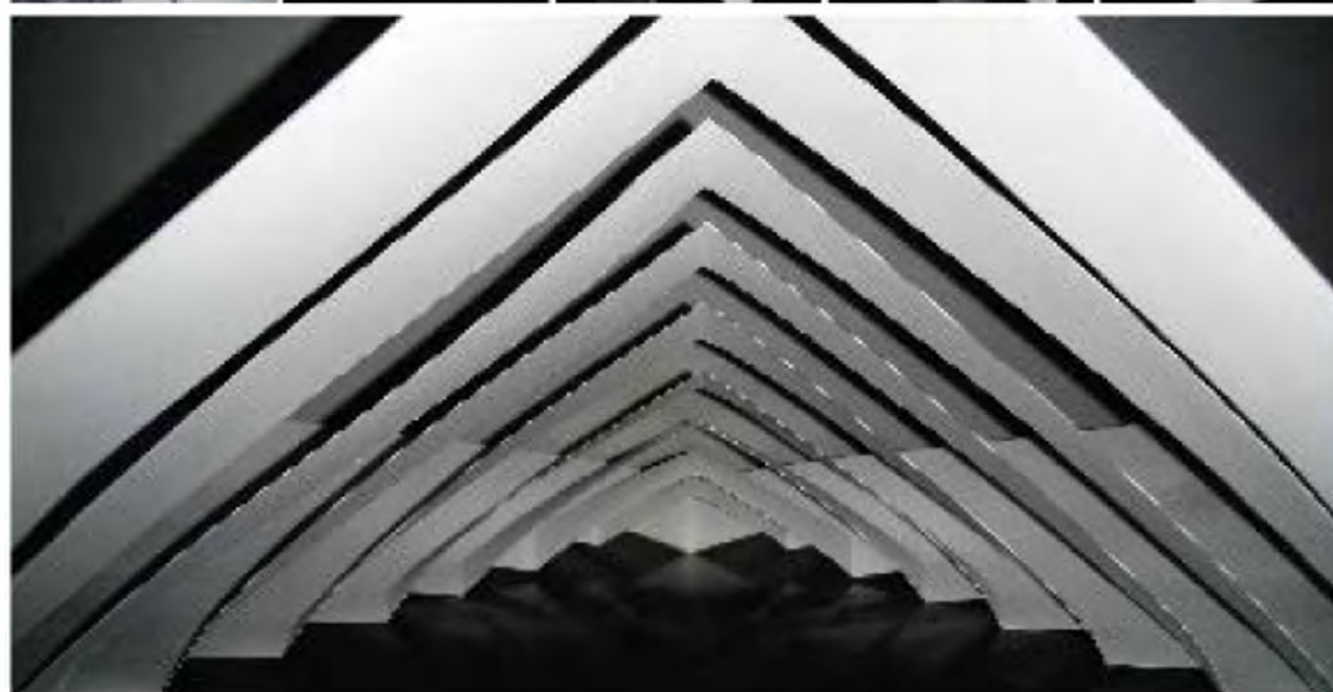
Carmen Escoda Pastor

"Els que hem estudiat la carrera d'arquitectura vam començar des de molt d'hora en el pla d'estudis a entrenar la visió espacial, una capacitat que al començar la carrera unes persones poden tenir més desenvolupada que unes altres però que en l'esforç diari de barallar-nos amb les representacions de les plantes, alçats i seccions dels edificis, sens dubte desenvolupem. Rere això sempre hi es la geometria, les mesures de les coses, construir... de forma real o imaginària,... interpretar plànols... exactament igual que en el procés de l'origami. Per això ens agrada tant." (Carrasco 2015)

Miriam Barceló

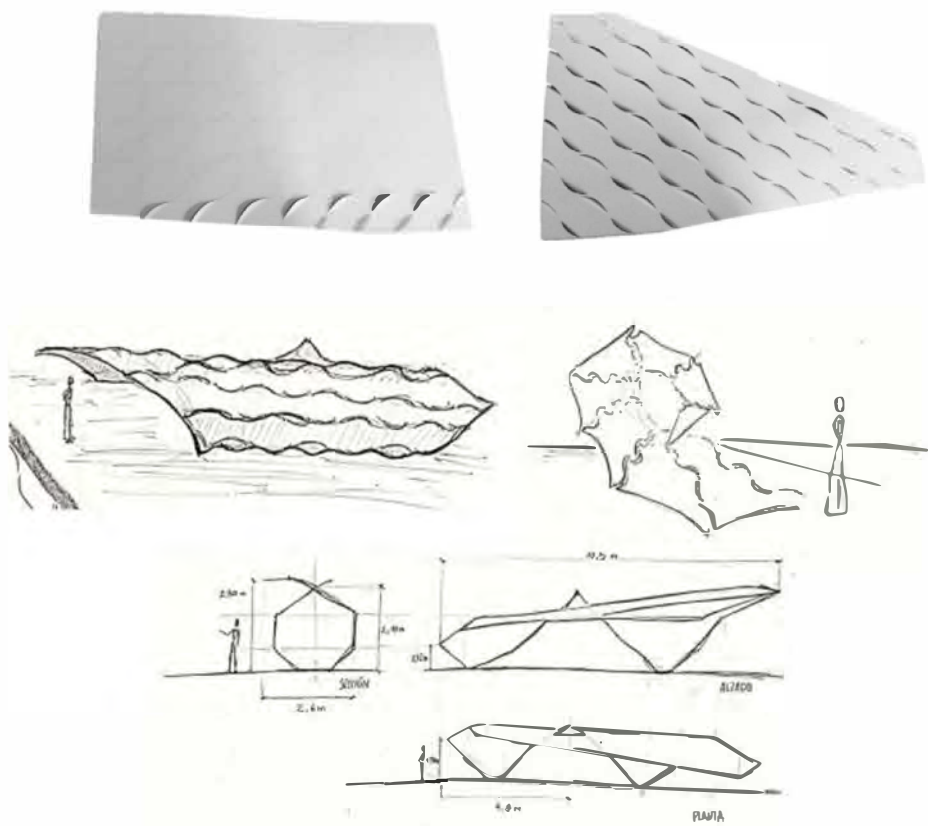

Ala Faiza

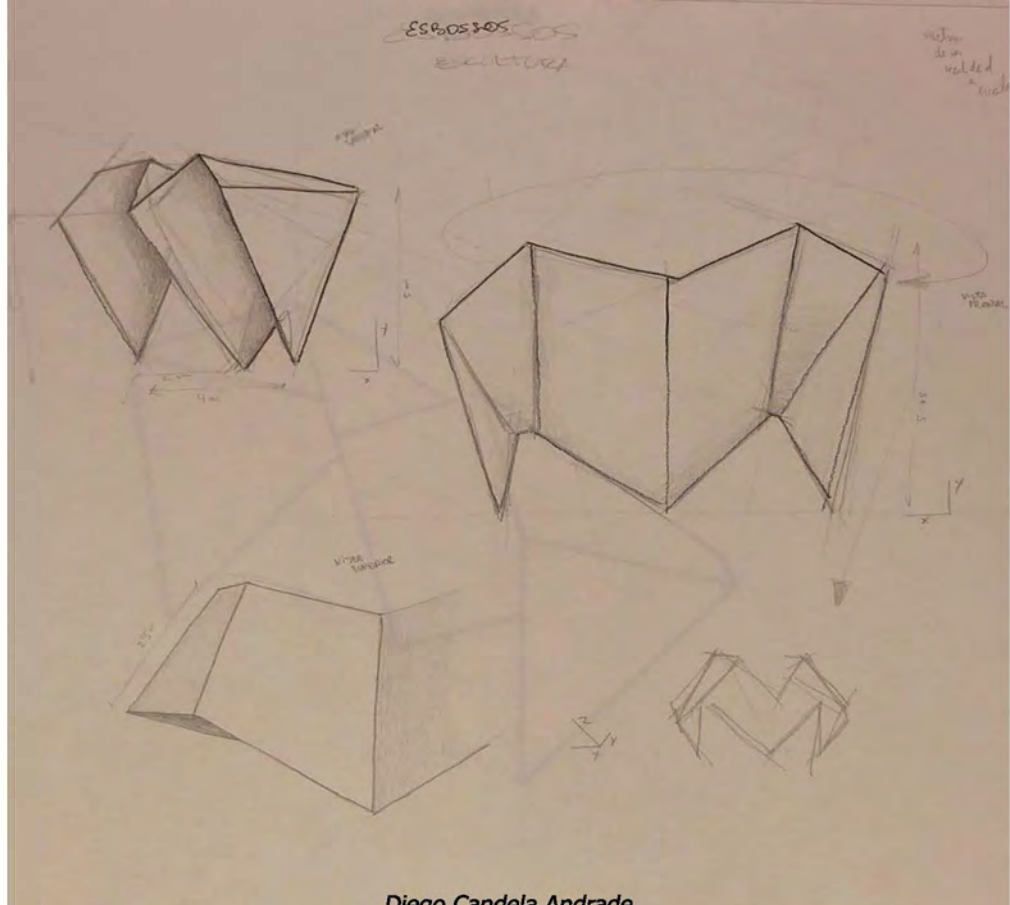
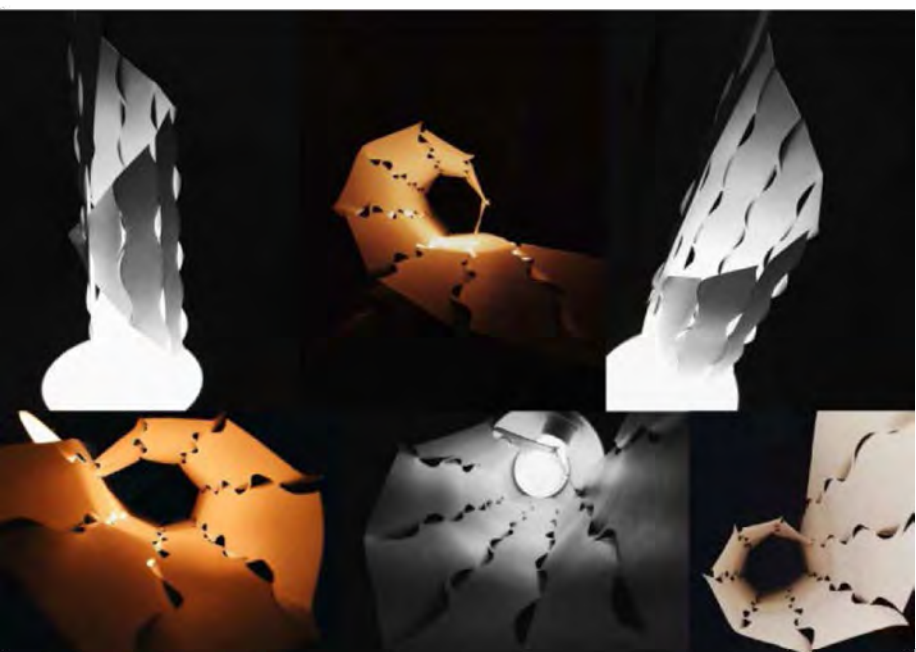
Des de la seva aparició a l'antiguitat fins als nostres dies, la papiroflèxia ha experimentat una evolució considerable, sobretot en els últims vint anys, impulsat pels avenços en el camp de la informàtica, que faciliten l'intercanvi d'idees i models amb les seves corresponents instruccions de plegat. Els arquitectes també s'han vist atrets per aquesta disciplina que combina ciència i art. El coneixement de l'ancestral tècnica de l'*Origami* unit a la nostra formació com arquitectes ens permetrà experimentar amb formes i geometries que van enriquir la nostra percepció sobre l'espai arquitectònic.

Ja a la Bauhaus, fundada en 1919 per Walter Gropius, el professor Josef Albers utilitza el plegat mitjançant la papiroflèxia com a element bàsic de disseny. Però l'exploració amb geometries no cartesianes s'inicia amb el deconstructivisme. Arquitectes com Gehry, Hadid i Eisenman comencen la seva experimentació amb l'envoltant de l'edifici mitjançant coeficients asimptòtics o exponencials, per mitjà de l'ordinador

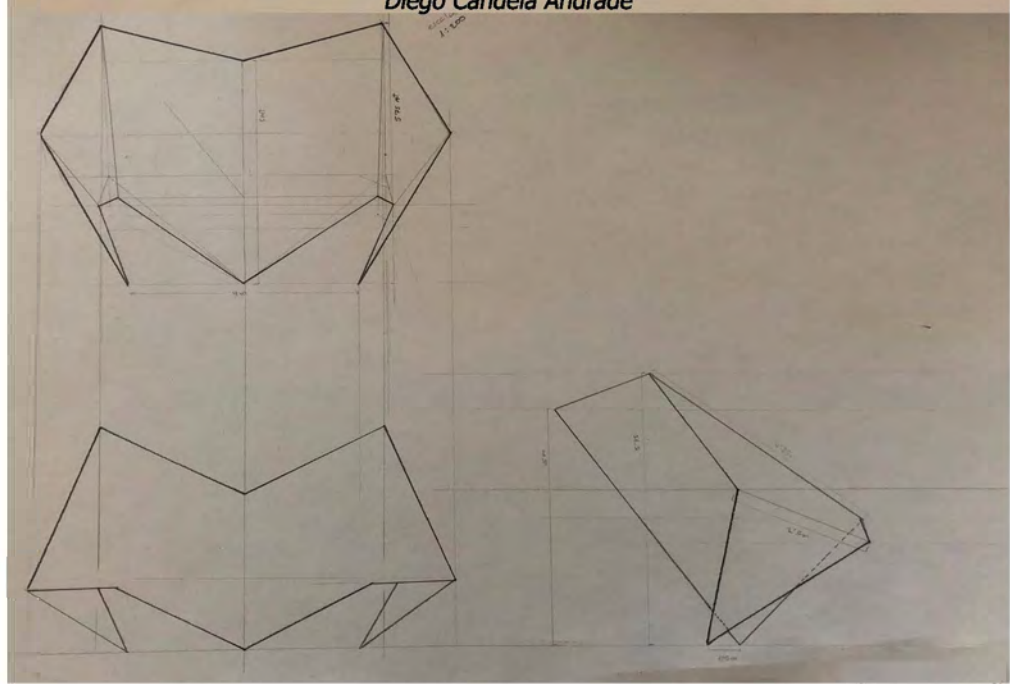
Una de les metes de l'ensenyament de l'arquitectura és estrenar la nostra visió espacial, capacitat que es desenvolupa a partir de l'esforç continu de representació i interpretació de plantes, alçats i seccions d'un edifici. Per aquest motiu es crea un gran interès al experimentar amb les tècniques de maquetes en paper o cartró basant-nos en el plec, en la geometria, en les mesures, en l'escala, en la construcció i en la representació.

Noa Turull

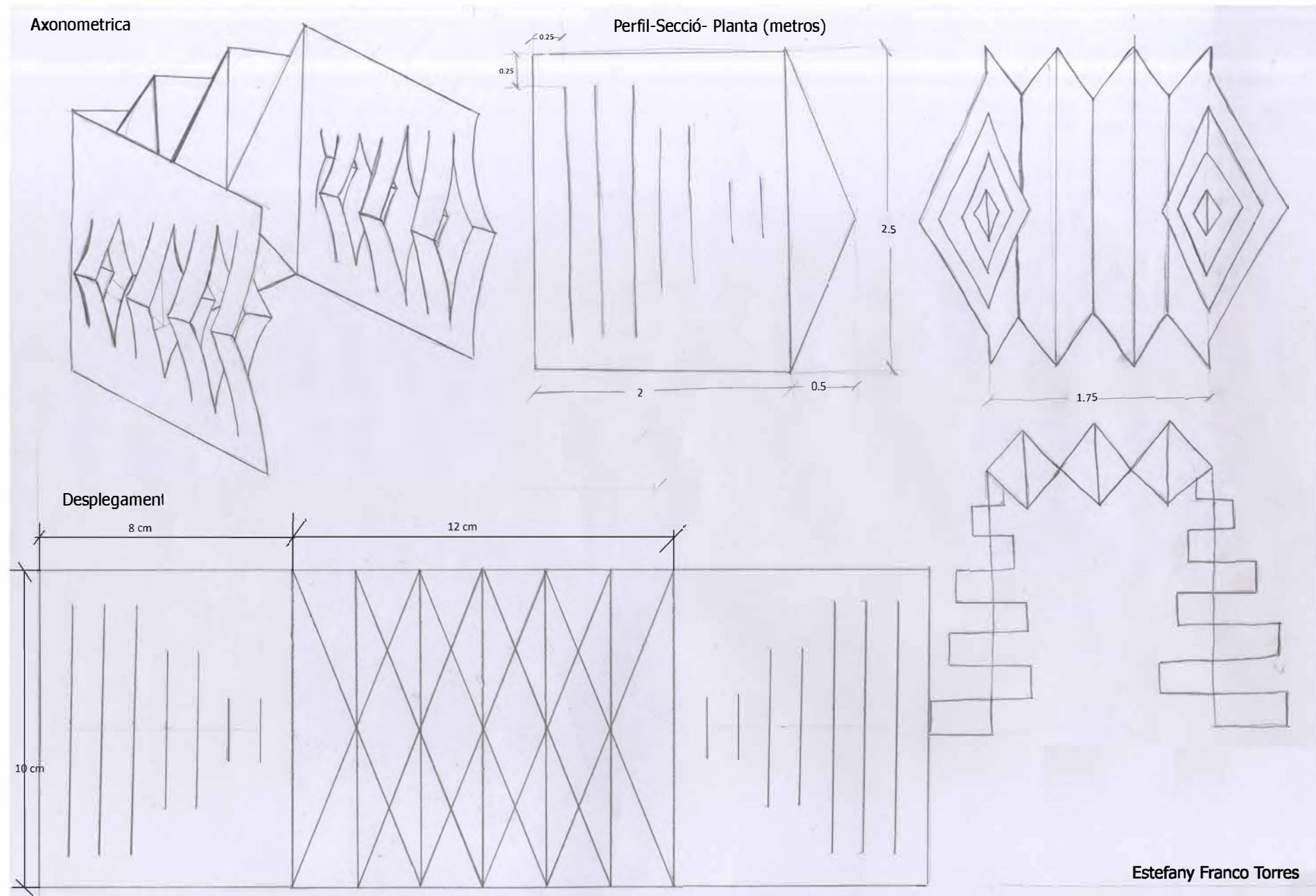

Diego Candela Andrade

Explorar les propietats espacials i materials que sorgeixen de les composicions plegades en arquitectura ens possibilita plantejar amb creativitat nous mètodes i instruments d'ideació en les experiències didàctiques. L'origami es converteix en eina bàsica per a l'adquisició de la destresa en el pensament tridimensional.

En el moment que es planteja un exercici de papiroflèxia als estudiants i se'ls hi exposa un ampli ventall d'exemples relacionats amb l'arquitectura, comença el procés gràfic d'ideació. El tema és seductor i la inicien amb entusiasme.

Estefany Franco Torres

El dibuix com a disciplina arquitectònica

Juan Mercadé Bruells

Una concreció disciplinar ens porta a definir el Dibuix, com l'experiència pràctica que històricament s'ha anat formulant a través d'Uns Mètodes i unes màximes, que mantenen l'observança d'unes lleis que possibiliten Actituds reflexives, i permet una definició i expressió formal.

També es pot considerar com el vincle o la relació, entre el pensament o la realitat, amb la seva expressió o representació.

Dues missions fonamentals té el dibuix: la de ensenyar-nos a "veure", l'anàlisi de la forma; i la de "expressar", l'expressió arquitectònica.

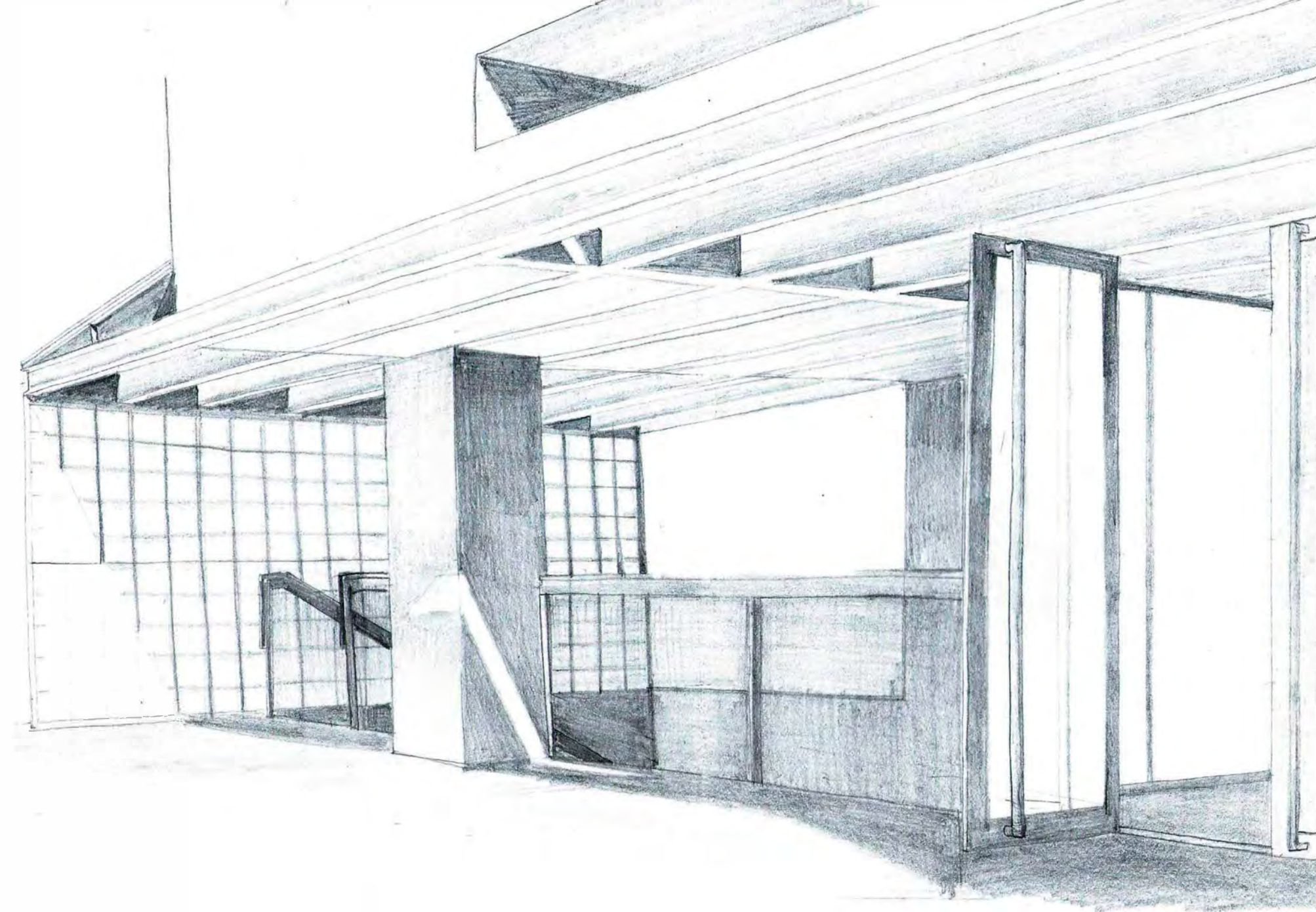
Dues missions interrelacionades, perquè si és molt important, necessari i imprescindible, aprendre a veure, no es suficient, ja que també cal expressar el que hem vist i que hem sabut comprendre.

La representació d'un model significa l'emissió d'un missatge o la transmissió d'una informació i això comporta automàticament determinar qui és el receptor d'aquesta informació.

Però saber quin és el missatge a transmetre, significa en el nostre cas, representar un model donat i això suposa conèixer aquest model, ja que no podem representar si no el coneixem.

El coneixement ve a través de la percepció, de l'anàlisi formal i volumètric de l'objecte a representar. Aquesta percepció visual i també mental és una operació analítica que relaciona parts i estableix proporcions, té el seu reflex gràfic en la transcripció, a través dels apunts d'esbossos, croquis i detalls realitzats del model que desembocaran finalment en la descripció de la mateixa, el seu embolcall formal, missatge codificat que es transmet de la manera més adequada, a la capacitat o sensibilitat receptiva del destinatari.

Dibuixos dels alumnes de Juan Mercadé Bruells

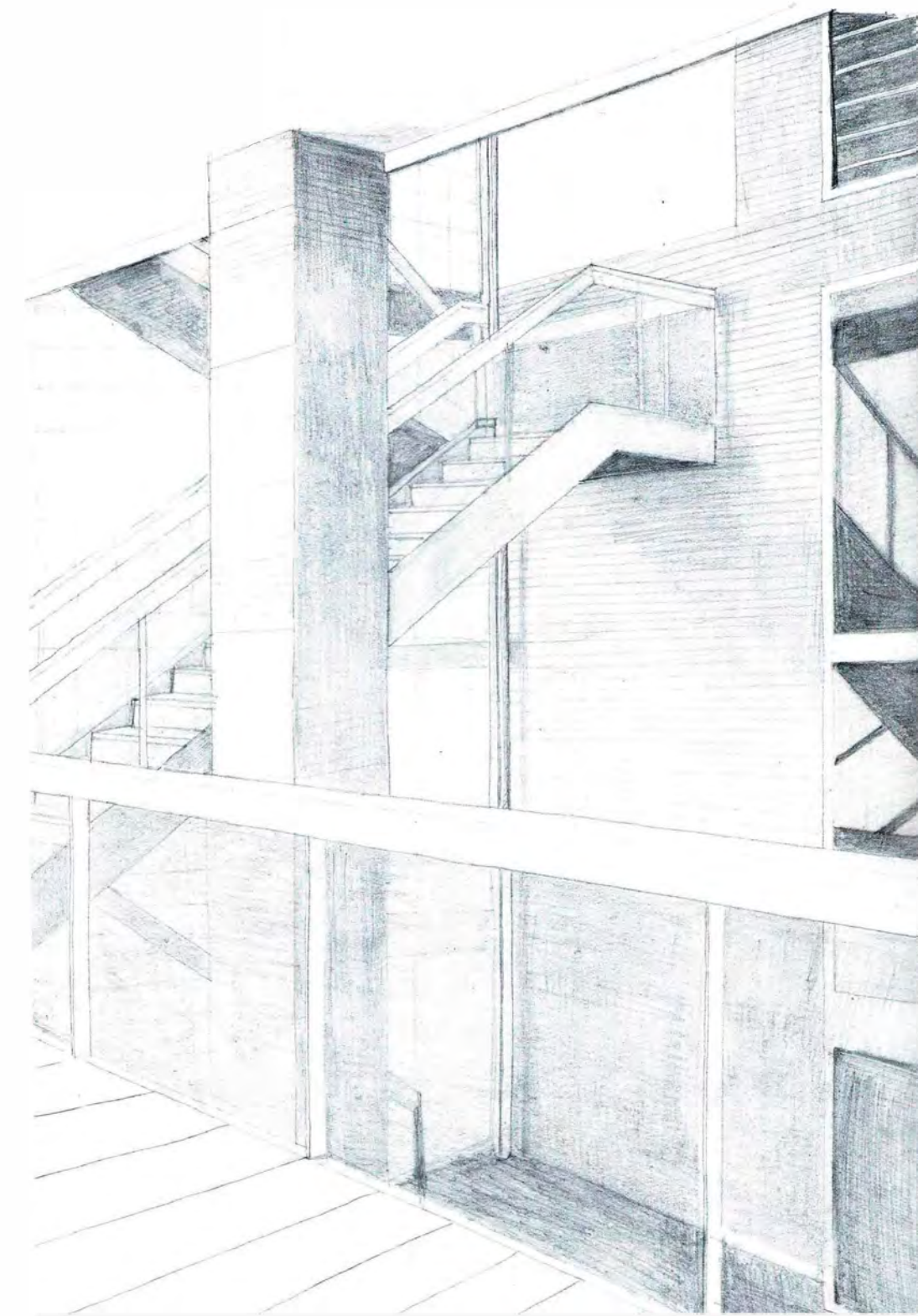
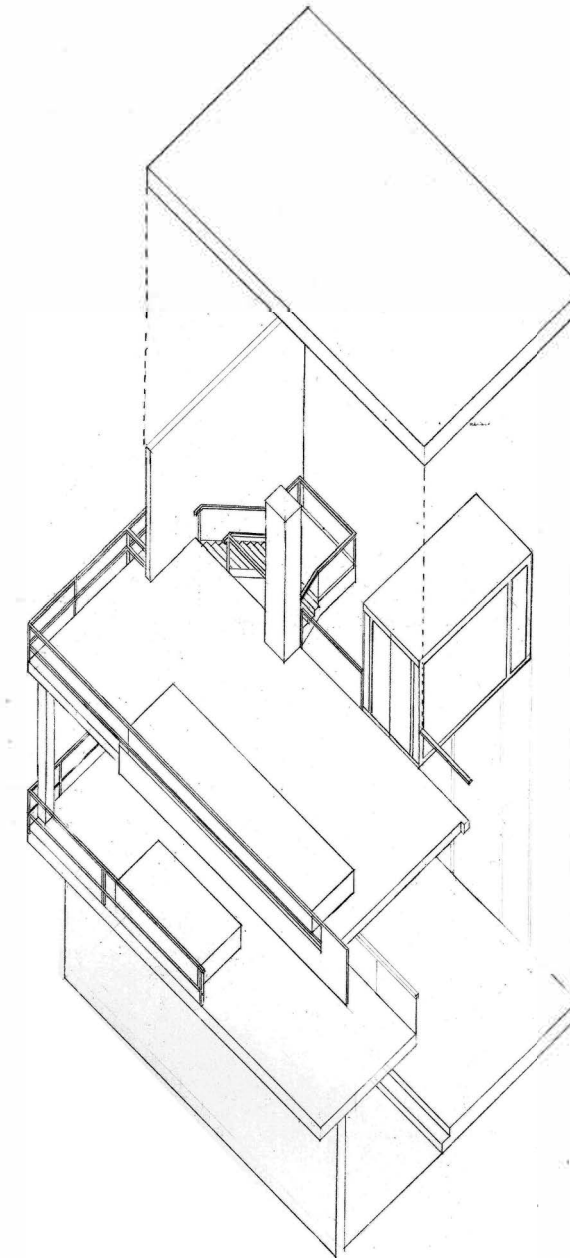
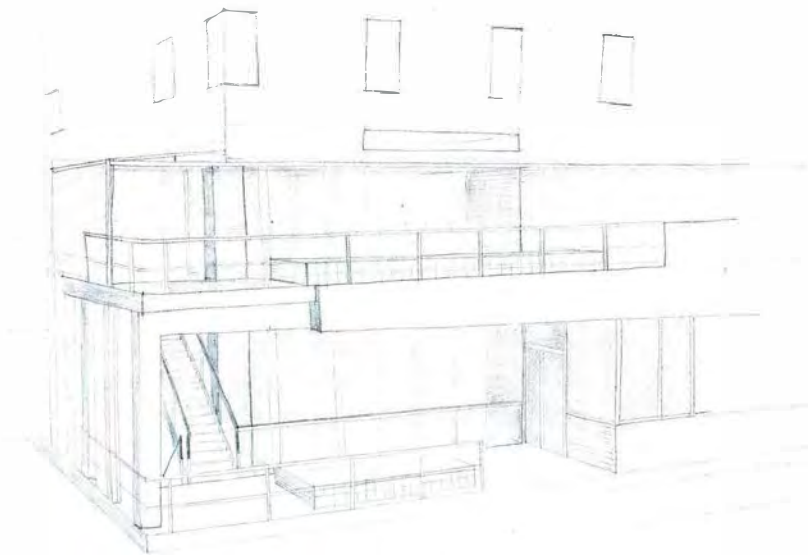
El dibuix com a expressió arquitectònica, ha de donar a entendre la forma arquitectònica real que estem analitzant i permetre, un cop estudiada i entesa, manifestar-la amb tot el seu caràcter i intencionalitat.

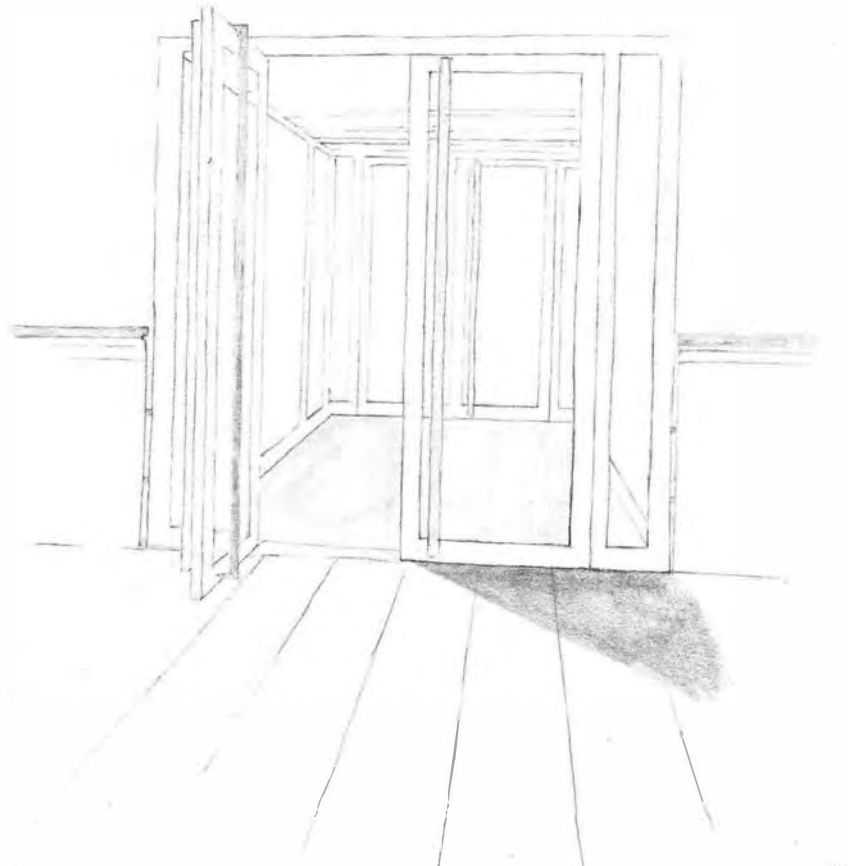
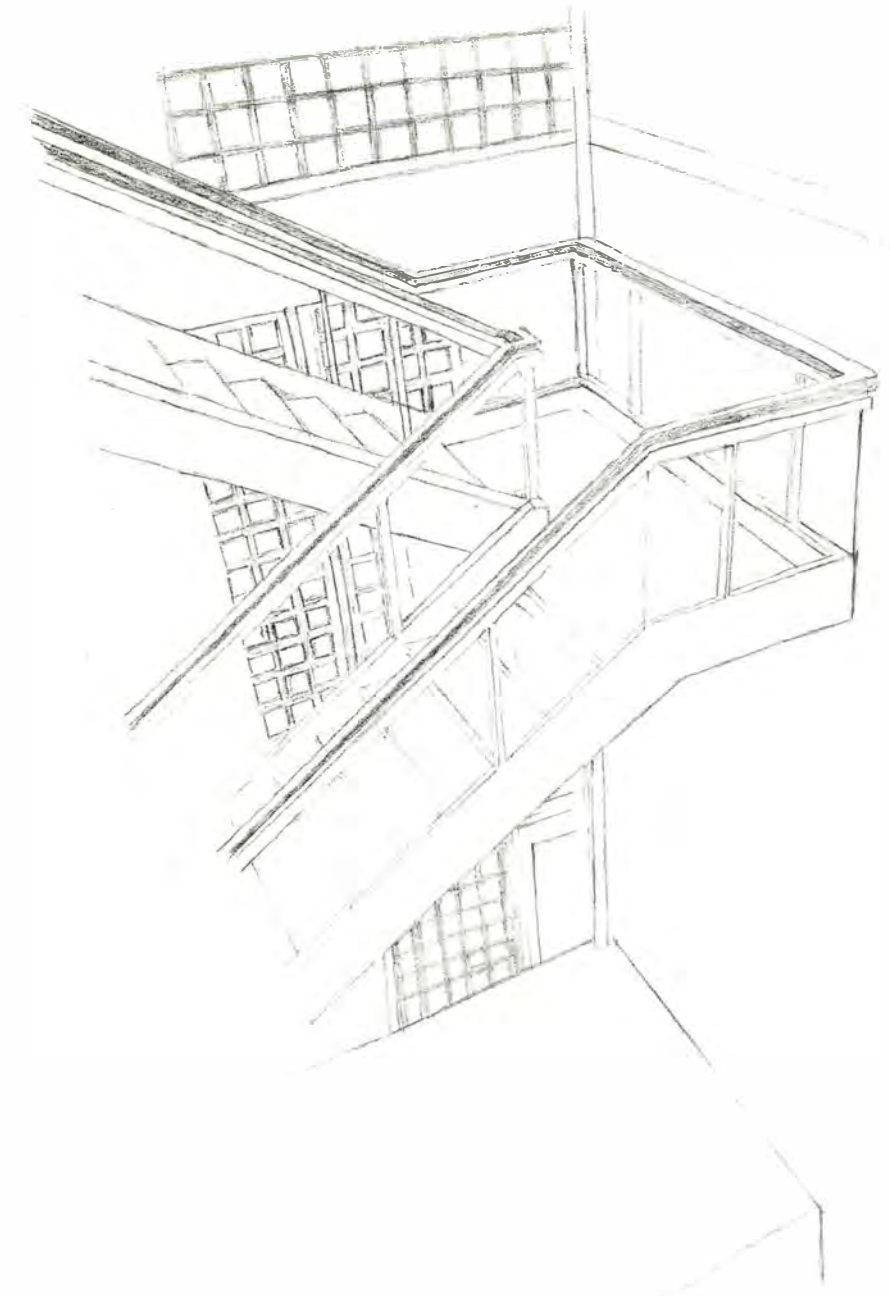
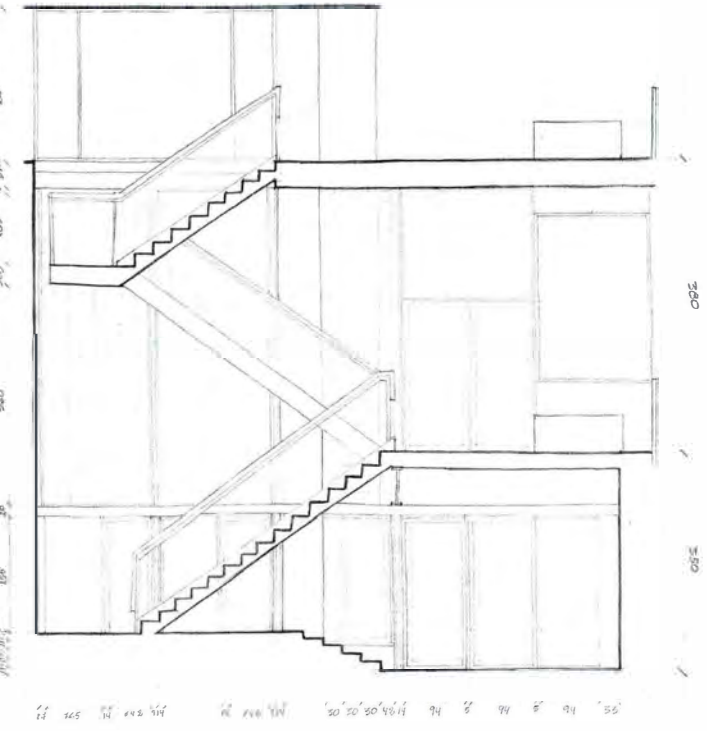
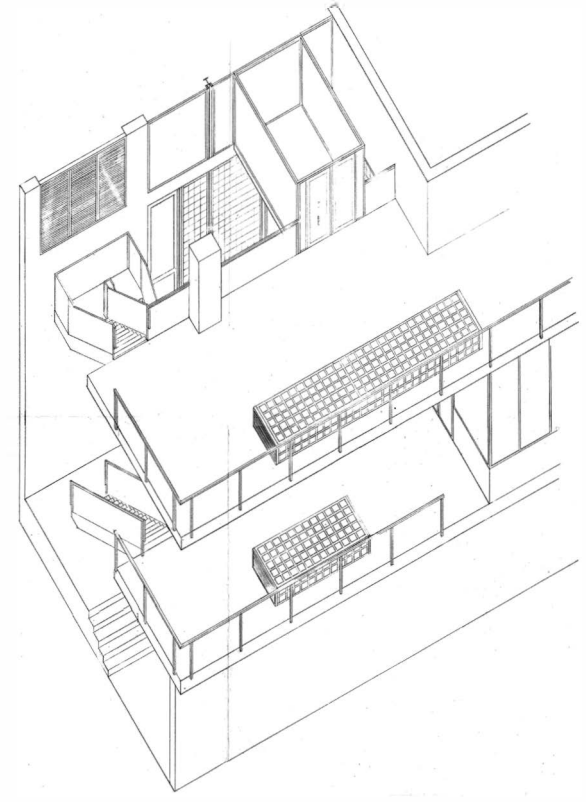
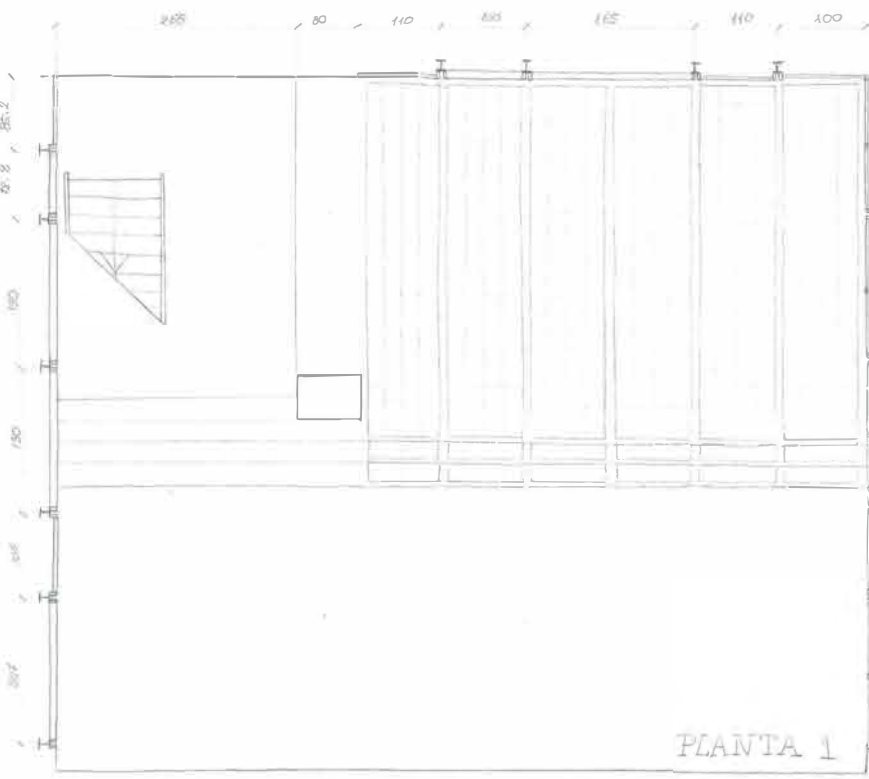
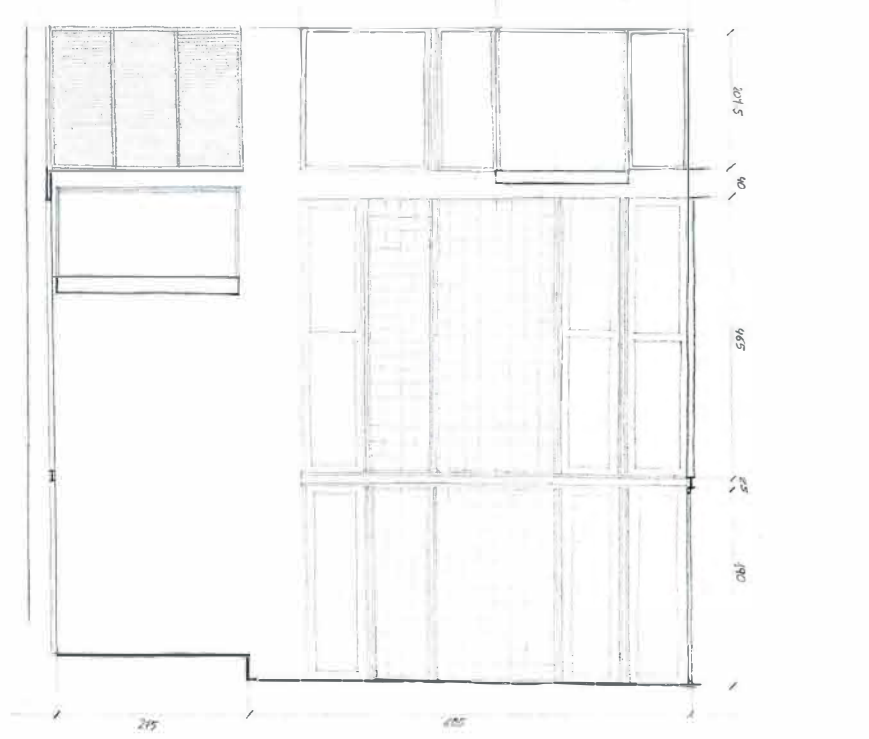
Principalment interessa assenyalar tres intencions diferents que poden coexistir o no, en una mateixa aplicació:

- a) La Representació sense més, és a dir la comunicació gràfica d'una forma existent en l'espai real mitjançant:
 - La presa de les dades gràfiques per a l'aixecament de plànols (croquis).
 - La representació de l'aparença subjectiva des d'un punt de vista d'un espai projectat (dibuix d'una perspectiva – apunt)
- b) La resolució gràfica d'un o diversos problemes geomètrics segons una línia d'anàlisi (problemes de mesura, relació, determinació, influència, etc.) Les tècniques de resolució es patenten en la tasca del disseny, en els estats intermedis que condueixen des del primer planteig de dades i condicionats, fina a la determinació gràfica de la geometria de la forma arquitectònica concebuda o resolta.
- c) Aportar la documentació gràfica necessària, per definir una forma de manera que pugui procedir-se a la seva restitució espacial. És a dir, arribar a una definició gràfica exhaustiva de la forma i en biunívoca correspondència espacial.

Aquestes tres intencions han estat i són els tres pilars del Dibuix en les Escoles d'Arquitectura, sen bàsica en la formació de l'Arquitecte; així com a vigent en l'exercici professional actual, ja que la Rehabilitació i la Intervenció en el Patrimoni construït passa per una necessitat de coneixements i domini d'aquesta disciplina.

Lectures de la Diagonal

Erik Soles Brull i Juan Mercadé Brulles

La Diagonal esdevé el registre viu de l'evolució de l'arquitectura i l'urbanisme de la ciutat de Barcelona. Aquesta via tan diferenciada del teixit de "l'Exemple" ha suscitat sovint nombroses reflexions: Quin és el seu paper i funció en el conjunt de la trama urbana? Com s'implanten les edificacions al seu entorn? Com els edificis, l'ordenació de l'espai verd, els sistemes de transport... configuren un determinat paisatge urbà.?

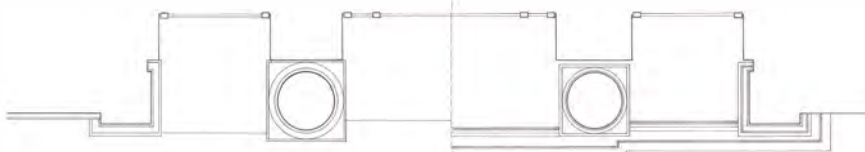
Aquesta narració sobre l'evolució i el futur de la Diagonal, necessàriament obert, té en el seu tram central un capítol ben diferenciat: la ciutat construïda a la primera meitat del segle XX. Un moment en que ja s'ha executat el Pla Cerdà, de canvis en l'ús i percepció dels carrers de les grans ciutats, amb l'aparició de l'automòbil i de canvis en la definició dels edificis residencials amb la generalització de l'ascensor. Aquesta arquitectura conserva els trets de l'arquitectura decimonònica: entrades principals, entrades de servei i caruatge, entresòls i principals... elements tots ells que troben en el llenguatge neoclàssic l'encaix etimològic.

Núria Sió

ALÇAT

SECCIÓ

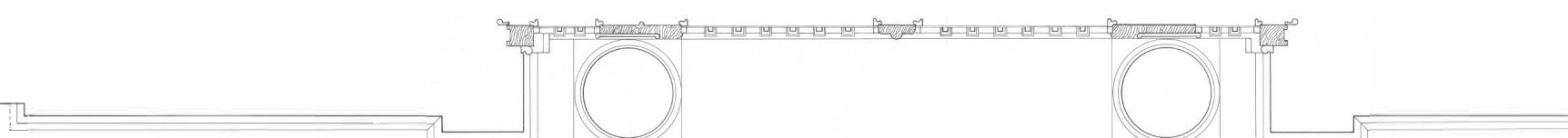
PLANTA

El treball realitzat pels alumnes de l'assignatura de dibuix va consistir en observar precisament aquesta arquitectura, dibuixant per mitjà de croquis i apunts a mà alçada, a peu de la Diagonal de Barcelona, "els portals d'un conjunt d'edificacions:" Des de la imatge de conjunt, al detall dels elements arquitectònics, des del treball més analític dels croquis, als esbossos que definien la percepció a peu de carrer. Aquests dibuixos preparatoris culminaren en la realització de plànols a escala dels portals dels edificis.

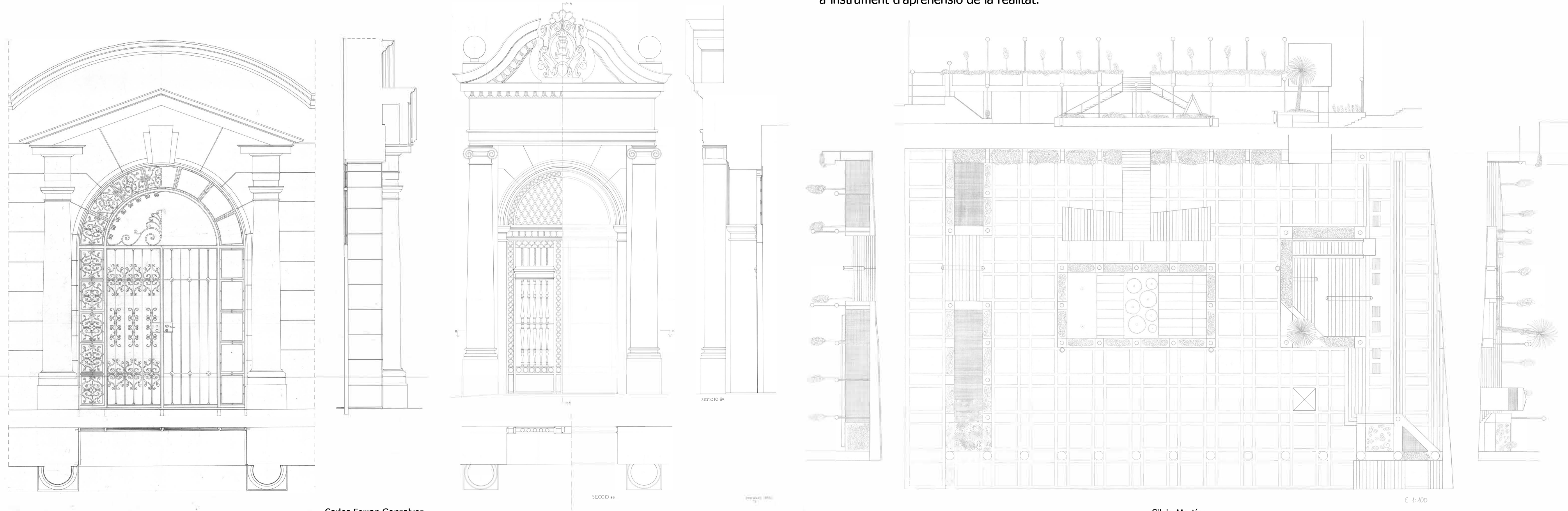
ALÇAT

SECCIÓ

PLANTA

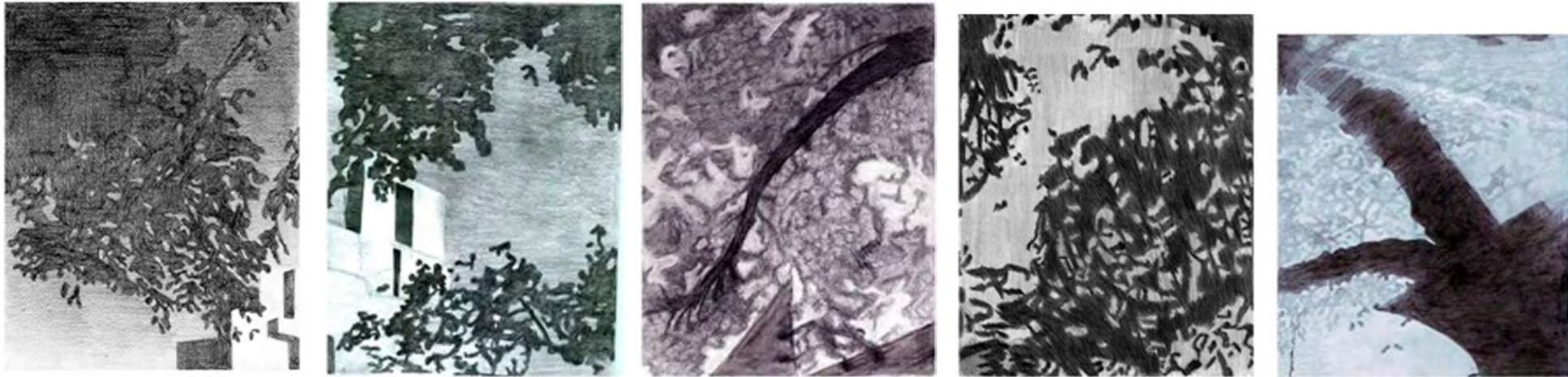
L'experiència en el seu conjunt esdevé un autèntic inventari arquitectònic, que condensa el treball de nombrosos oficis, en un conjunt edificat coherent: picapedrers, ferrers, fusters i ebenistes, llauners... Una lectura de la Diagonal a peu de carrer, llegint els edificis des de la proximitat i el detall, mirant la realitat amb intensitat... aprenent a observar l'arquitectura des del dibuix. Un treball que atorga als alumnes un coneixement pràctic de l'aixecament gràfic, i que els permet comprendre la importància del dibuix com a instrument d'aprehensió de la realitat.

Carlos Ferran Gonzalvez

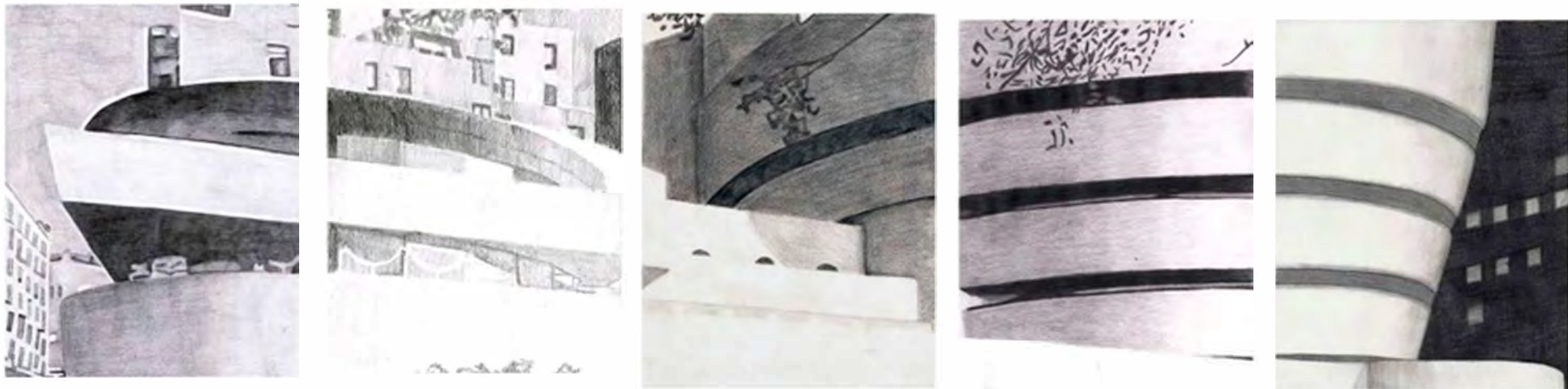
Silvia Martínez

E 1:100

Dibuixar a varies mans implica negociar i parlar

Isidre Santacreu

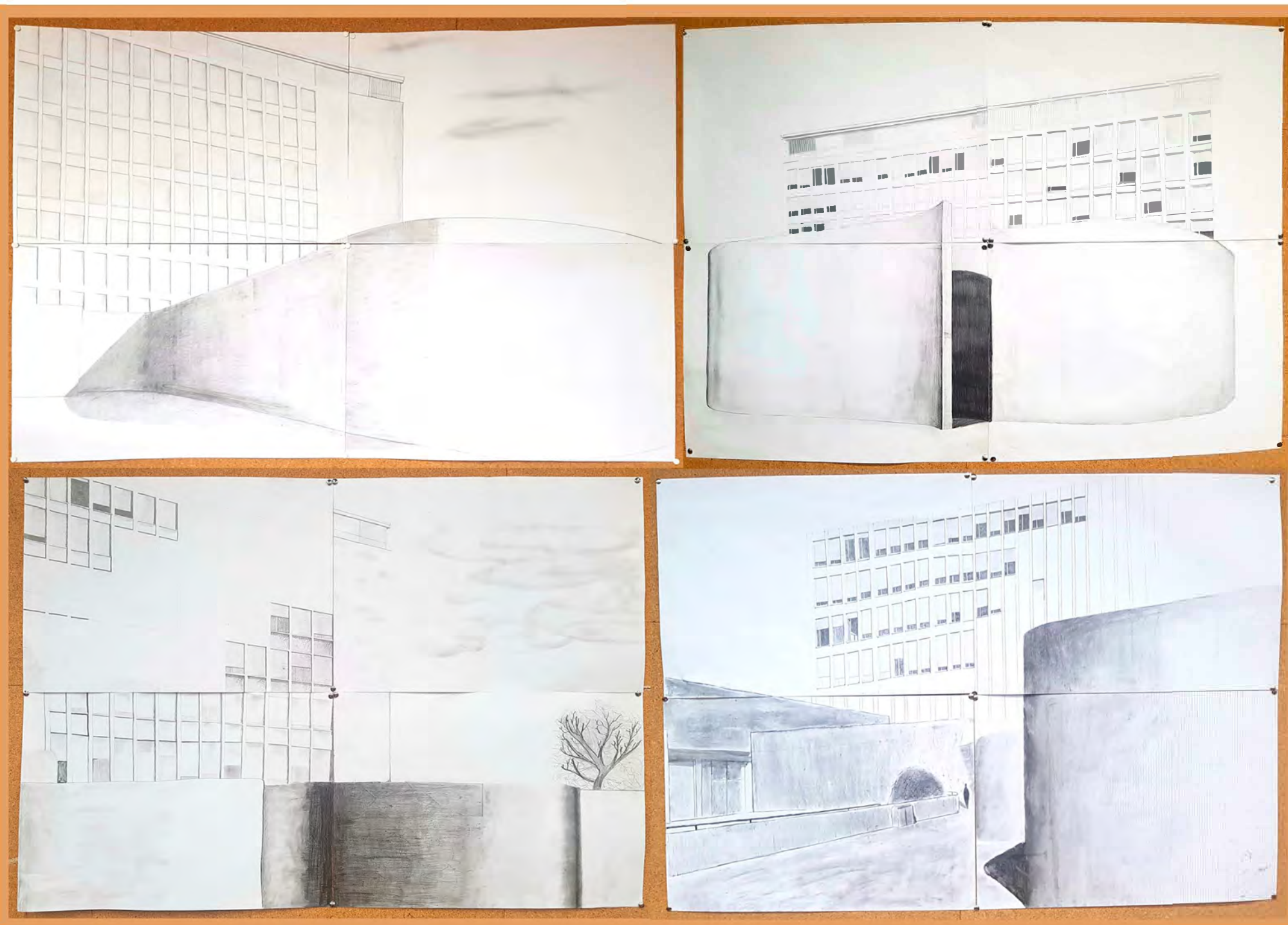

Amb vint-i-no-sé-quants anys vaig poder gaudir d'uns pocs estius ociosos a Platja d'Aro. La xafogor i unes hores molt lentes em van abocar a la lectura compulsiva. Una felïç conjunció d'estat d'ànim, canícula i atzar em van fer descobrir el realisme brut americà. Bukowsky, Fante, Carver, Capote... la literatura podia ser subjecte, verb i predicat. La prosa no necessitava d'adjectius. Minimalisme i recerca d'un grau zero d'escriptura. Quina descoberta.

Si allò era vàlid per a la literatura, perquè no provar-ho amb l'arquitectura? I amb la docència, com s'aplicaria? Com a mestres, podem desaparèixer?

*"It must be nice to disappear
To have a vanishing act
To always be looking forward
And never looking back"⁽¹⁾*

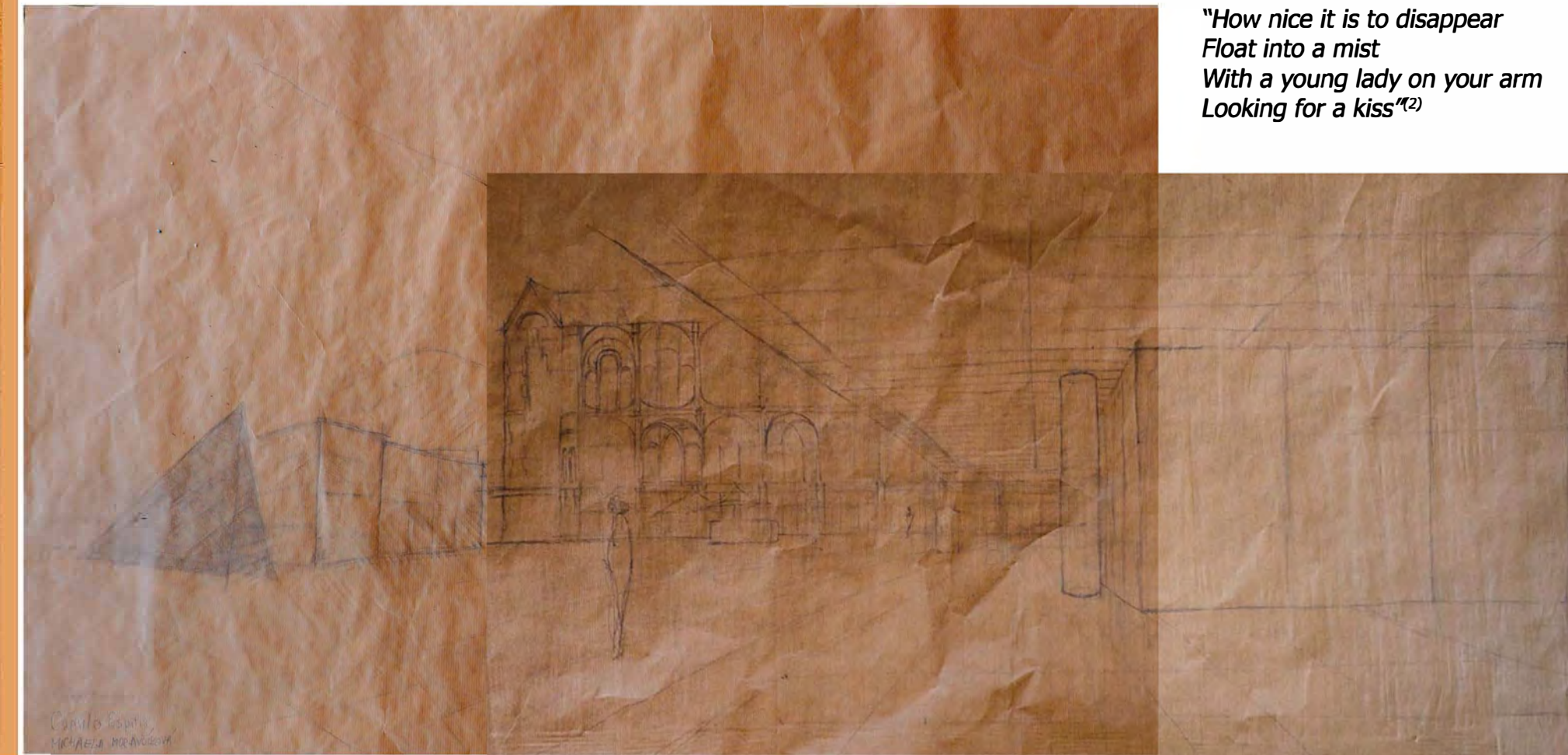

Alumnes Dibuix I-II, curs 2018-19

La resposta va venir un altre cop de la mà de l'atzar. Se'm va ocórrer un exercici tot just començat el curs de primer: fer-los dibuixar un croquis complex en gran format i a varies mans. La motivació principal era forçar dinàmiques de grup, cohesionar-los. Però els resultats van ser espectaculars, amb dibuixos ben construïts i proporcionats. Vaig tornar-ho a provar amb perspectives sense haver-los explicat res de cònica, i fins i tot grups d'alumnes amb poca traça eren capaços de fer perspectives solvents que sols no podrien repetir fins passats molts mesos. Els alumnes venien dibuixats de casa i jo no feia (gaire) falta.

Dibuixar és una cosa mental. Haver de dibuixar a varies mans implica negociar i parlar. El llenguatge curtcircuita el dibuix automàtic quan aquest automatisme encara no obeeix a cap coneixement profund. A les antípodes del costat dret del cervell de la Betty Edwards hi ha un viver de vies d'accés al dibuix arquitectònic. La resposta estava en la paraula.

*"How nice it is to disappear
Float into a mist
With a young lady on your arm
Looking for a kiss"⁽²⁾*

Alumnes Dibuix I-II, curs 2018-19

Dibuixar/ Observar/ Interpretar/ Compendre(s)/ Bagatge

Maitè Aguado i Roca

La meua inquietut com arquitecta i docent em porta a replantejar-me la qüestió de com hauria d'ensenyar a dibuixar Arquitectura. Dibuixar, no només per a representar, sinó en un terme més genèric: el coneixement; i durant aquest procés, poder dotar a l'alumne de les eines gràfiques necessàries per a que desenvolupi la professió.

Sovint, inicio el curs dels estudiants de primer d'Arquitectura proposant-los dibuixar el palmell de la seva mà sense mirar el paper⁽¹⁾. Considero que per a representar un objecte concret és imprescindible mirar-lo amb deteniment, per a poder capçar-lo i per tar entendre'l, i a posteriori començar a traçar línies sobre el paper per intentar explicar-lo.

Cristina Acosta

Julia Ferran

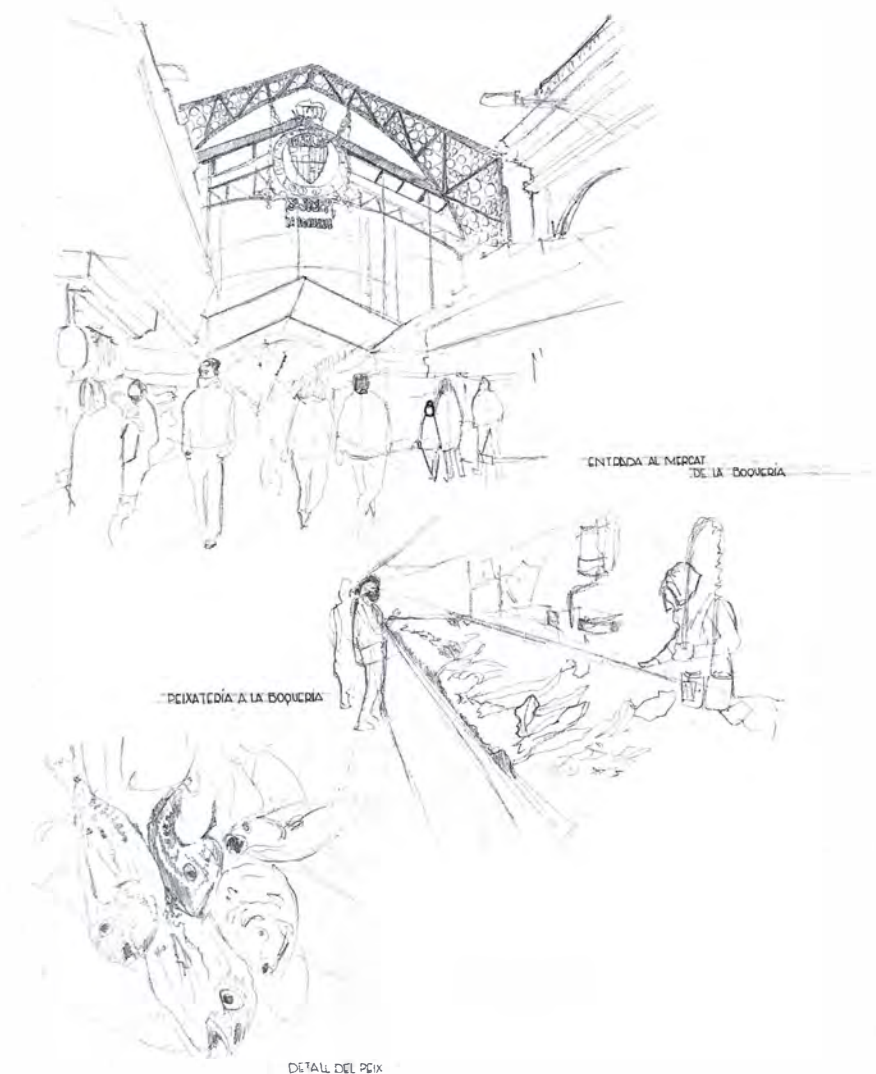
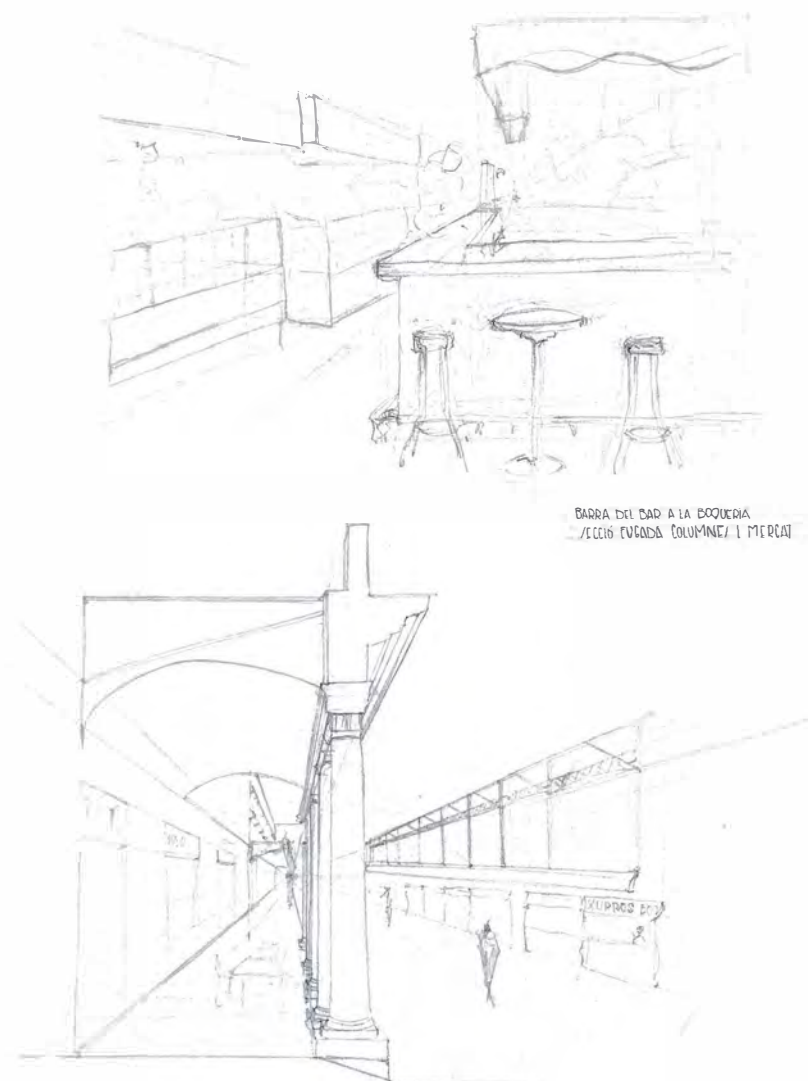
Guillermo Fibla

Si analitzem els dibuixos observem que, al primer, el contorn de la mà es superposa amb les línies dels plecs, però són dues capes que es superposen, que no tenen relació entre si. Al segon dibuix es defineix l'objecte explicant els punts d'inflexió: els artells, les uncles...els dits es dibuixen com a elements autònoms. I el tercer estudiant selecciona dibuixar només una part de la mà i la descriu de forma minuciosa amb un enquadrament intencionat.

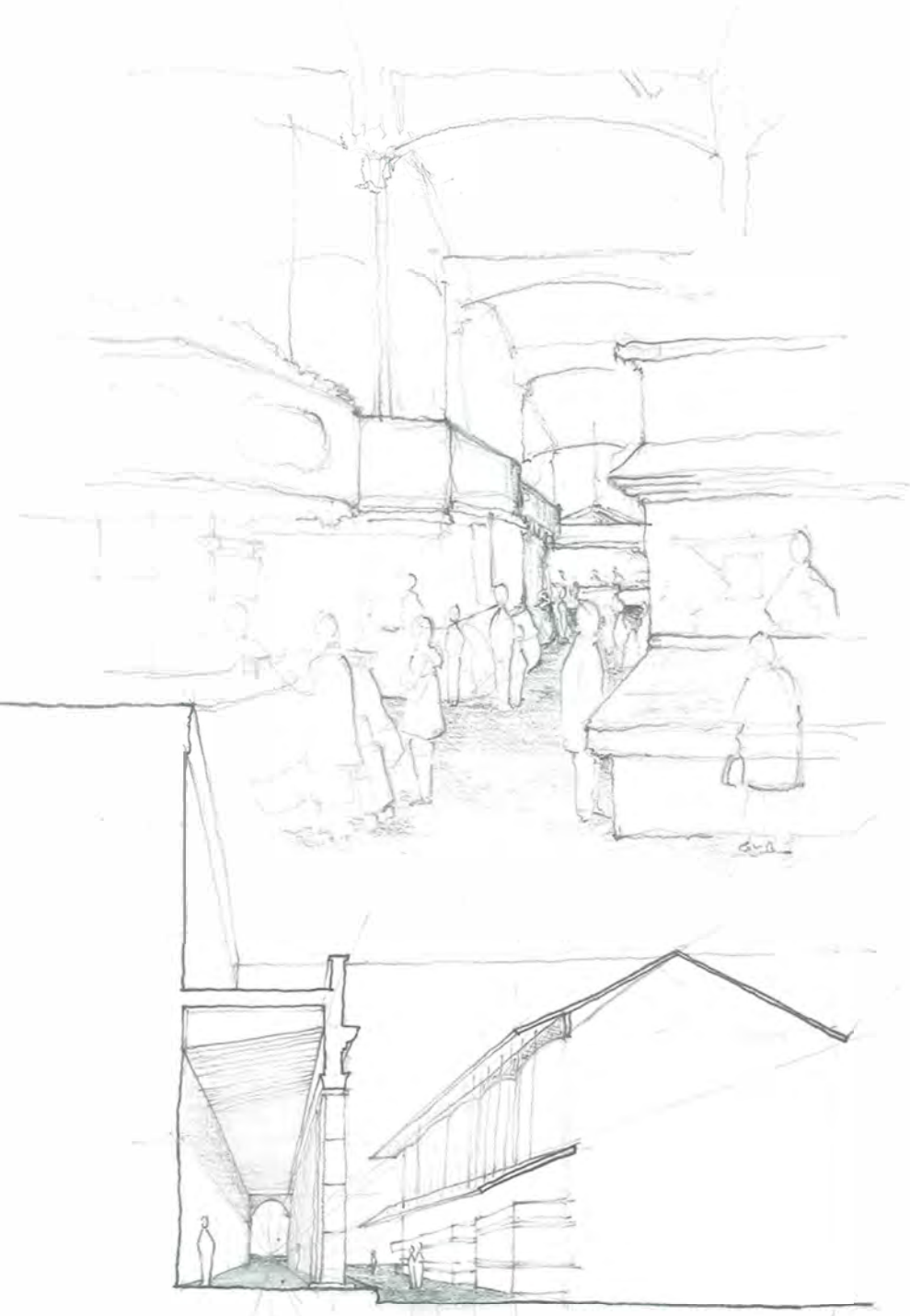
Els tres dibuixos són exercicis d'alumnes del mateix curs, l'enunciat és el mateix i l'objecte a representar també; en canvi el resultat és divers. És diferent per que no hi ha una idea preconcebuda. En aquest cas, l'importància recau en el procés, en mirar l'objecte sense esperar una solució determinada. En conseqüència, les imatges expliquen més sobre la forma de mirar de l'alumne que de l'objecte en sí.

Una de les claus per a que aquesta proposta sigui efectiva és aconseguir detenir el temps durant cinc minuts. Es tracta doncs, en definitiva d'una tasca curta però que necessita una mirada atenta, pacient i minuciosa. La pressa per aconseguir objectius sovint ens porta a oblidar la paraula "contemplar, significat antic de la paraula llatina "mirāri" (origen de mirar). "Contemplar" engloba les components essencial per a dibuixar: La mirada i el temps.

En definitiva, ensenyo als alumnes a aplicar sempre la mateixa metodologia d'aquest exercici per aprendre a analitzar l'Arquitectura. L'objectiu docent és que trobin la seva pròpia forma de dibuixar.

Arianna Piferrer

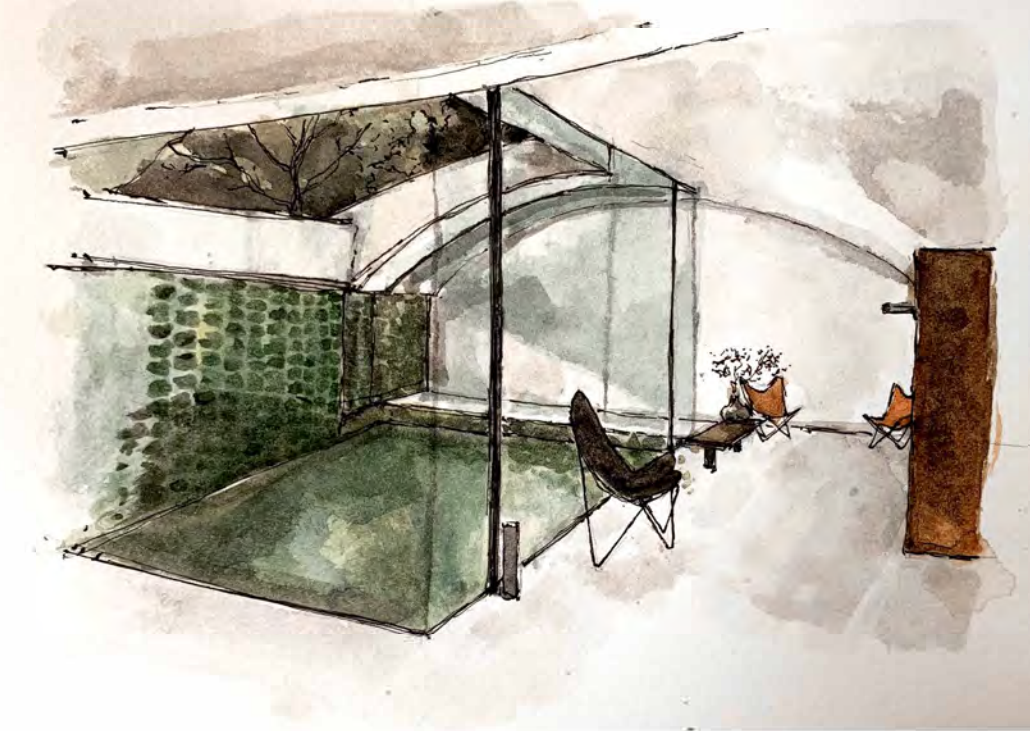
Julia Ferran

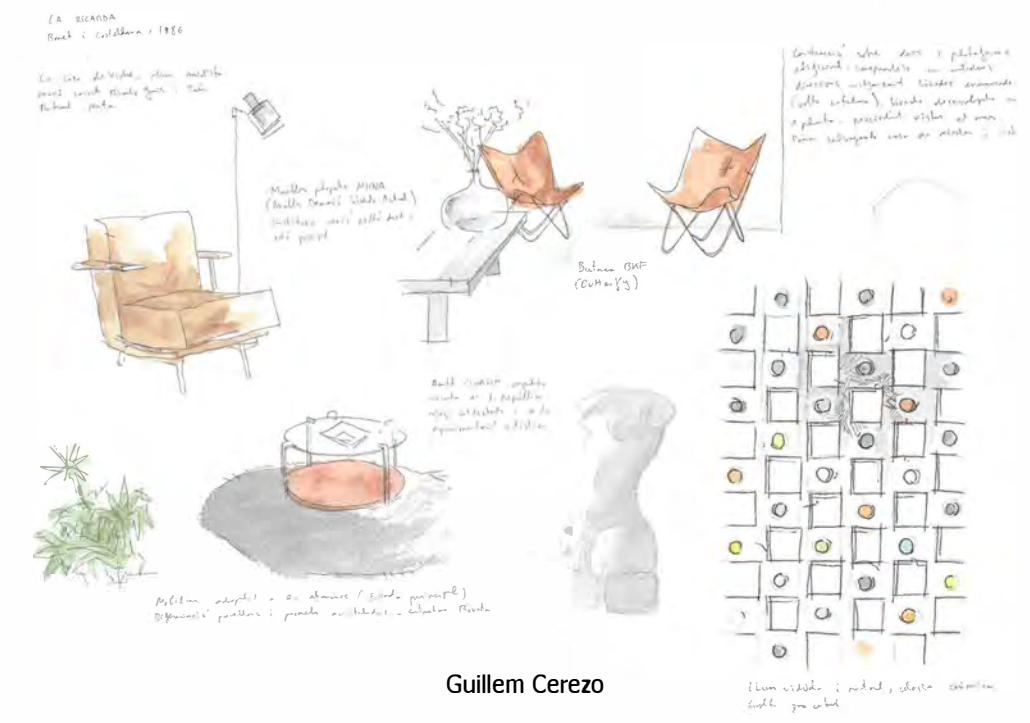
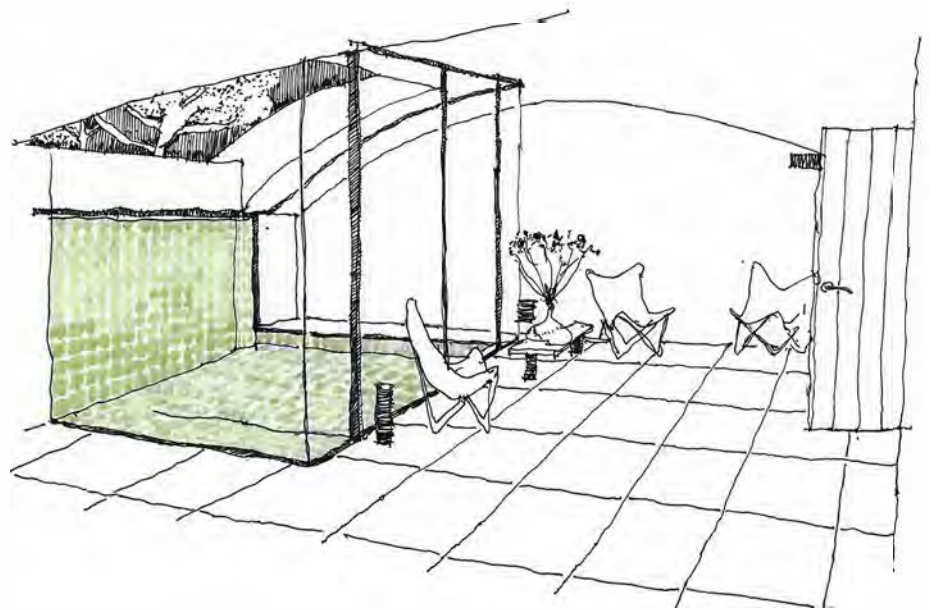
Niklas Lenz

Niklas Lenz

Anna Clivillé

Guillem Cerezo

Plecs i Planeitat

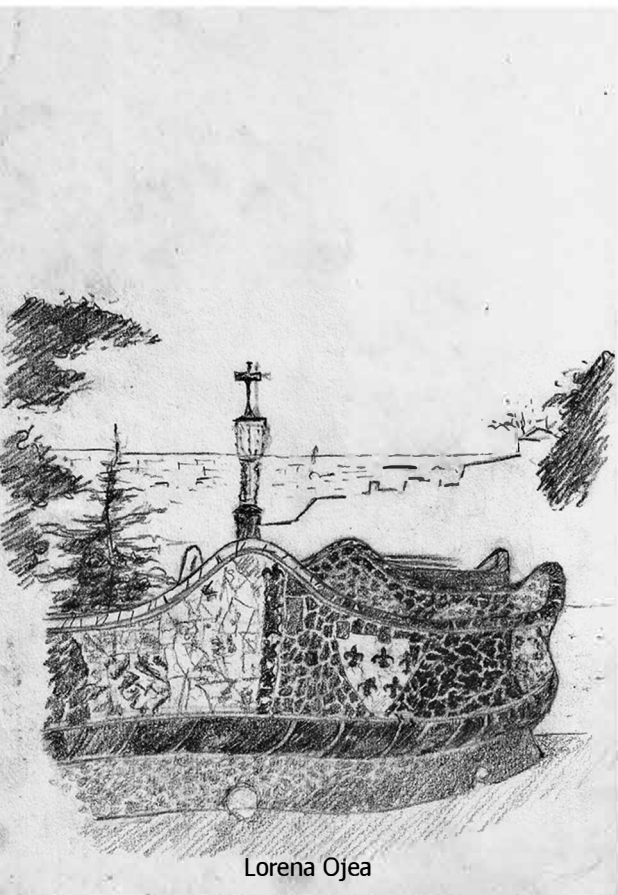
Maite Díez

Durant el segon quadrimestre del curs 2019-20 vam passar, en qüestió de poques setmanes, de sortir a dibuixar al Park Güell i a la biblioteca del Dipòsit de les Aigües, a estar confinats a casa. Donat que "el mitjà és el missatge", tal com va dir McLuhan, des del punt de vista docent es plantejava la incògnita de saber si, el 'missatge' que se'ls hi anava a transmetre als estudiants a través del nou mitjà -les classes virtuals- els hi arribaria correctament o no.

Marta Raso

Marc Miquel

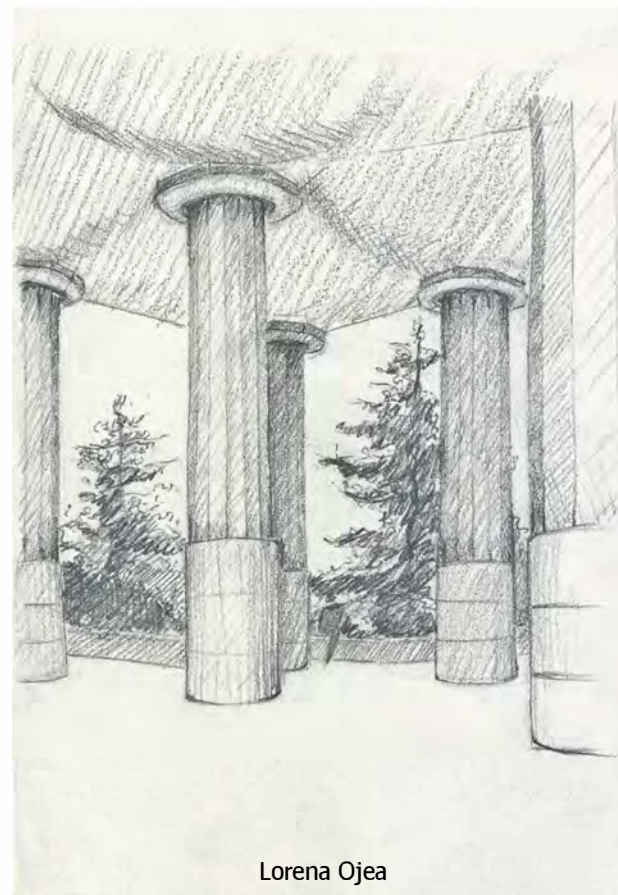
Lorena Ojea

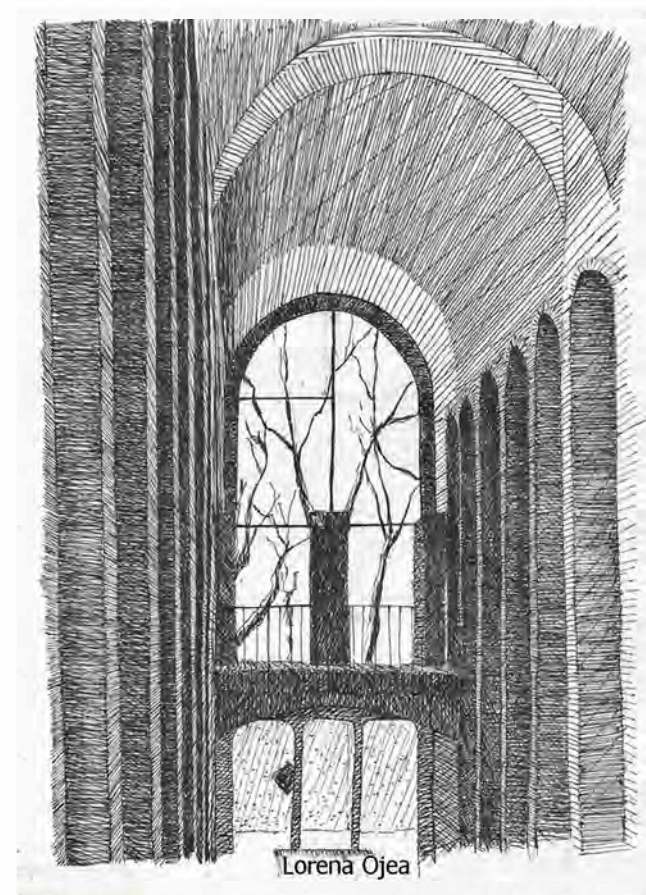
Lorena Ojea

Marta Raso

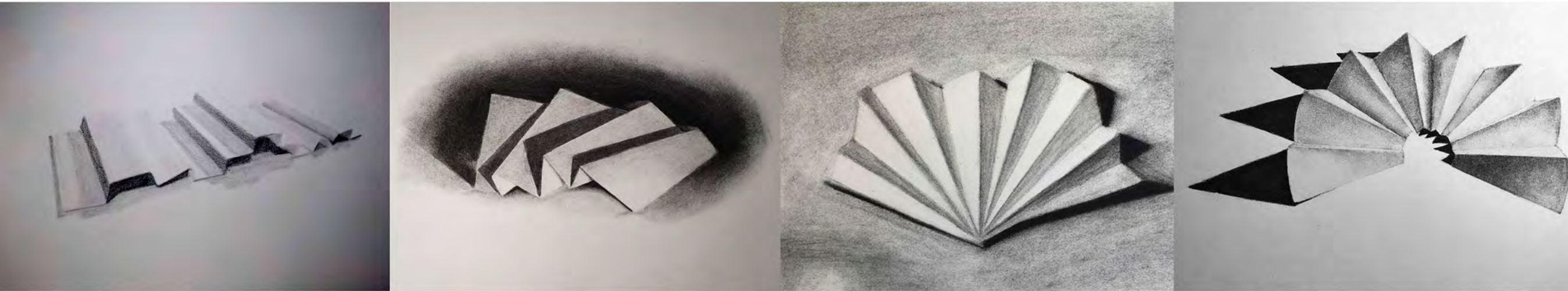

Lorena Ojea

Lorena Ojea

En el meu cas, el primer exercici que els hi vaig proposar va ser dibuixar les diferents ombres i tonalitats d'una figura, mitjançant l'observació directa d'un model realitzat pel/per la propi/ a estudiant, a partir d'algun dels exemples que apareixen en el llibre *Folding techniques for designers: from sheet to form*, de Paul Jackson. Per a fer-ho, calia aplicar al modelat en paper resultant una llum lateral, que generés cares en ombra, cares totalment il·luminades i ombres projectades sobre la base de suport, aconseguint així diferents gammes de grisos, que serien les que hauria de representar el/la estudiant en carbonet o bé amb barra de grafit. També els hi demanava que em lliuressin fotografies de la volumetria que havien realitzat mitjançant la tècnica del plegat en paper – habitualment coneguda com a papiroflèxia o *origami*, en japonès- i de tot el procés.

En qualsevol cas, el pas previ per a tot això era passar -com queda expressat en el títol del llibre de Paul Jackson- "del full a la forma" o, dit en termes d'espai, del pla al volum, amb totes les connotacions arquitectòniques que això implica. En aquest sentit, segons Chillida:

"El fet de provocar un plec dona un contingut a l'espai extraordinari. És d'una riquesa espacial tremenda. La unitat està sempre allà ".⁽¹⁾

Així mateix, quan vam arribar a la part del curs on s'explica el color, vaig demanar als estudiants que tornessin a fer l'exercici de representar les ombres del model d'*origami*, però aquesta vegada en aquarel·la i a partir de tonalitats d'un mateix color que, en principi, havia de ser diferent del gris.

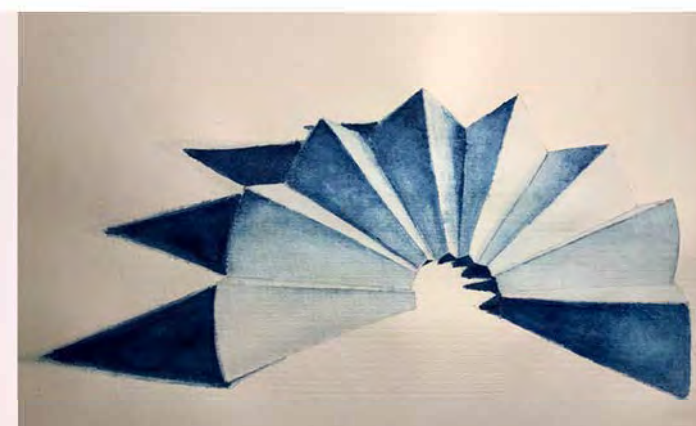
Leidy Ruano Mackenzie

Anna Navarro

Marina Mas

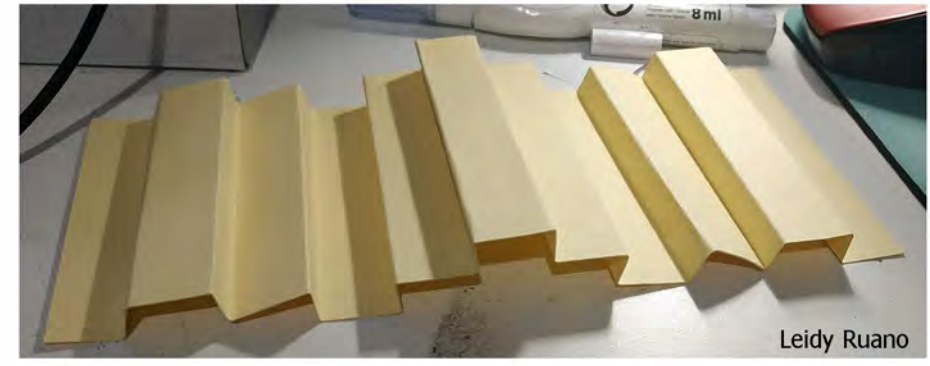

Marc Miquel

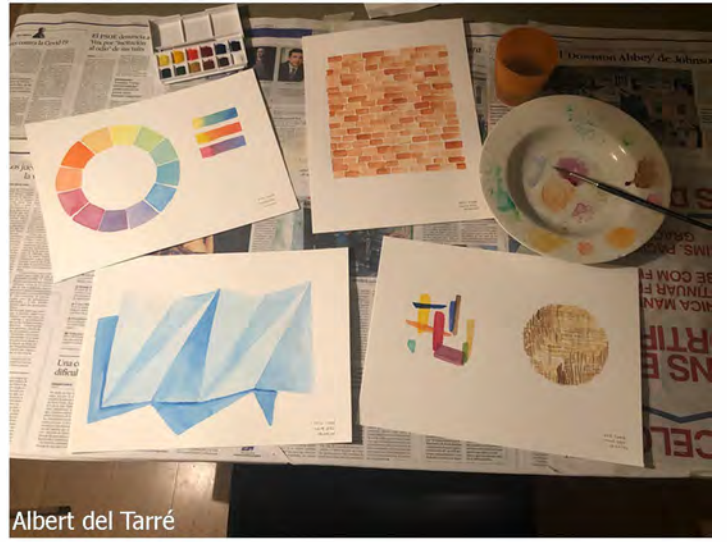
Com a conclusió i pel que fa al confinament, vam seguir el procés invers al de la maqueta d'*origami*, passant de compartir l'espai -en aquest cas el de les aules- a compartir el pla de la pantalla de l'ordinador. I encara que el curs va acabar bé, definitivament sempre és millor viure en la tri-dimensionalitat, és a dir: "cap amunt, no pas cap al Nord".

Marc Miquel

Leidy Ruano

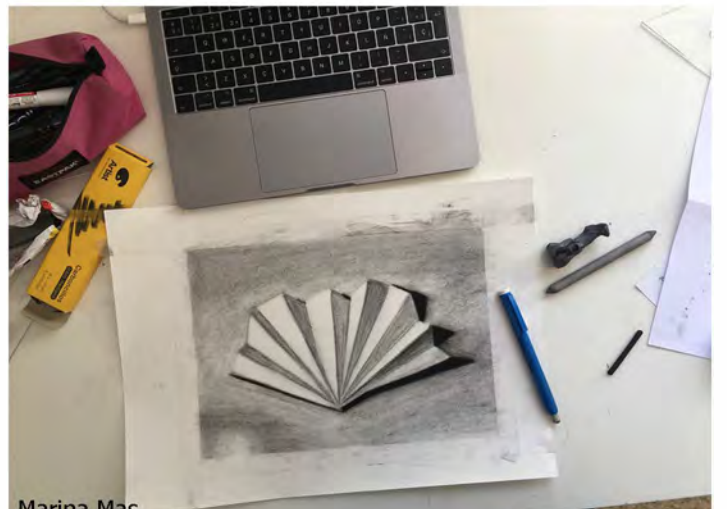
Albert del Tarré

Marina Mas

Marina Mas

Marina Mas

Si no ho puc dibuixar, no ho puc entendre⁽¹⁾

Pasqual Bendicho

El dibuix és un mitjà de comunicació universal que tothom practica alguna vegada a la vida.

Els nens manegen el llenguatge del dibuix amb total llibertat. Sovint més eficaç per a ells que no pas la paraula. Dibuir és analitzar, observar i interpretar. Aprendre a veure i a entendre les coses.

La pregunta no és quan comencem a dibuixar, sinó: en quin moment ho deixen aquells que ja no dibuixen?

La meua tasca docent durant els darrers tres anys ha consistit en engrescar als estudiants a gaudir del dibuix. En molts casos a recuperar-ne l'hàbit. Convidar-los a descobrir tot allò que poden explicar i imaginar, construir o modificar.

A partir del dibuix a mà alçada treballar i desenvolupar la capacitat analítica d'observació. Entendre perquè les coses estan fetes d'una manera determinada. I una vegada entenem com estan fetes aprendre a explicar-les.

Transmetre el rigor en la **proporció**. Dimensionar tot el que ens envolta descobrint les relacions que s'estableixen entre les parts i el tot.

El **croquis** com a eina descriptiva i analítica.

La **secció** com a representació abstracta que permet veure l'interior d'allò que no és obvi des de fora.

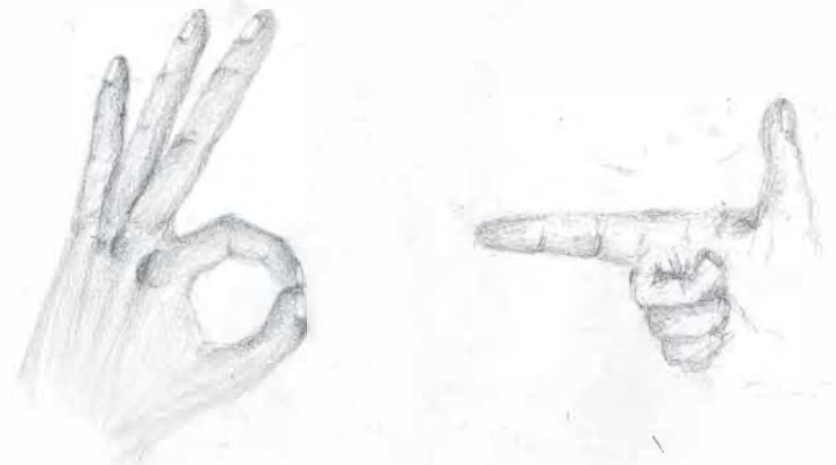
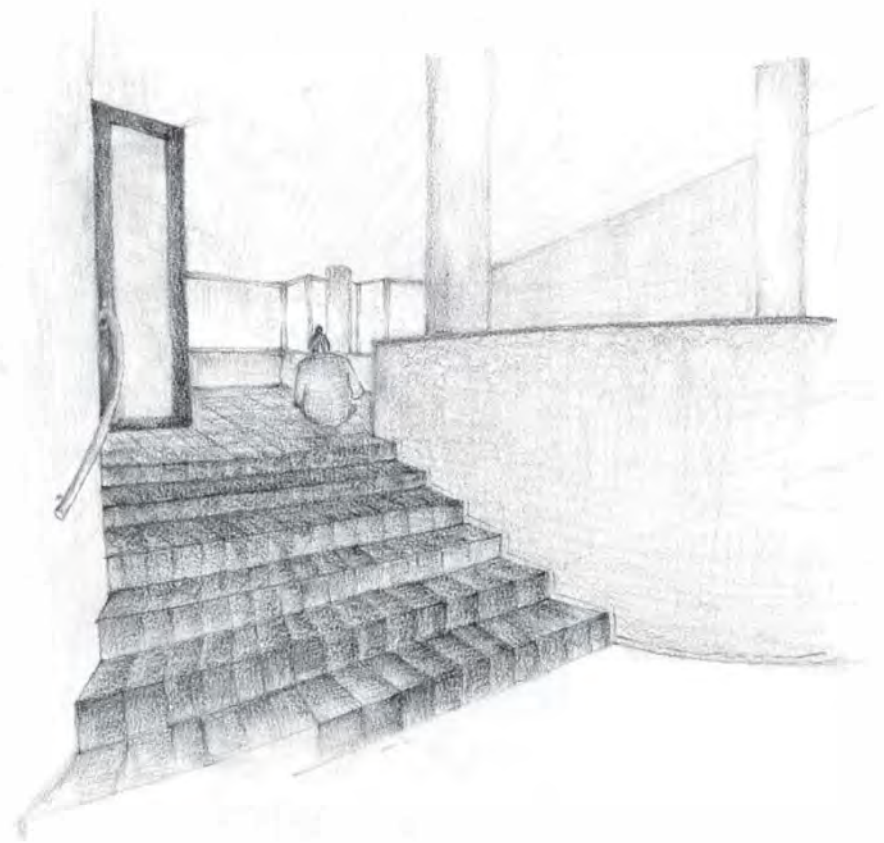
L'**esbós** com a representació en tres dimensions on podem destacar el més rellevant del que volem explicar.

La figura humana com a unitat de mesura. El concepte d'**escala**.

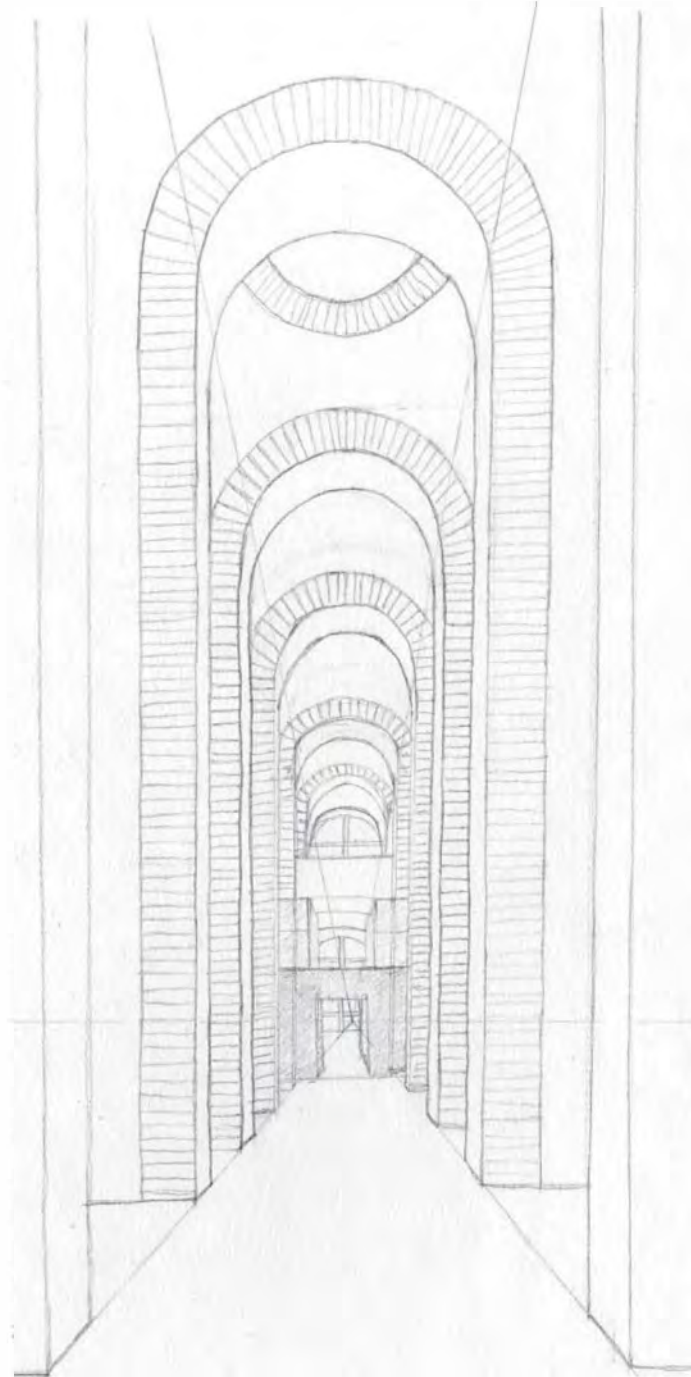
Com deia Jose Antonio Coderch: *"Es preciso conocer al máximo los problemas de nuestro tiempo, pero también las necesidades esenciales del hombre, que no han cambiado, pues el hombre es nuestra principal unidad de medida"*

La relació amb la figura humana és essencial. L'arquitectura gira al voltant dels humans. Dibuir des de l'objecte més quotidià, fins a un edifici sencer o un fragment de ciutat. Cada dibuix explica quelcom diferent, i ens aproxima a diferents dimensions del nostre ofici. En definitiva, establim les bases d'un aprenentatge que s'estendrà més enllà de l'àmbit universitari i que poc a poc s'anirà consolidant en el dia a dia de l'exercici de la professió com a arquitectes.

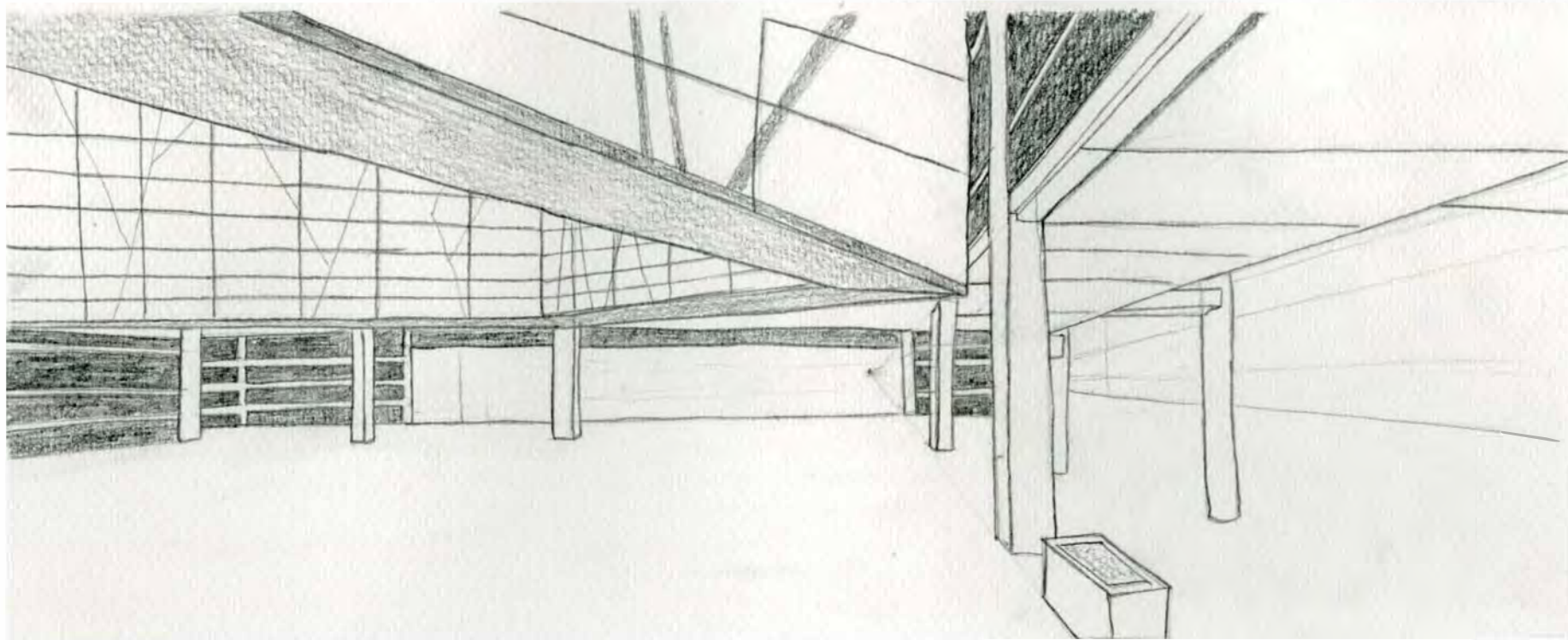
"L'educació és allò que queda quan has oblidat el que vas aprendre a l'escola" ⁽²⁾

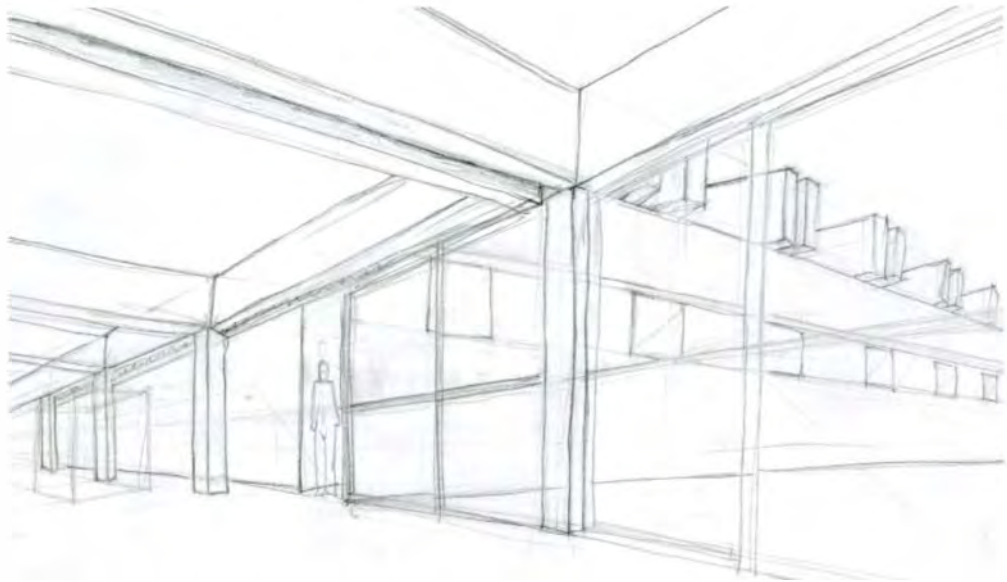
Javier Nicolau

Daniela Bastidas

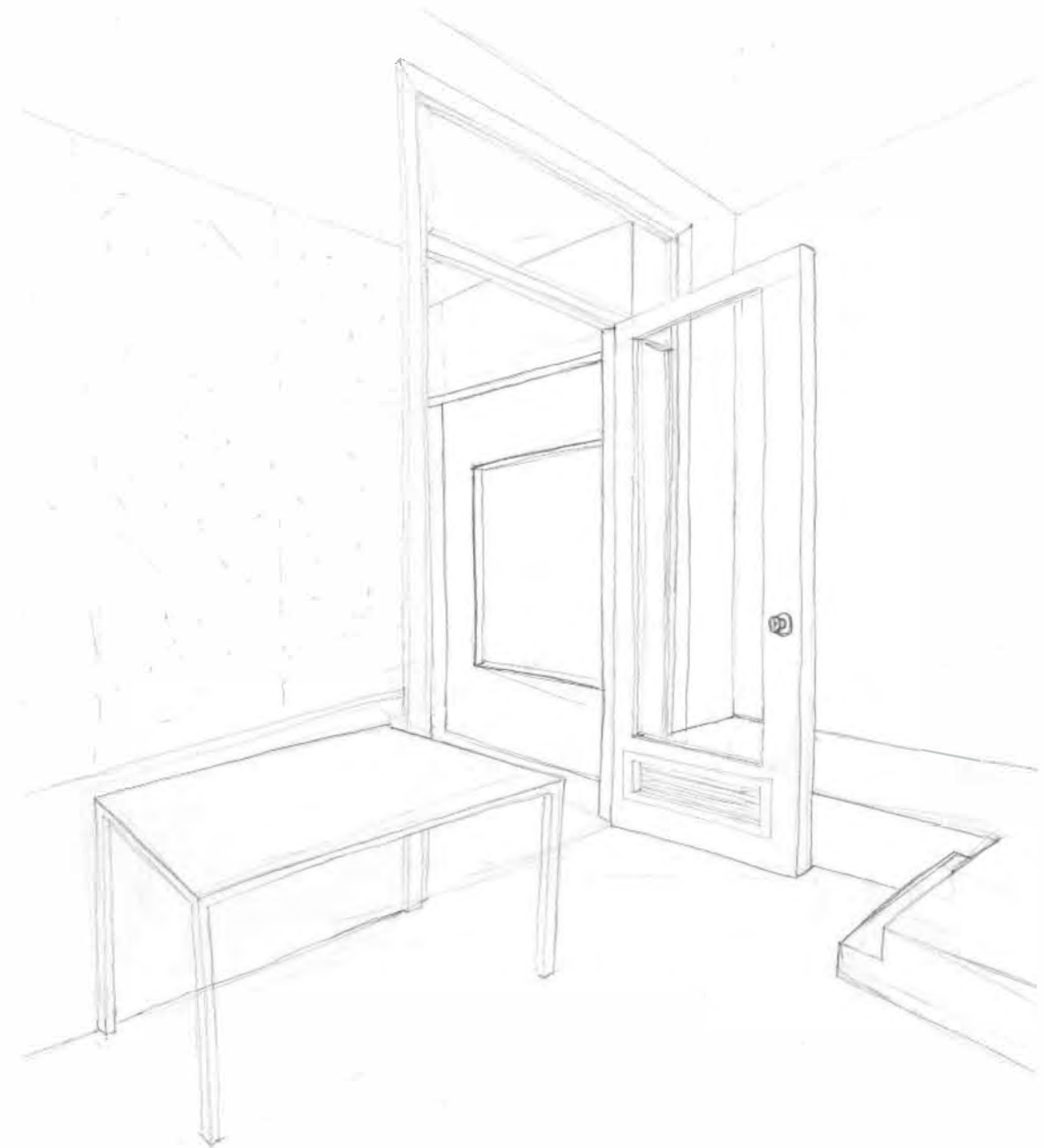
Manuel González

Manuel González

Nerea Teijeiro

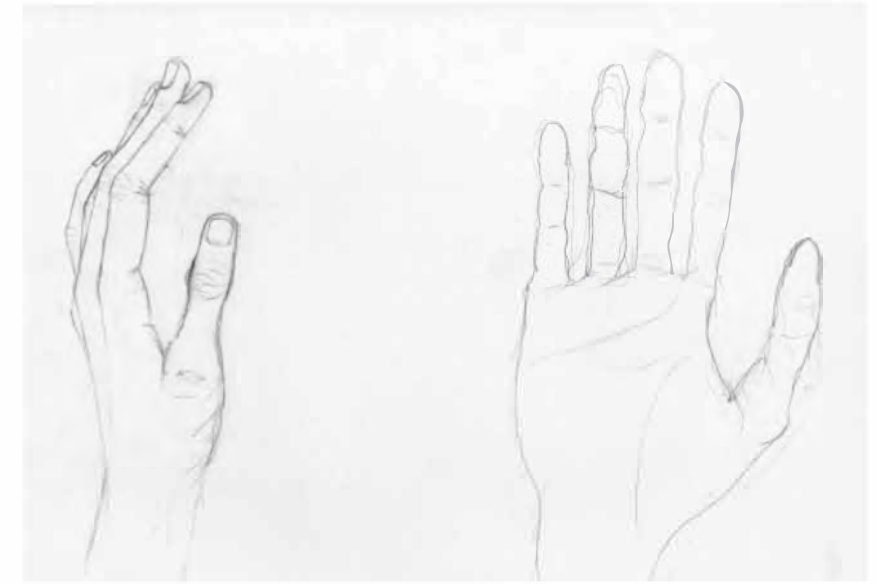
Raul Pérez

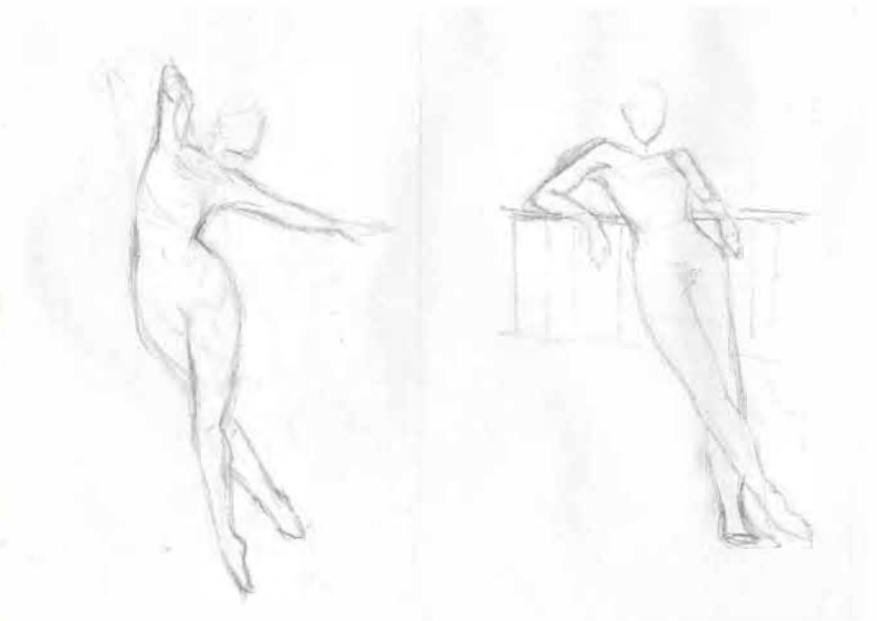
Alessandro Velasquez Arandia

Lidia Pagès

Arnau Parés

Marta Martín Hernandez

ÍNDEX

ESGUARDS

ANNEX:

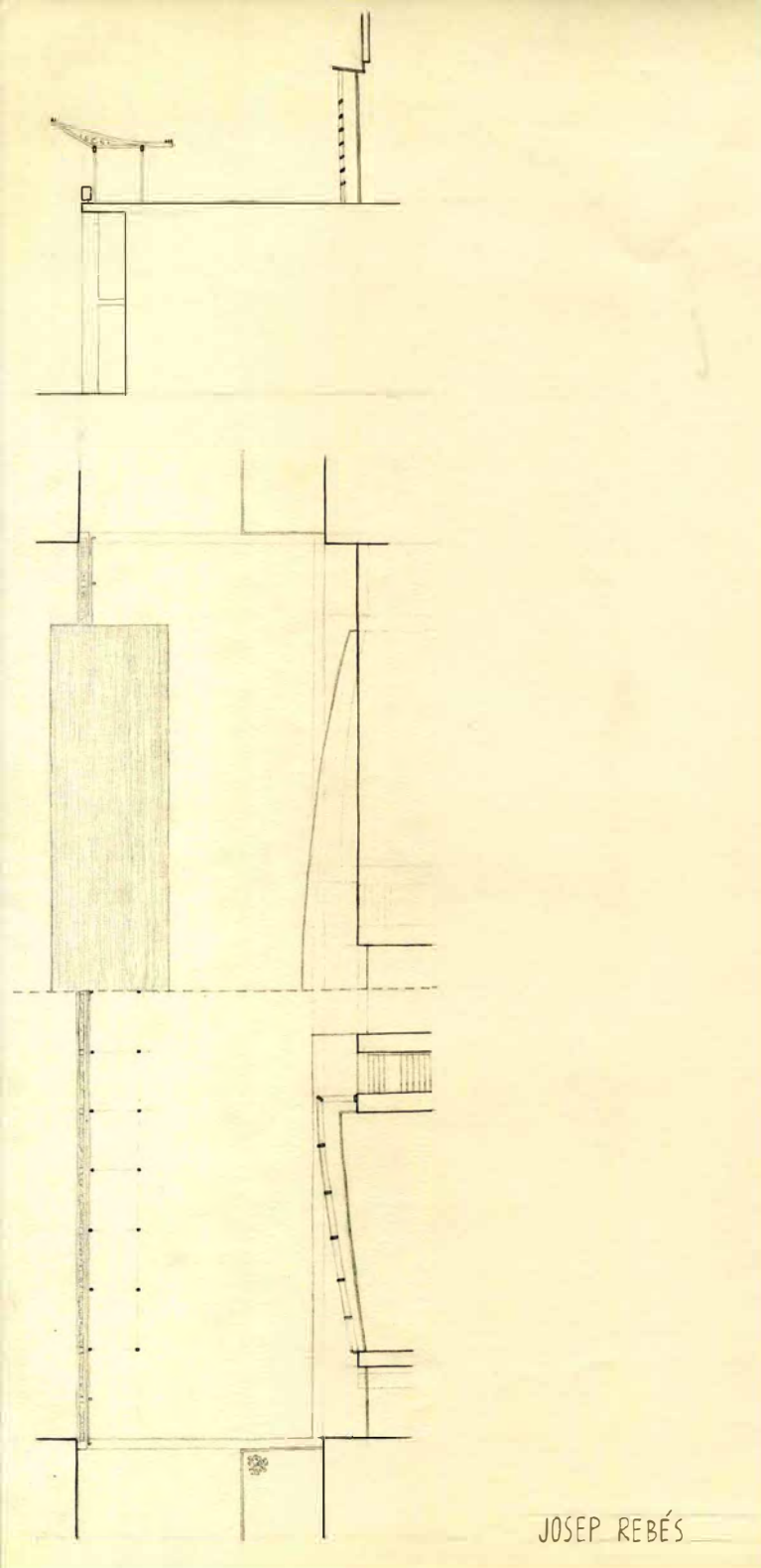
01. Croquis i Esbós

- Pàg. 45 Kim Lloveras Montserrat
- Pàg. 46 Carmen Escoda Pastor
- Pàg. 48 Isidre Santacreu
- Pàg. 49 Judit Taberna Torres
- Pàg. 50 Maite Díez Blanco
- Pàg. 51 Raquel Just Nat
- Pàg. 52 Yasmina Sansaloni Riera
- Pàg. 53 Open ETSAB

02. Altres mecanismes

- Pàg. 54 Kim Lloveras Montserrat
- Pàg. 56 Judit Taberna Torres
- Pàg. 58 Maite Díez Blanco
- Pàg. 60 Raquel Just Nat
- Pàg. 61 Yasmina Sansaloni Riera
- Pàg. 62 Open ETSAB

BIBLIOGRAFIA

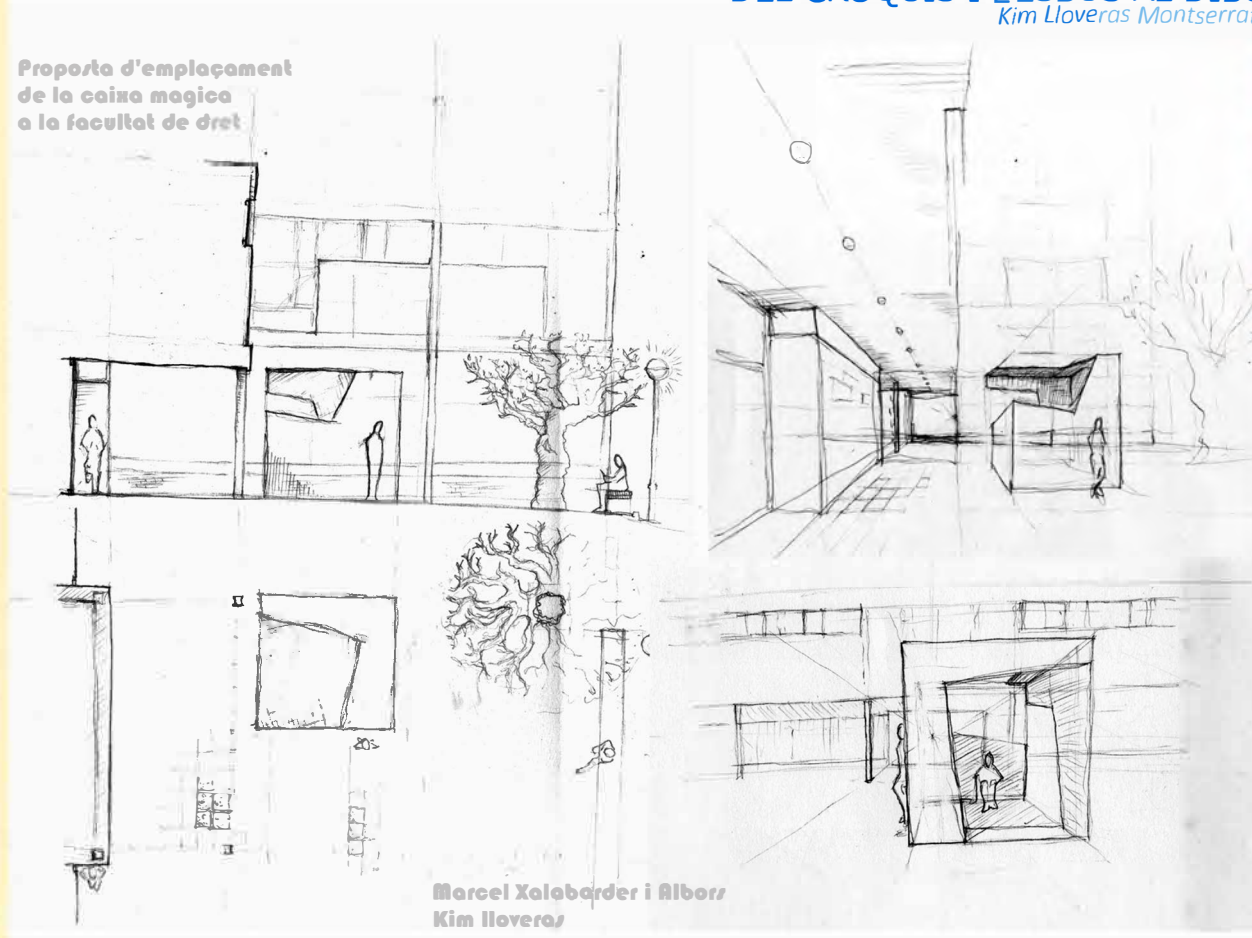

JOSEP REBÉS

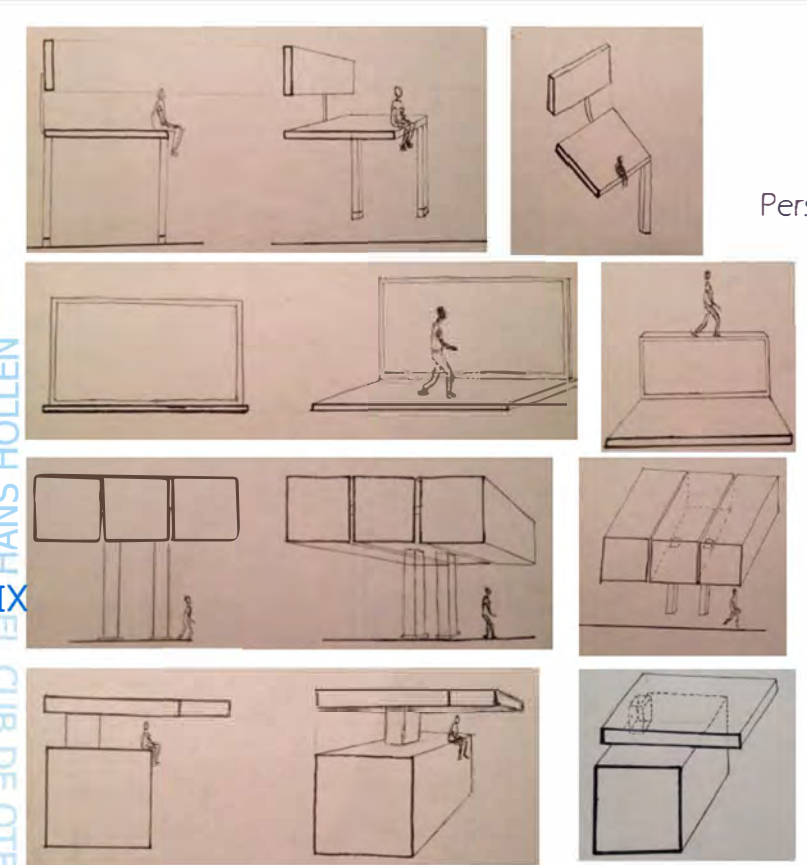
Biel Graset Isern

DEL CROQUIS I L'ESBÓS AL DIBUIX
Kim Lloveras Montserrat

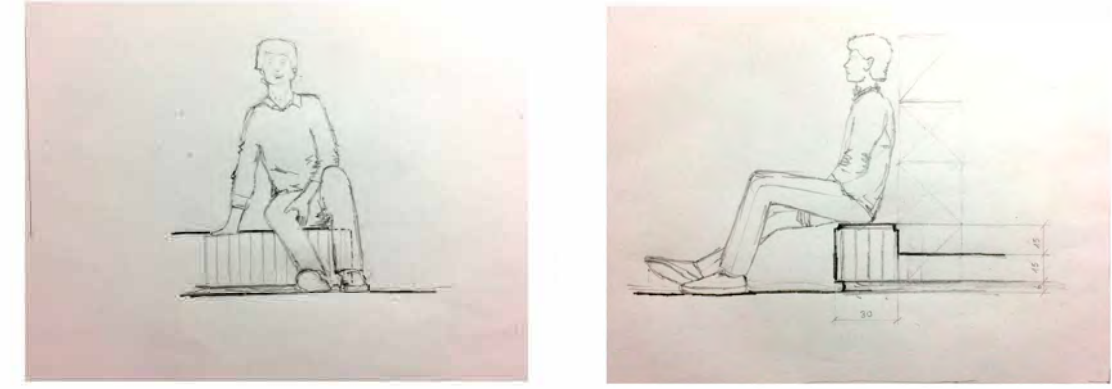
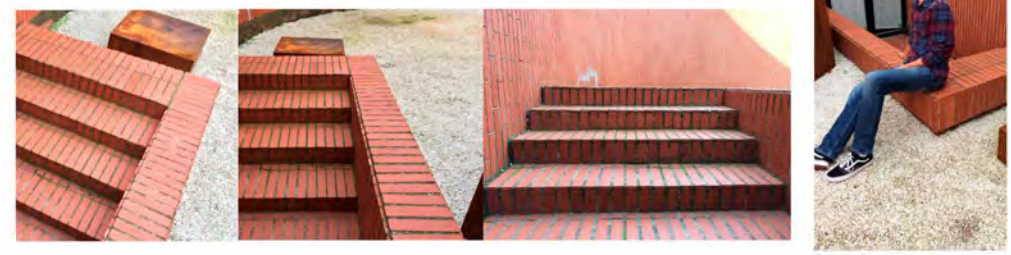

Proposta d'emplaçament
 de la caixa mágica
 a la facultat de dret

Marcel Xalabarder i Alborç
 Kim Lloveras

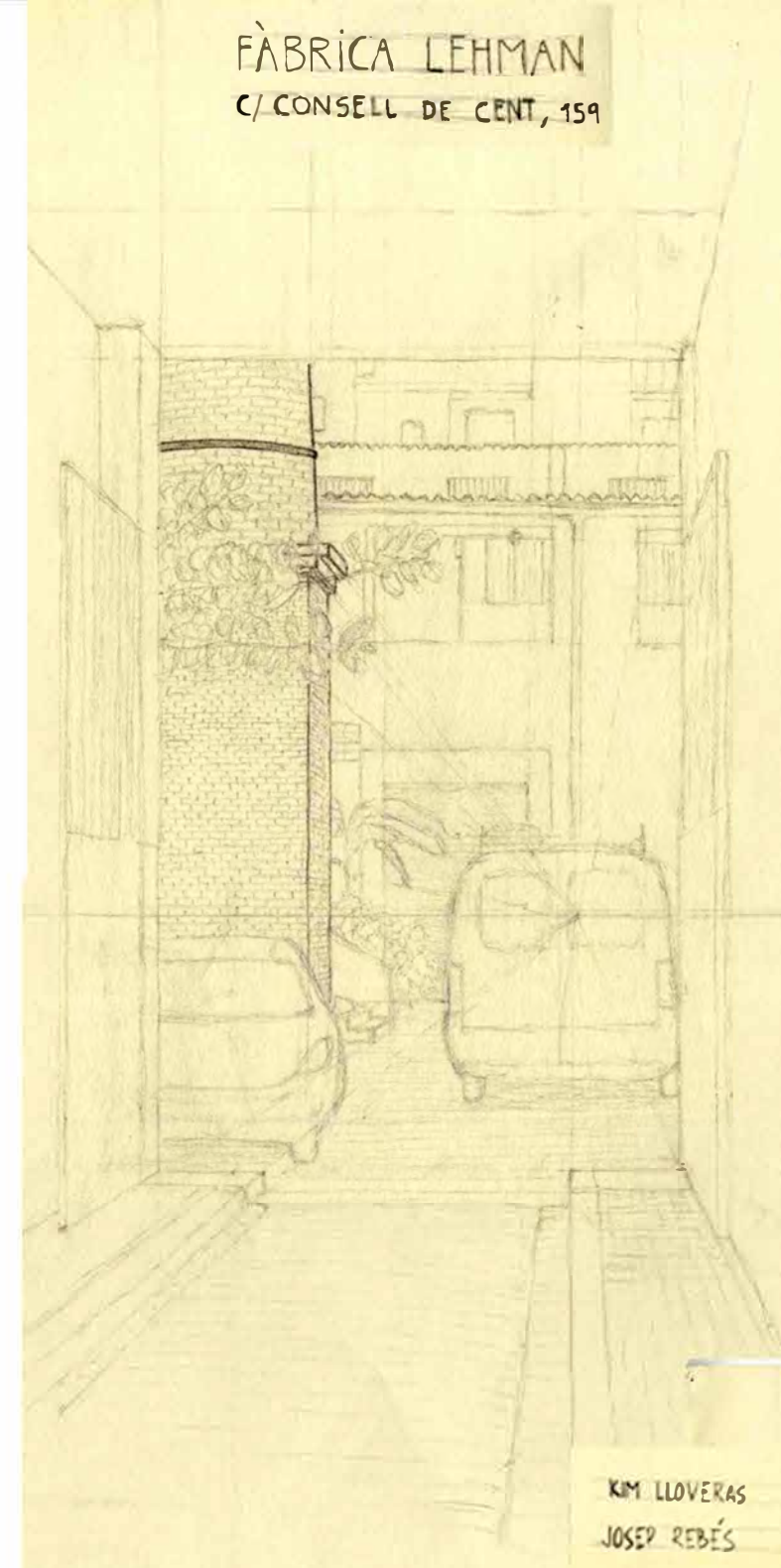

Youssef Sordo

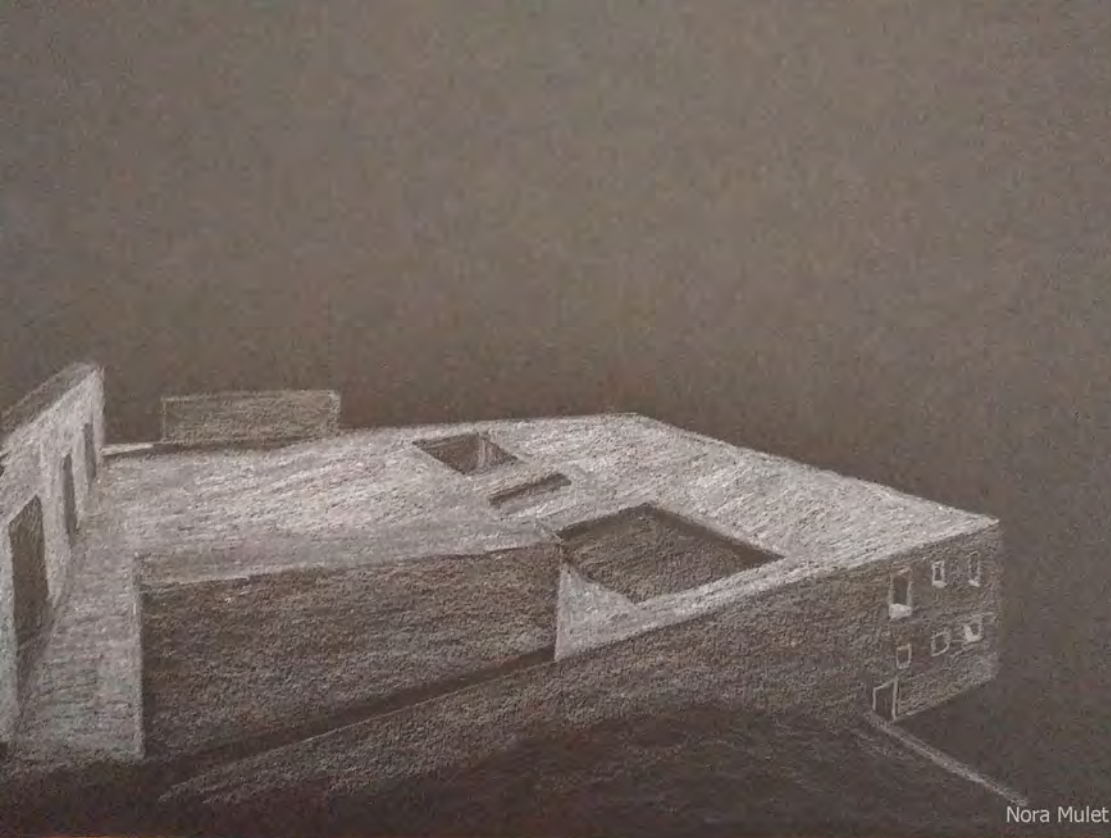
Seccions fugades:
 Perspectiva y axonométrica.

Elena Quidiello
 Dibuix I
 G 11 - Kim Lloveras

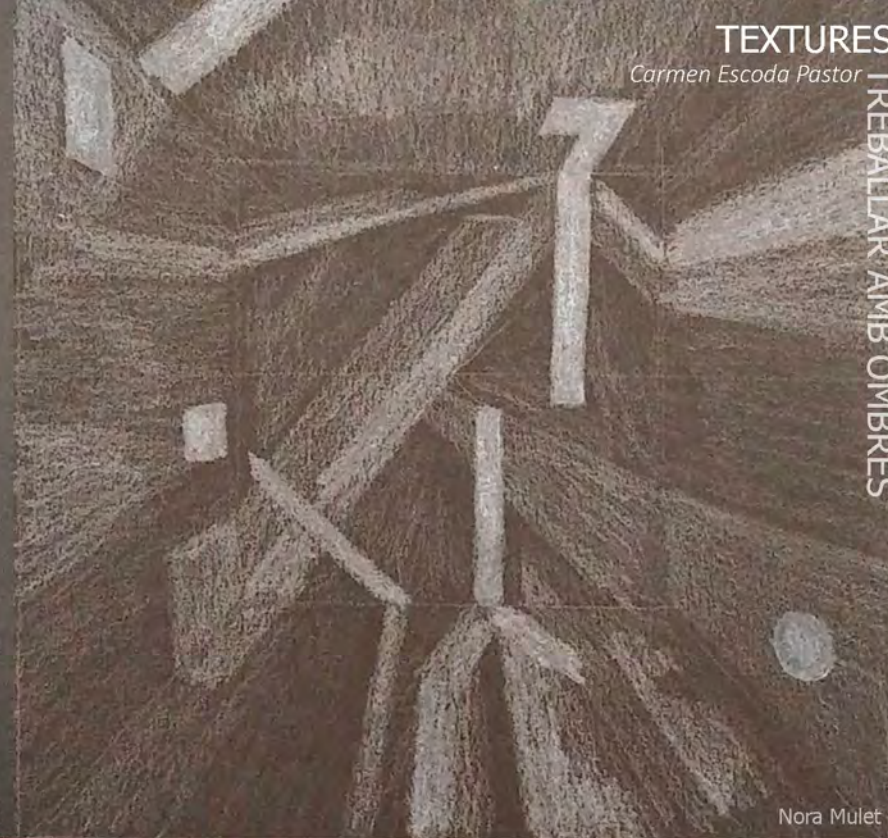

FÀBRICA LEHMAN
 C/ CONSELL DE CENT, 159

KIM LLOVERAS
 JOSEP REBÉS

Nora Mulet

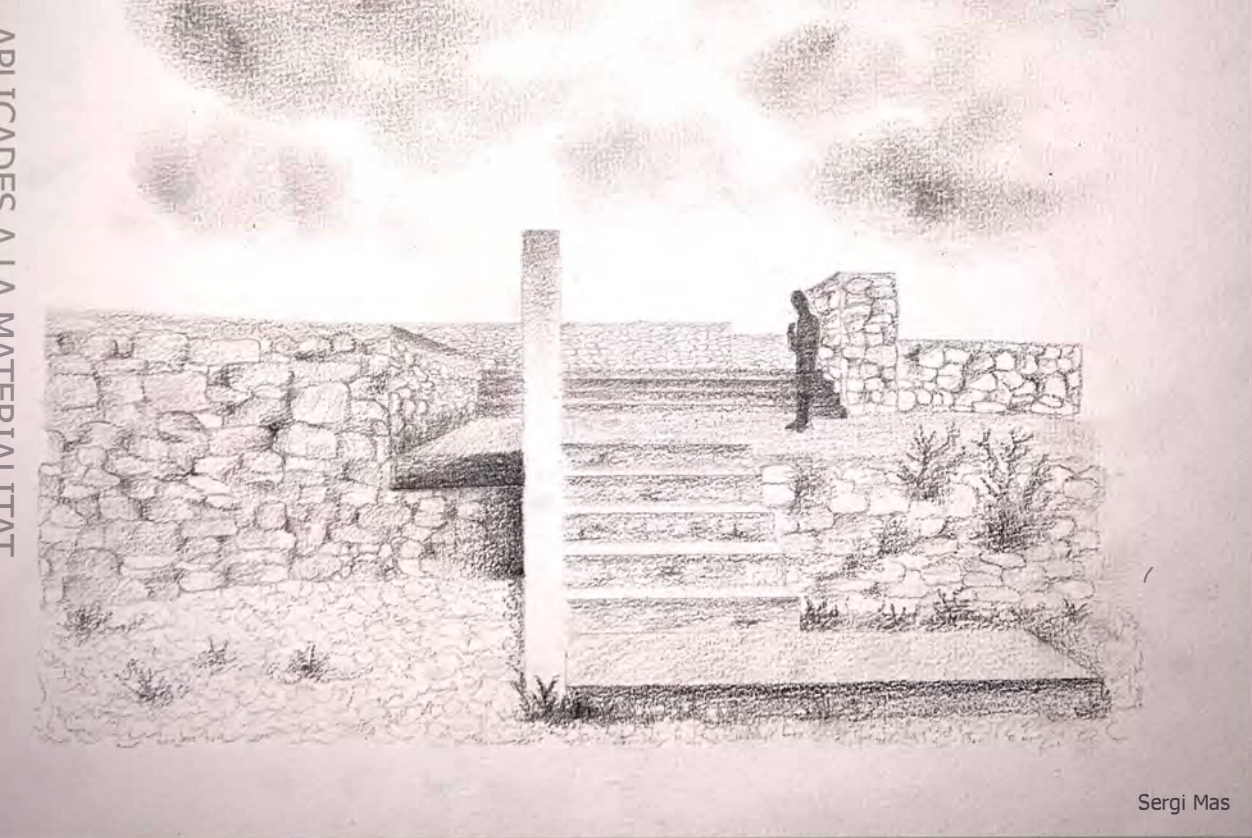

Nora Mulet

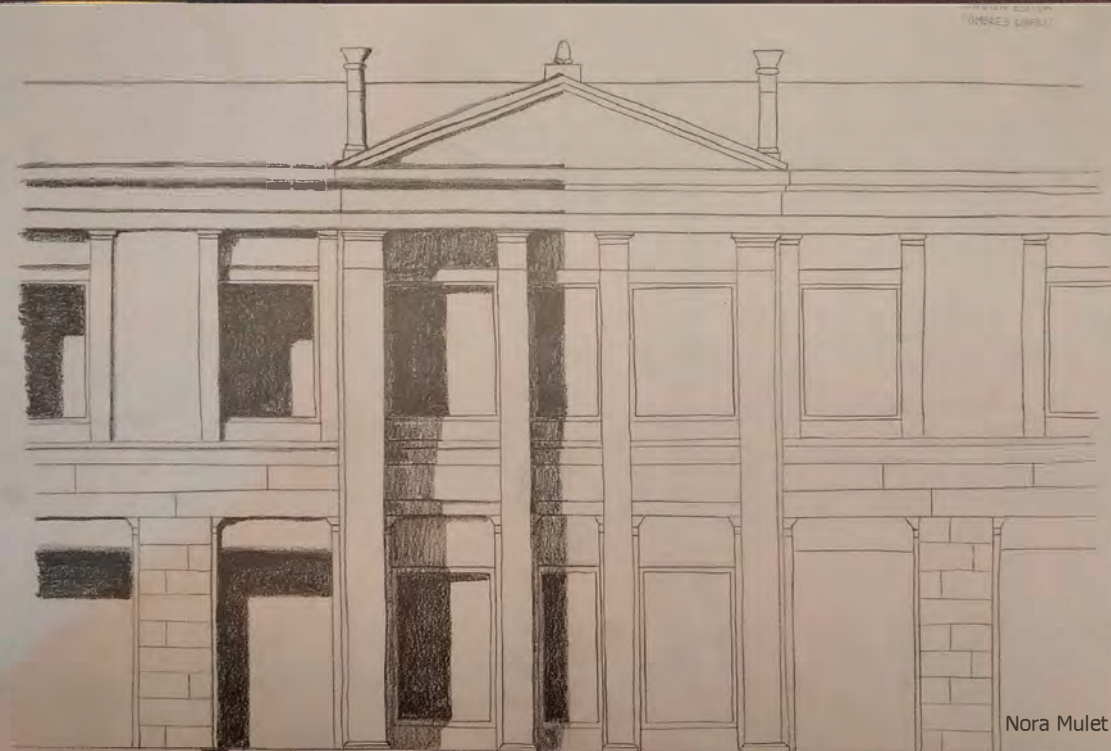
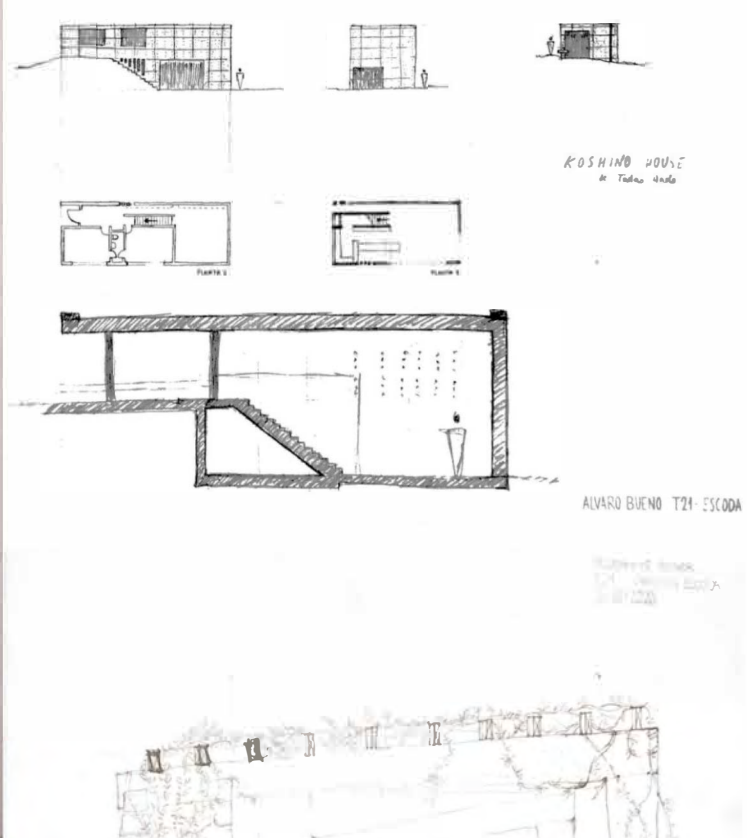
TEXTURES

Carmen Escoda Pastor

TREBALLAR AMB OMBRES
APLICADES A LA MATERIALITAT

Sergi Mas

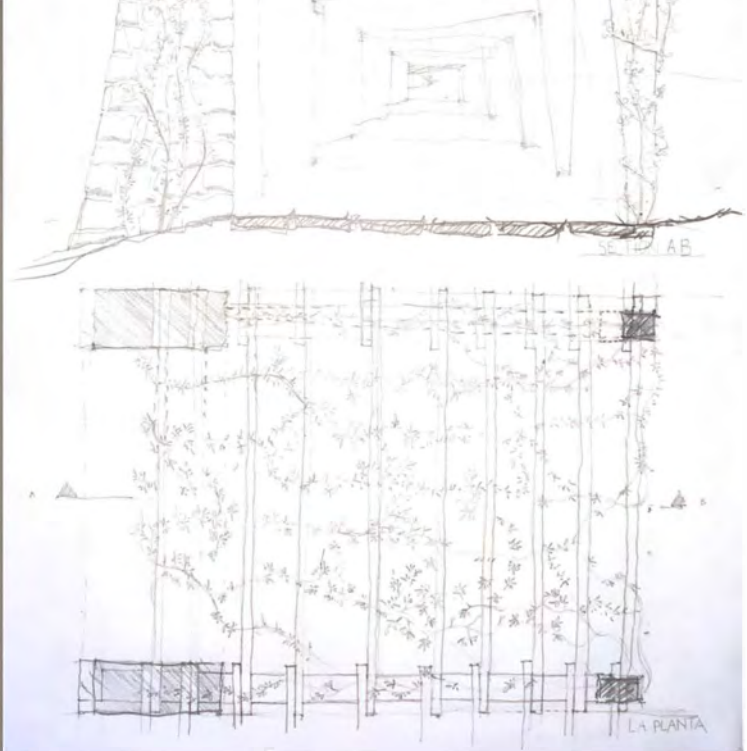
Nora Mulet

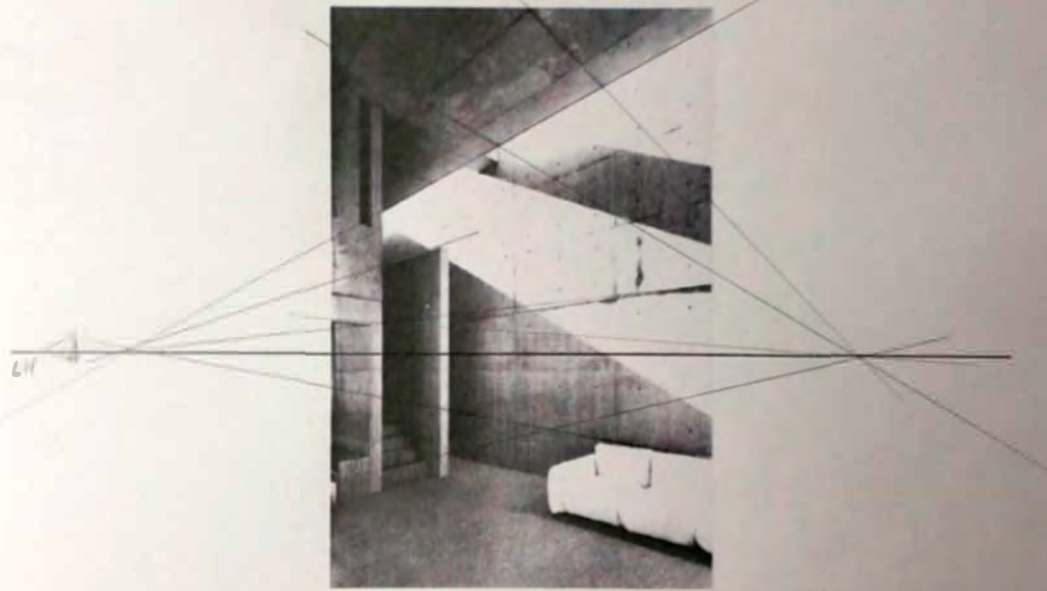

Nora Mulet

Patricia Mancera

ALVARO BUENO T21

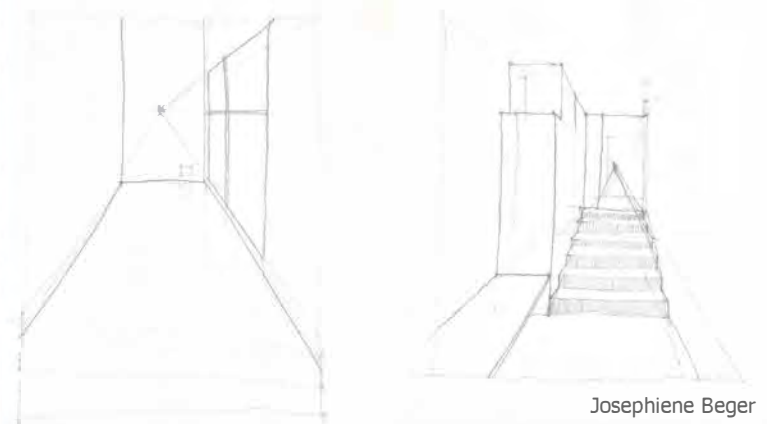
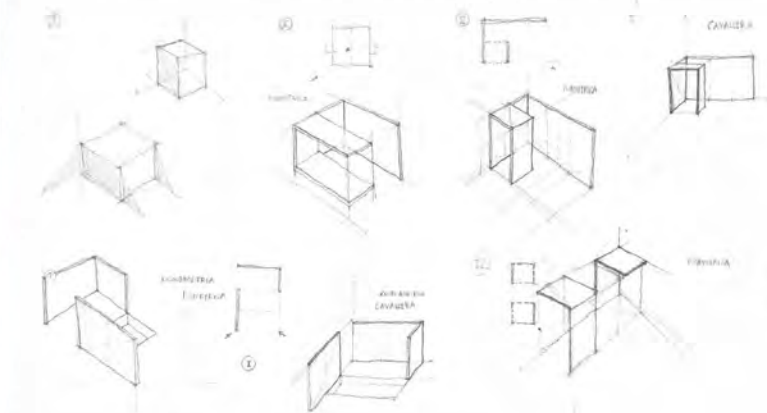
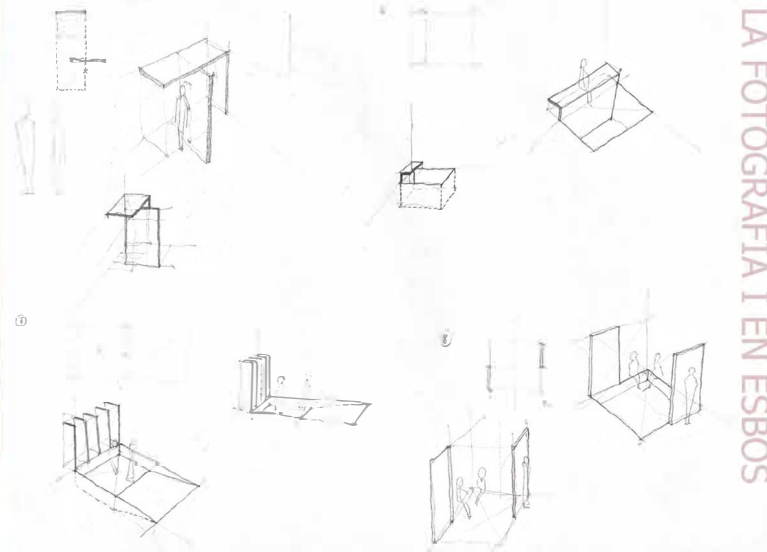

ALVARO BUENO T21

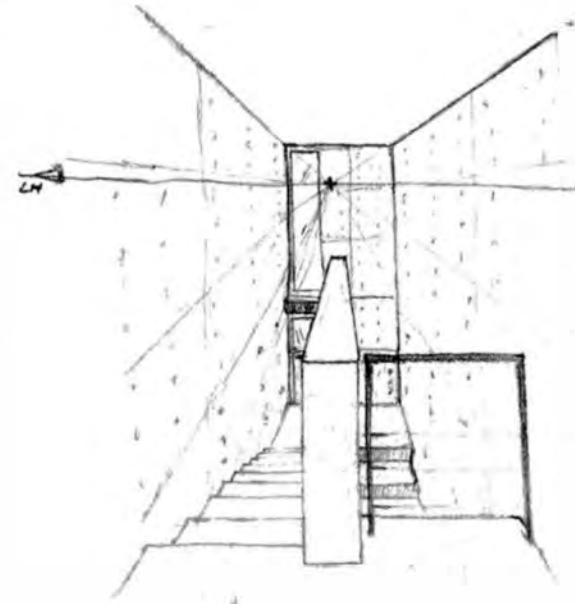
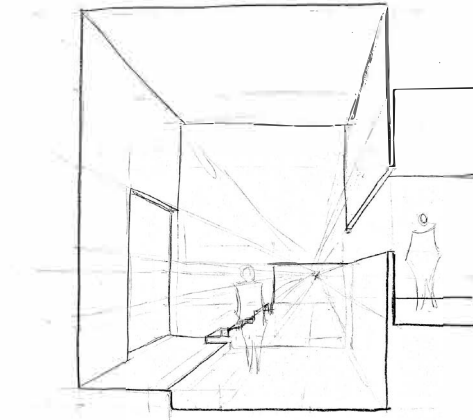
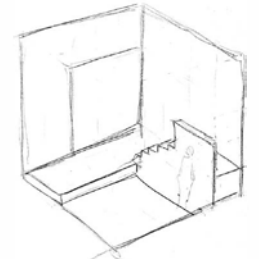
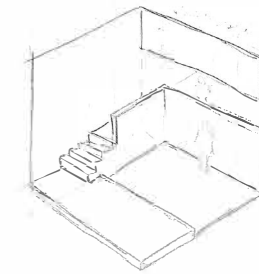
PUNT DE FUGA

Carmen Escoda Pastor

APLICAT EN L'ARQUITECTURA A LA FOTOGRAFIA I EN ESBÓS

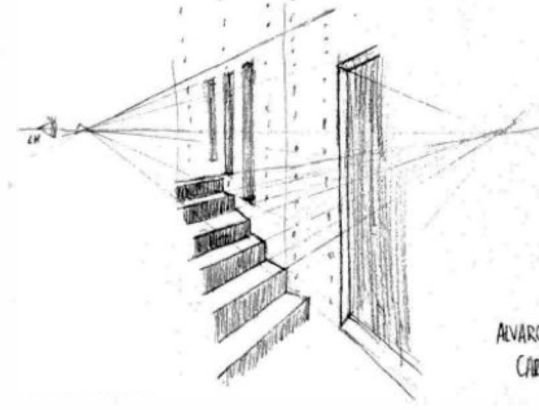
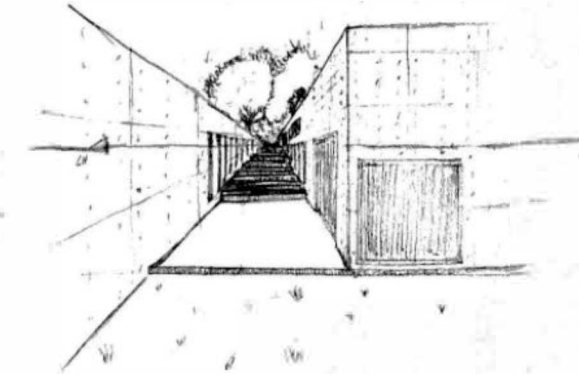

Josephiene Beger

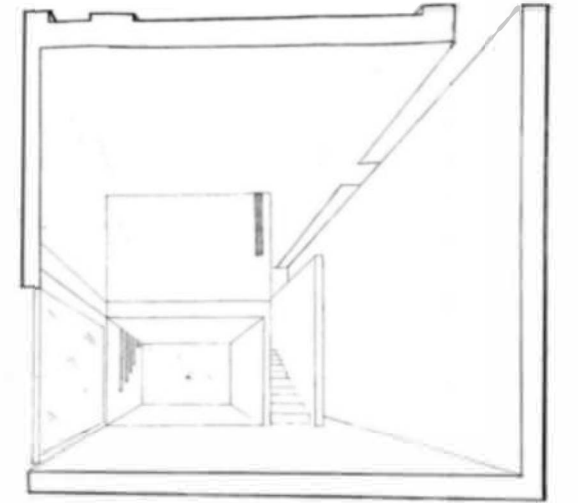

KOSHINO HOUSE.

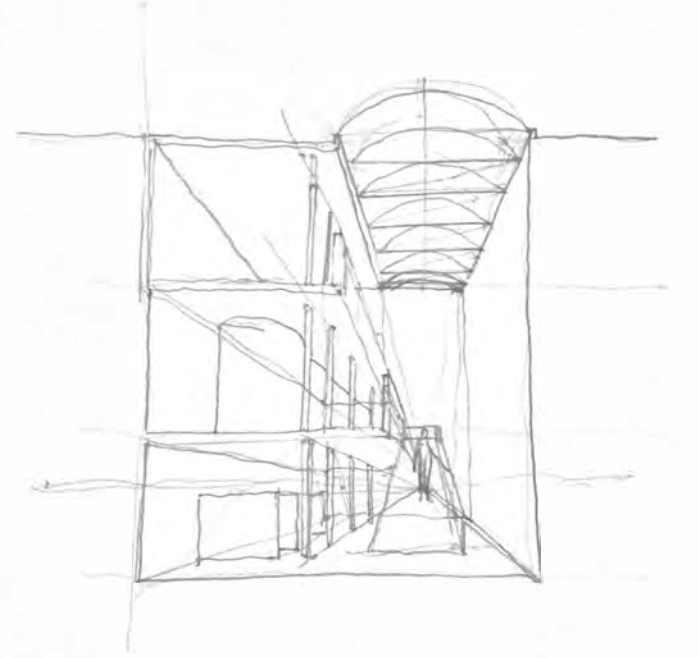
ALVARO

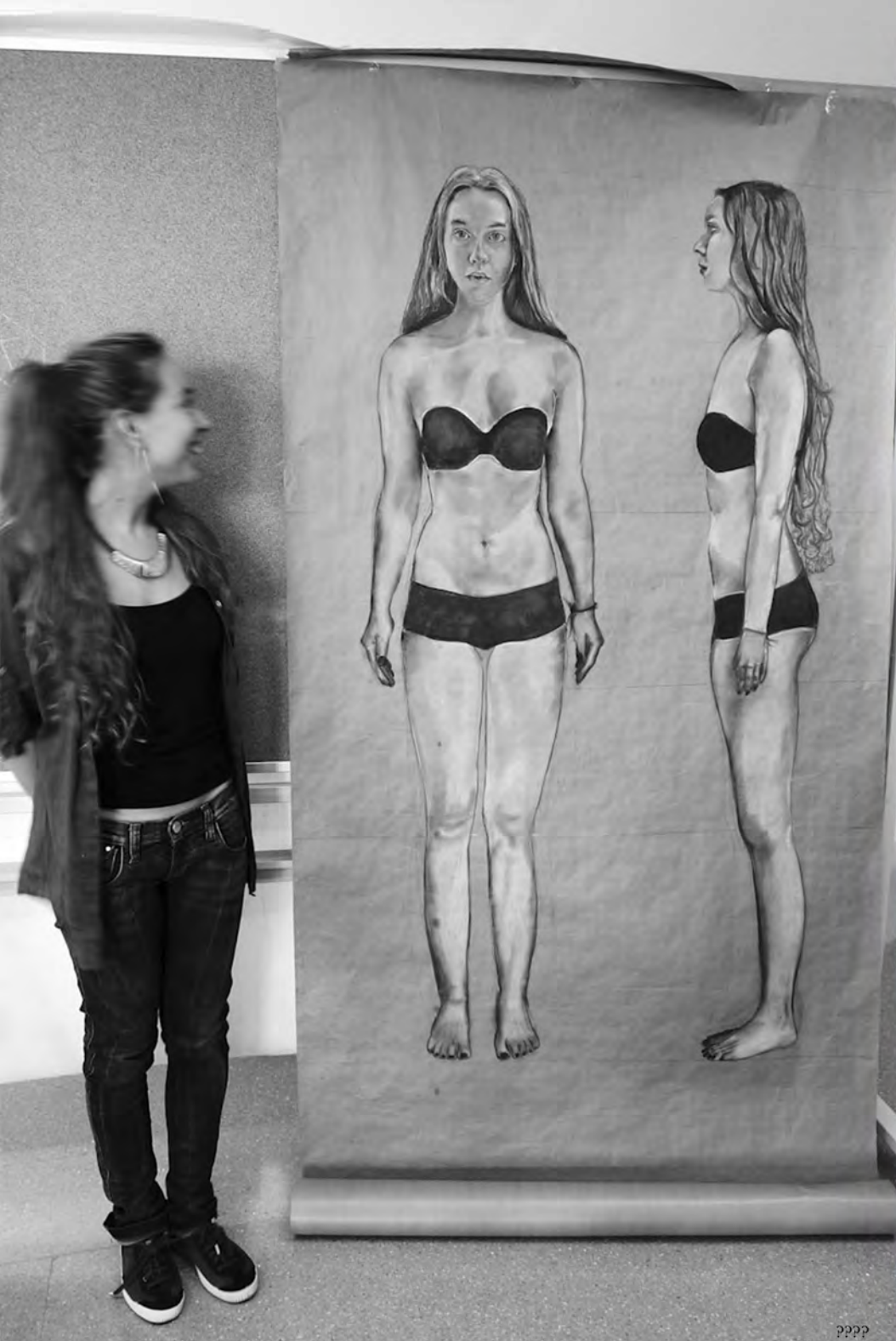
ALVARO BUENO T21
CARMEN ESCODA.

ALVARO BUENO T21

Josephiene Beger

DIBUIXAR A...
ESCALA 1:1
Isidre Santacreu

Laura Rodero

Berta Riera

Roger Rossell

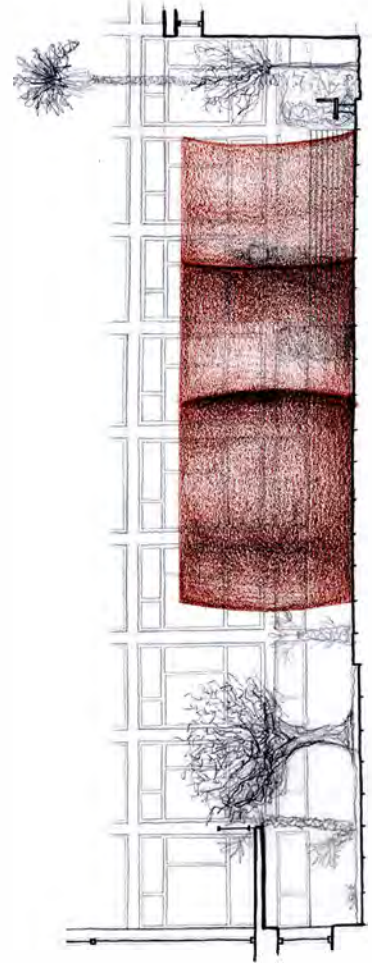
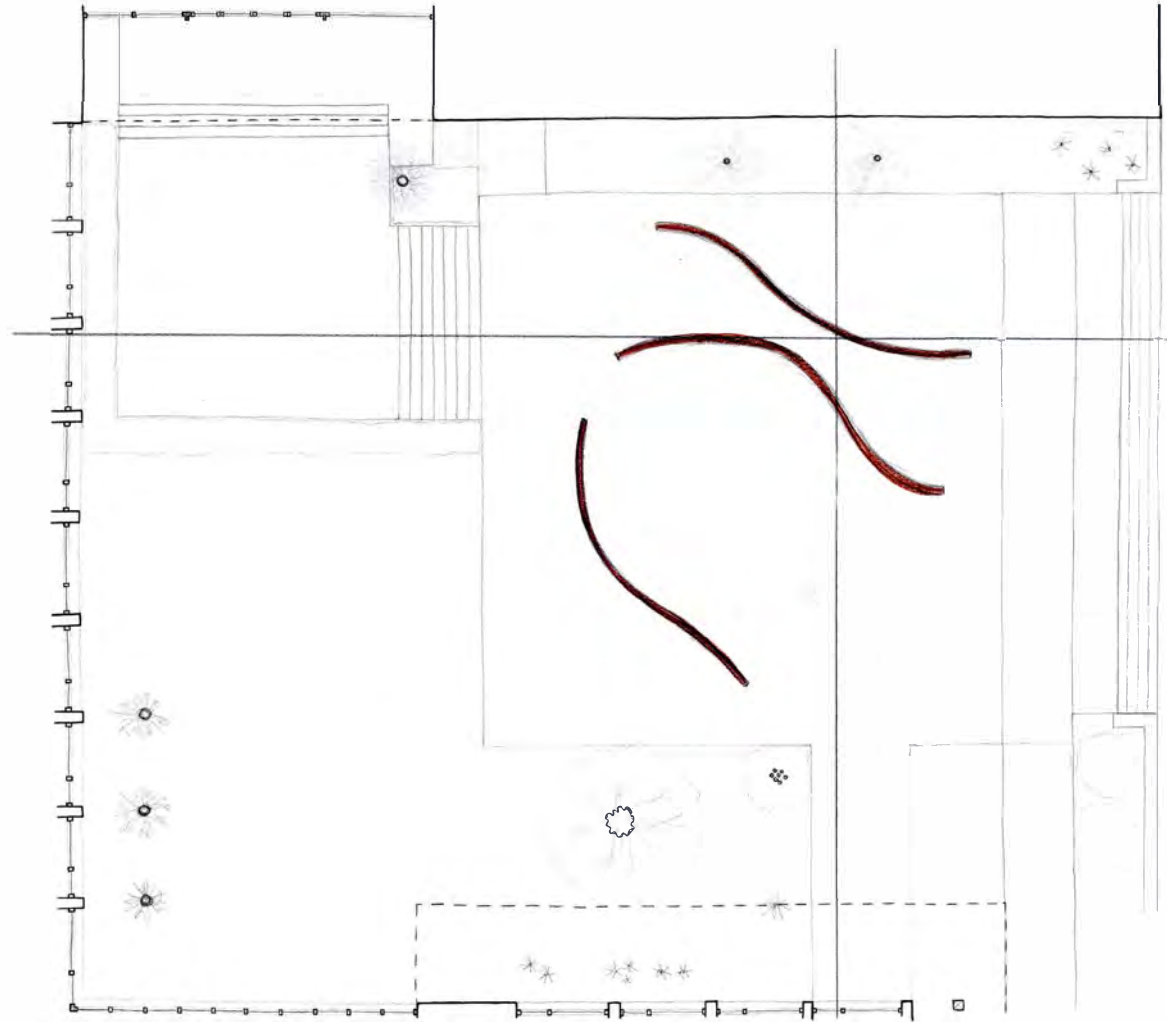
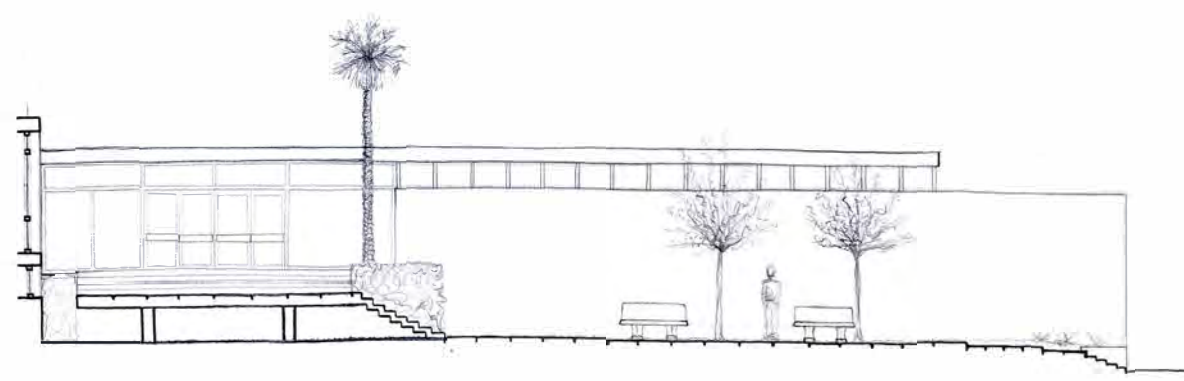
Maria Auguer

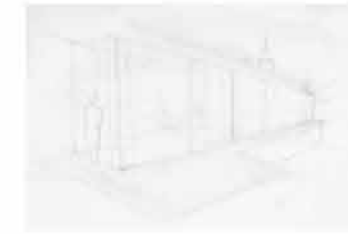
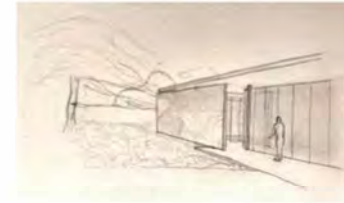
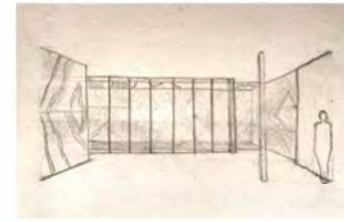
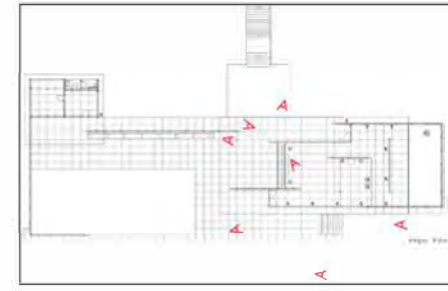
Berta Viñals

CROQUIS I ESBÓS
Judith Taberna Torres

AL PAVELLÓ ALEMANY
AMB LA INTRODUCCIÓ D'UN NOU ELEMENT

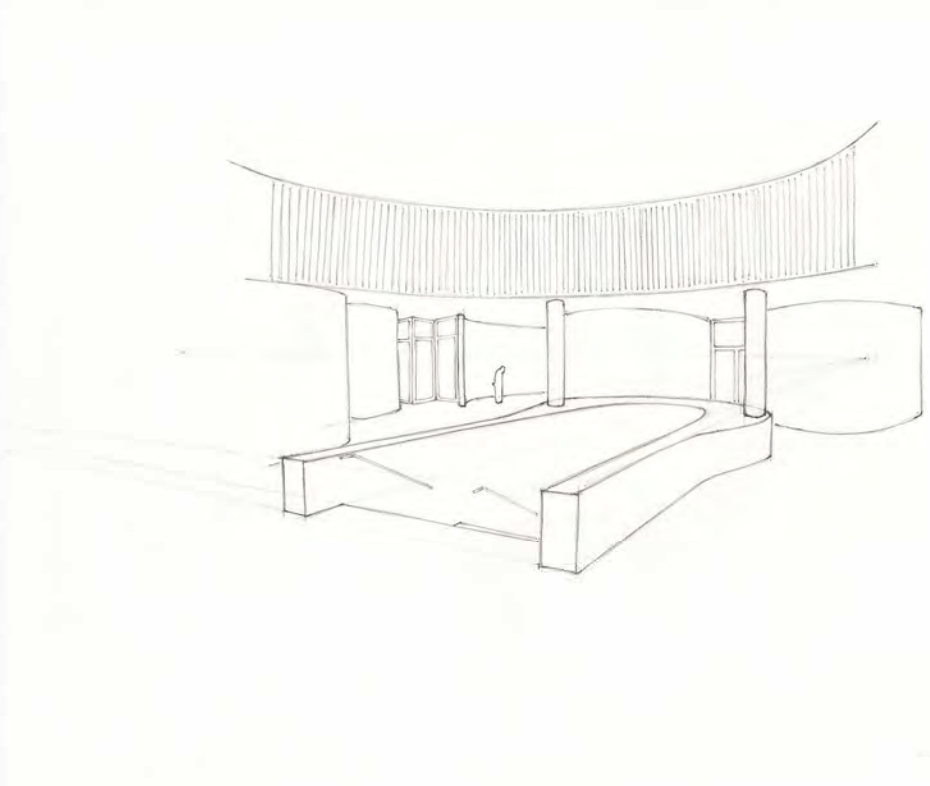
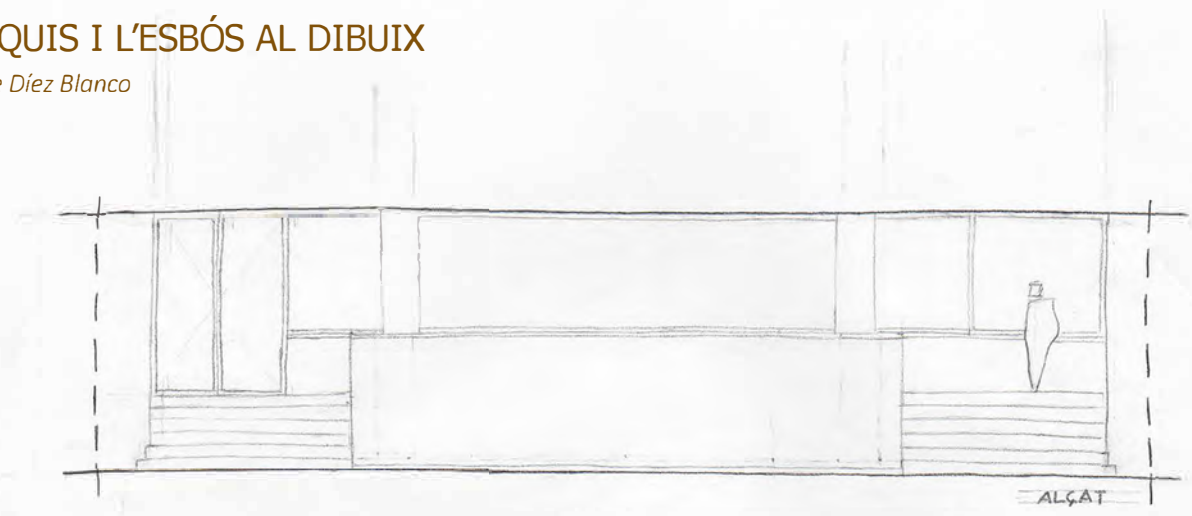
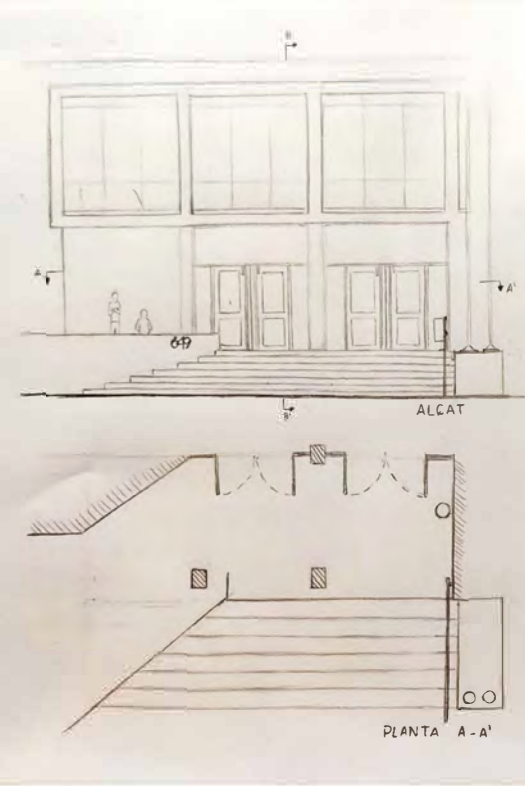
Júlia Saez

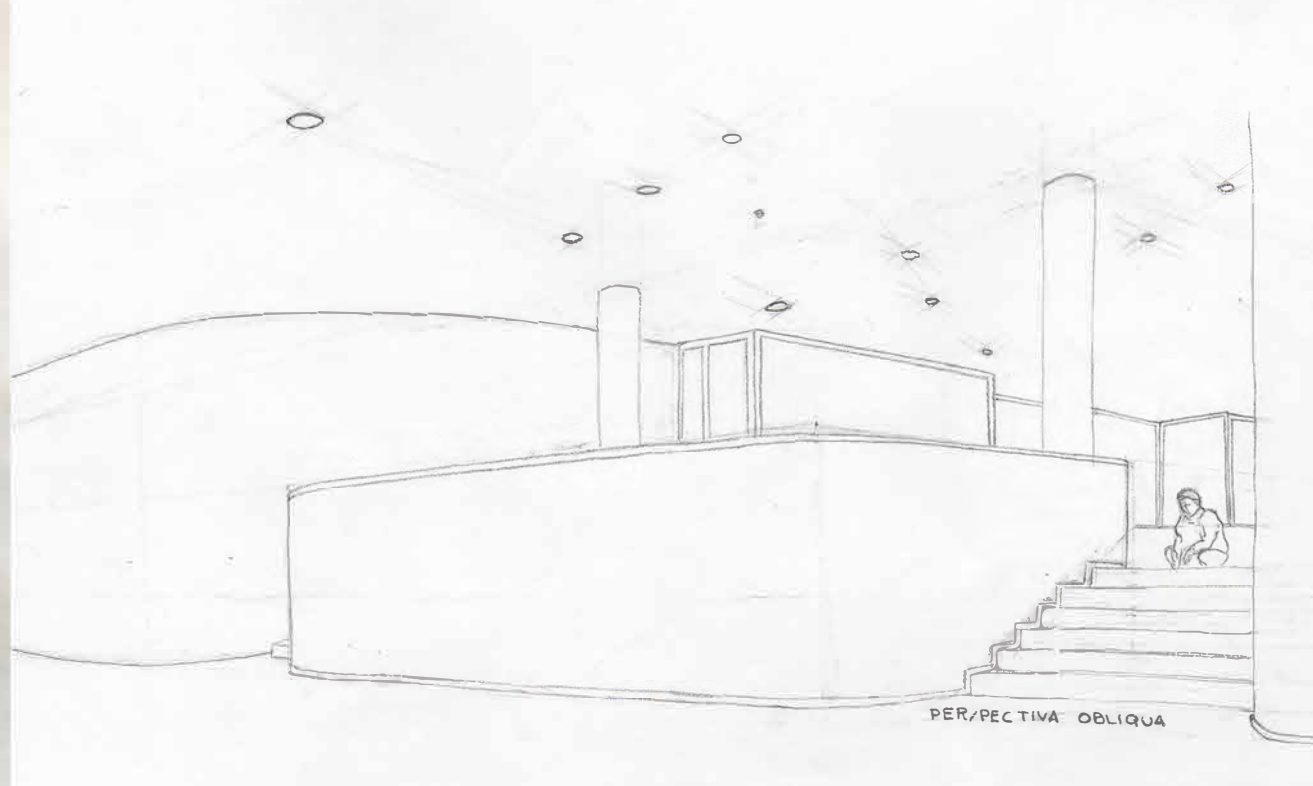
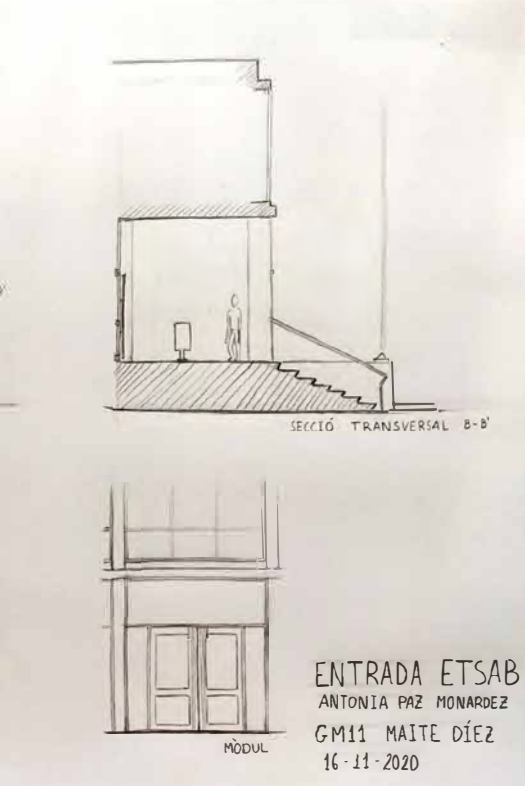
DEL CROQUIS I L'ESBÓS AL DIBUIX

Maite Díez Blanco

LA PEIXERA
ACCÉS ETSAB

Lorena Ojea

Lorena Ojea

LA CAIXA METAFÍSICA DE OTEIZA

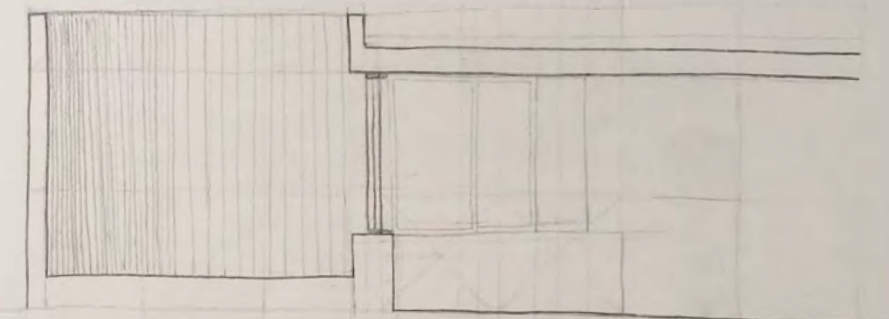

Lorena Ojea

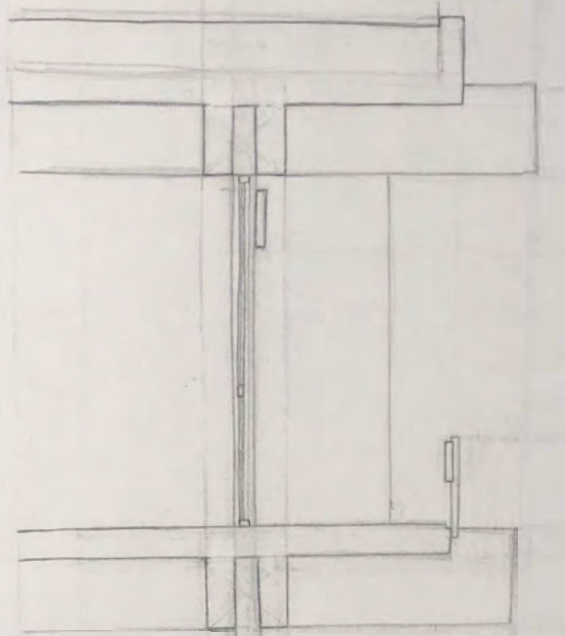
RAQUEL JUST NAT
MAITE AGUADO
M.11

CROQUIS I ESBÓS
Raquel Just Nat

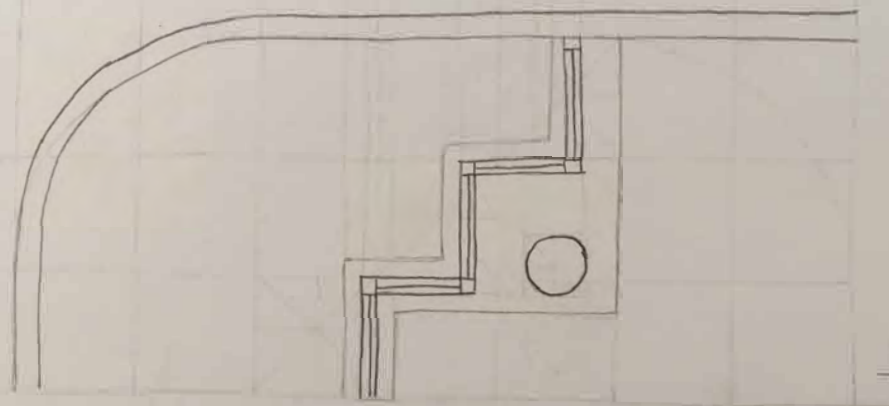
PLANTA I SECCIÓ
PERSPECTIVA

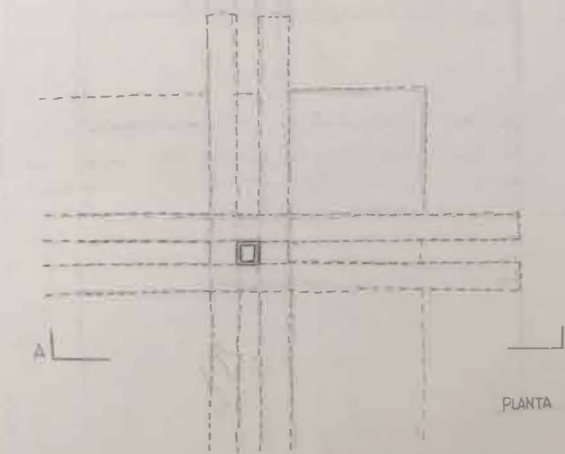
SECCIÓ AA'

SECCIÓ AA'

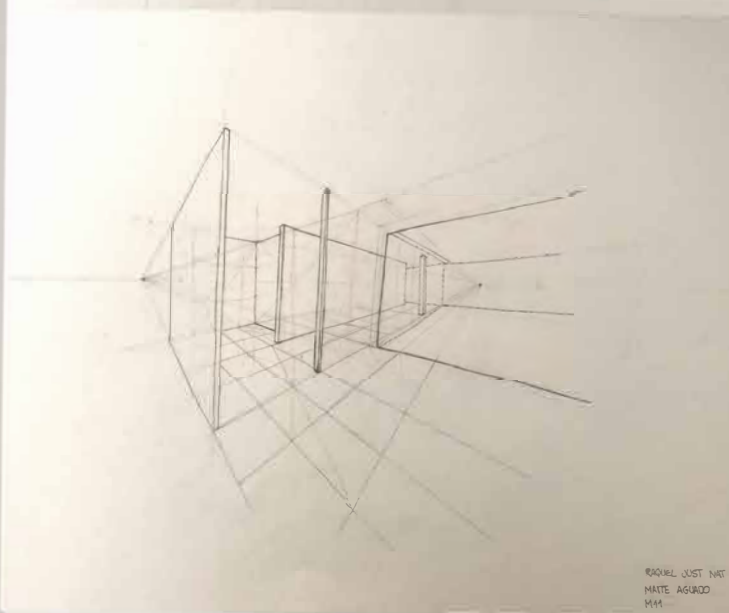
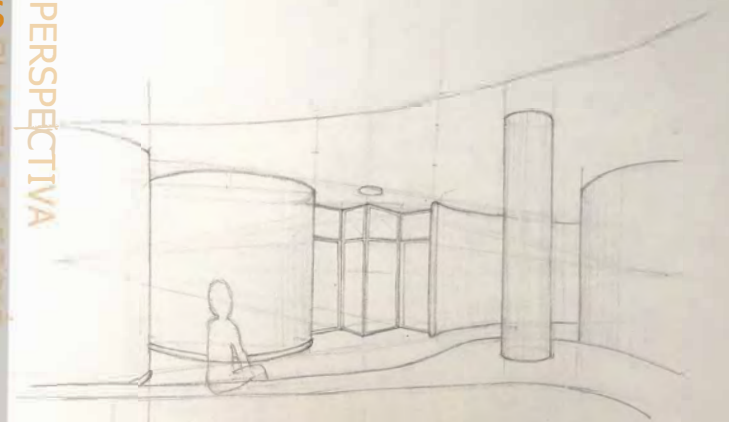

PLANTA

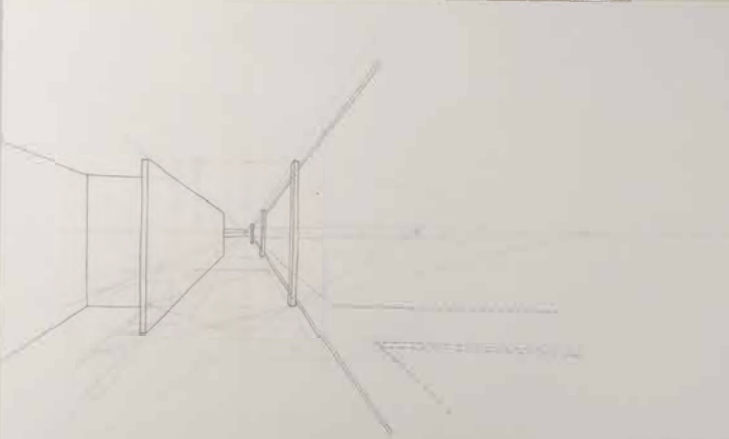

PLANTA

RAQUEL JUST NAT
MAITE AGUADO
M.11

RAQUEL JUST NAT
MAITE AGUADO
M.11

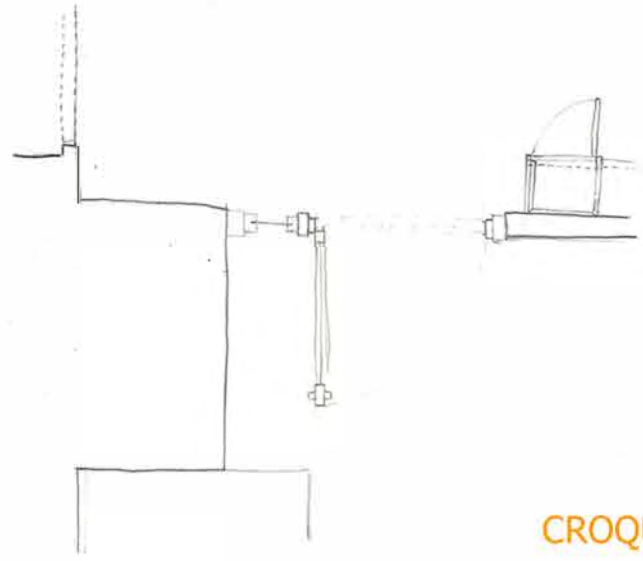
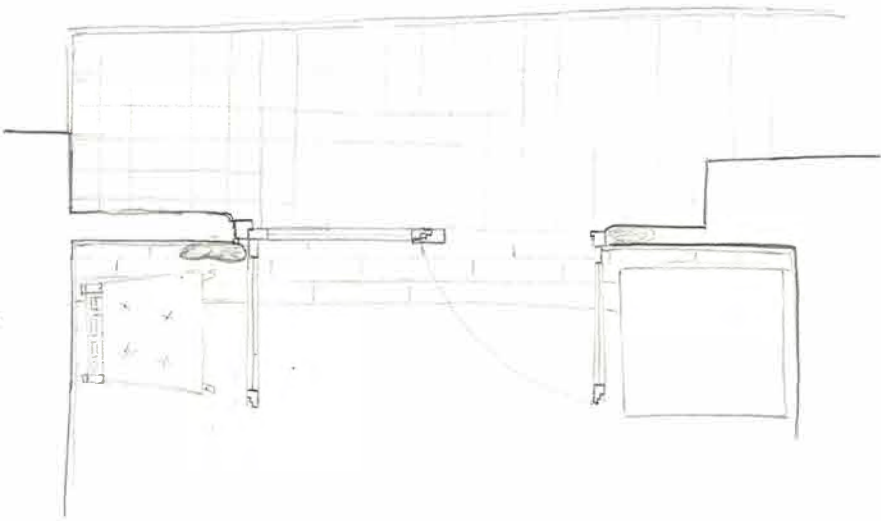
RAQUEL JUST NAT
MAITE AGUADO
M.11

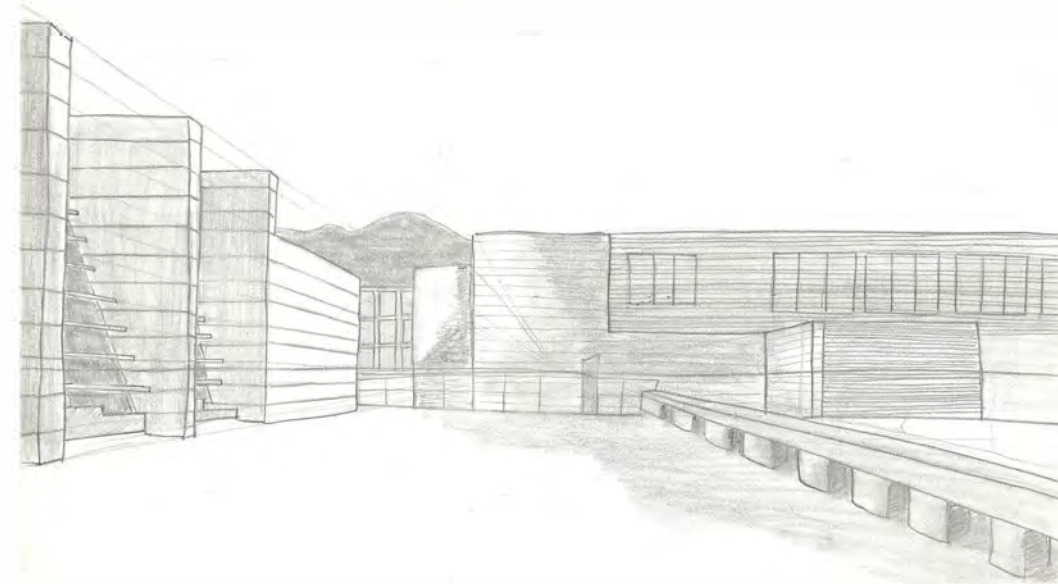
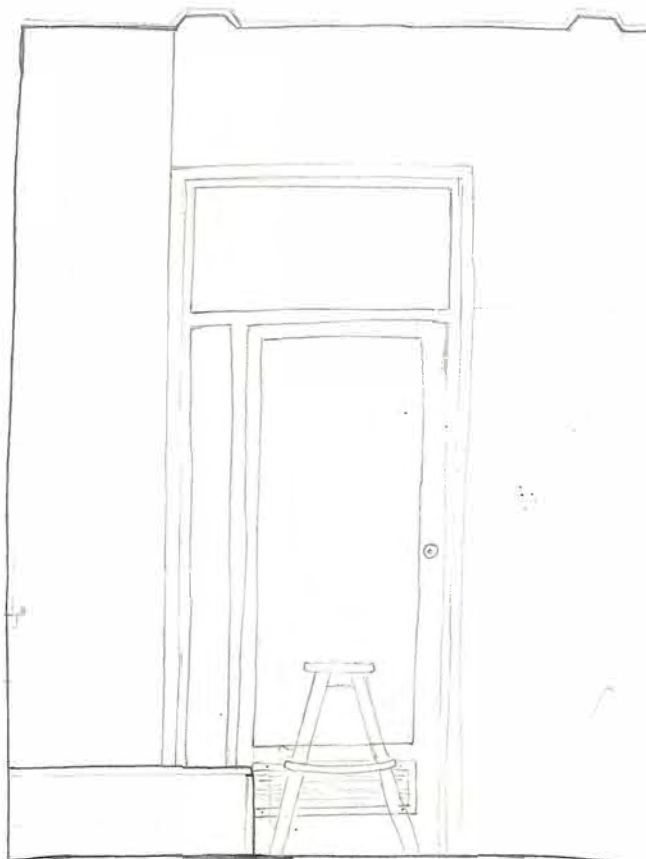
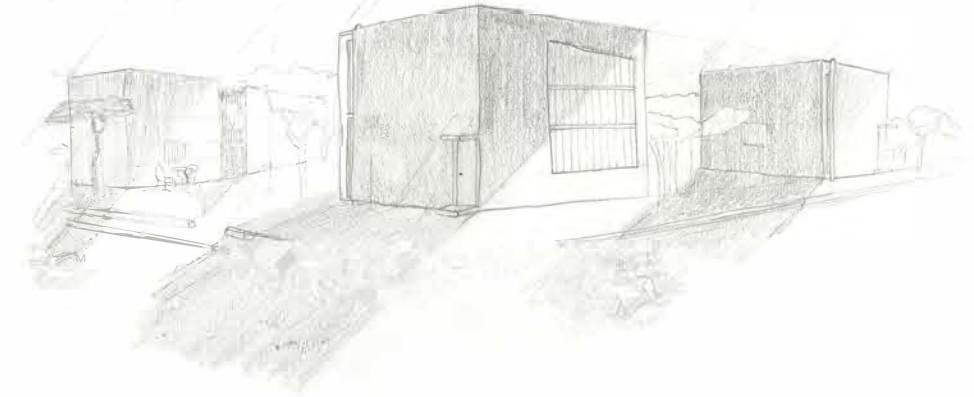
PERSPECTIVA 1

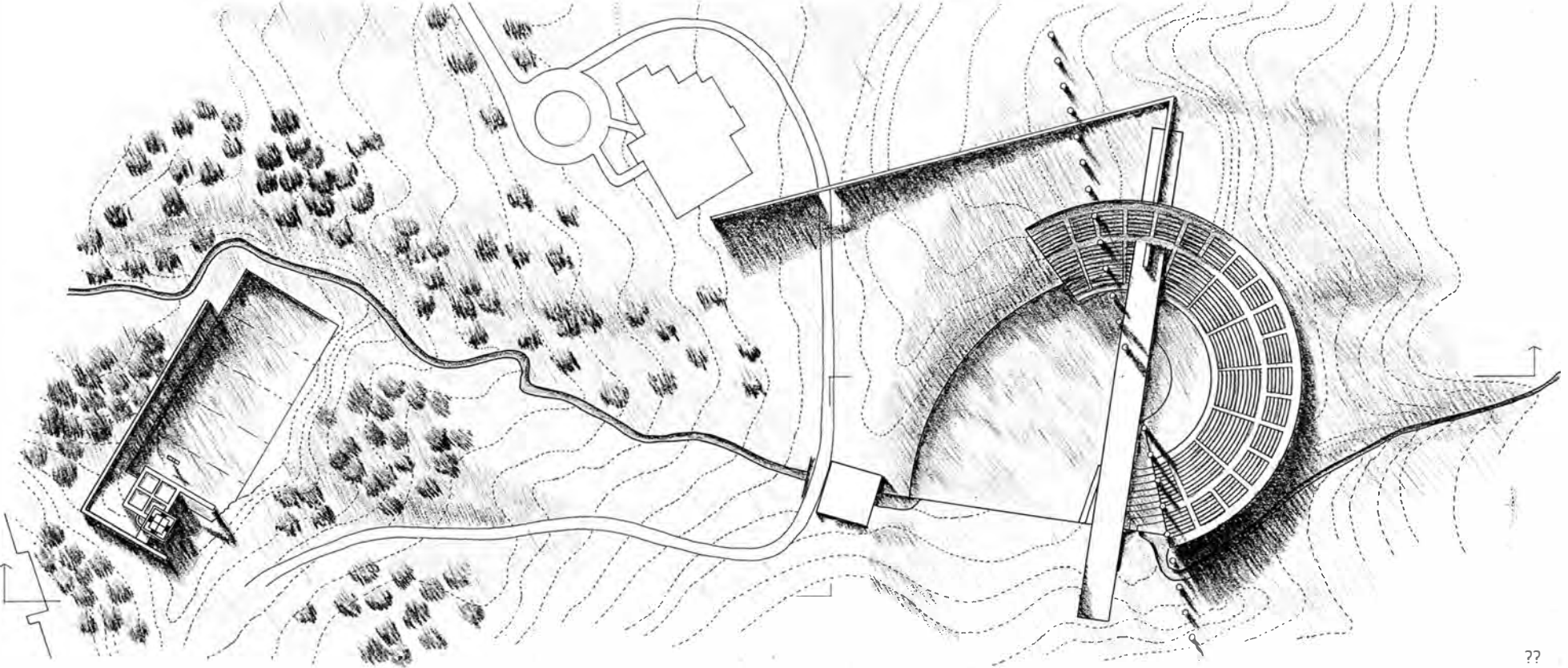

PERSPECTIVA 2

CROQUIS, ESBÓS
I PERSPECTIVA
Yasmina Sansaloni Riera

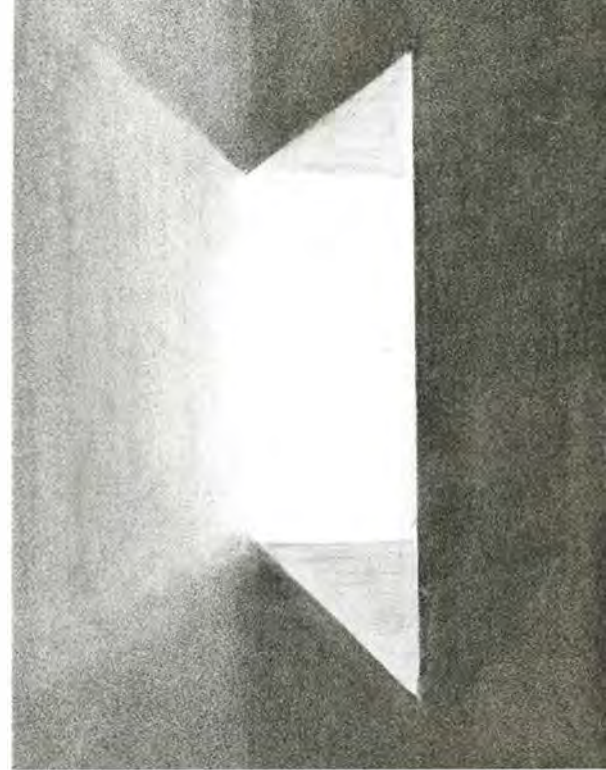

??

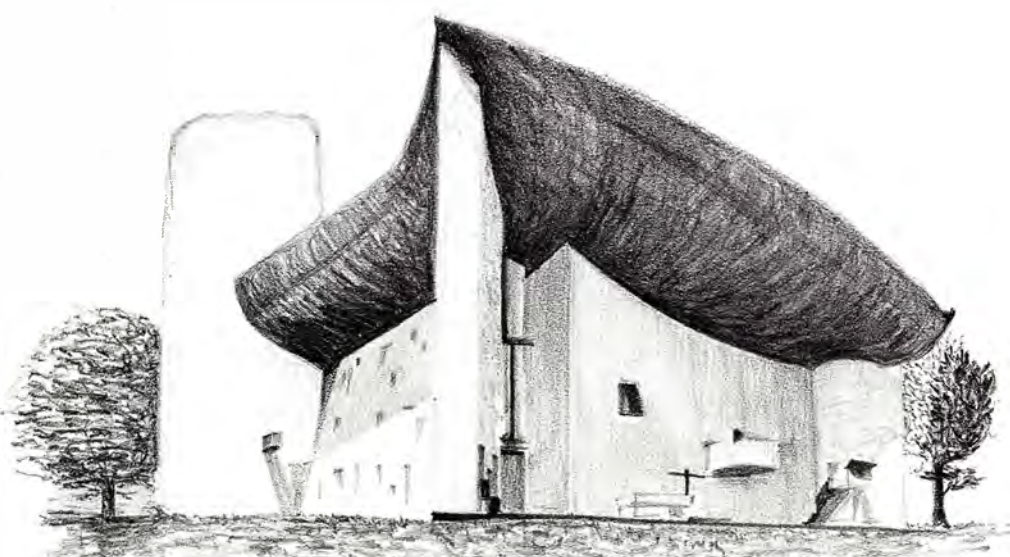

TANIA TORRES CASANOVÀ

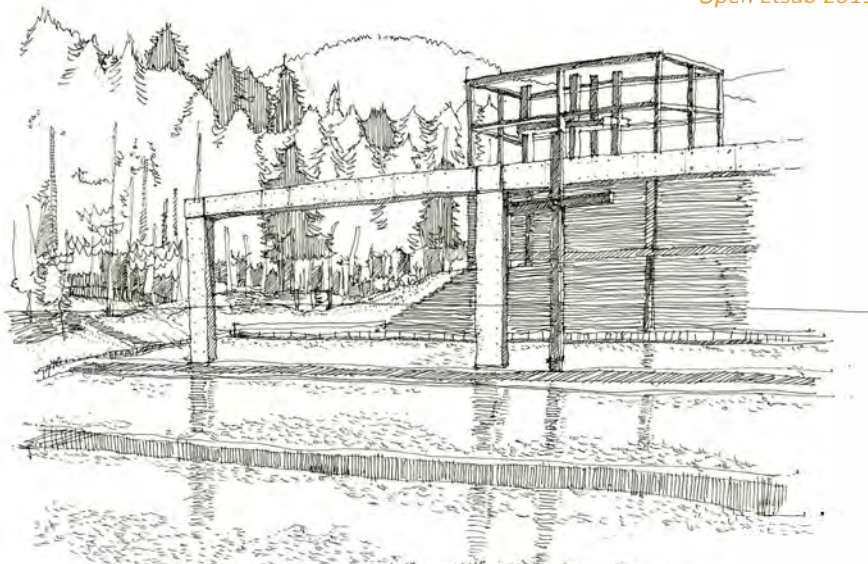

TEXTURES
Open Etsab 2019

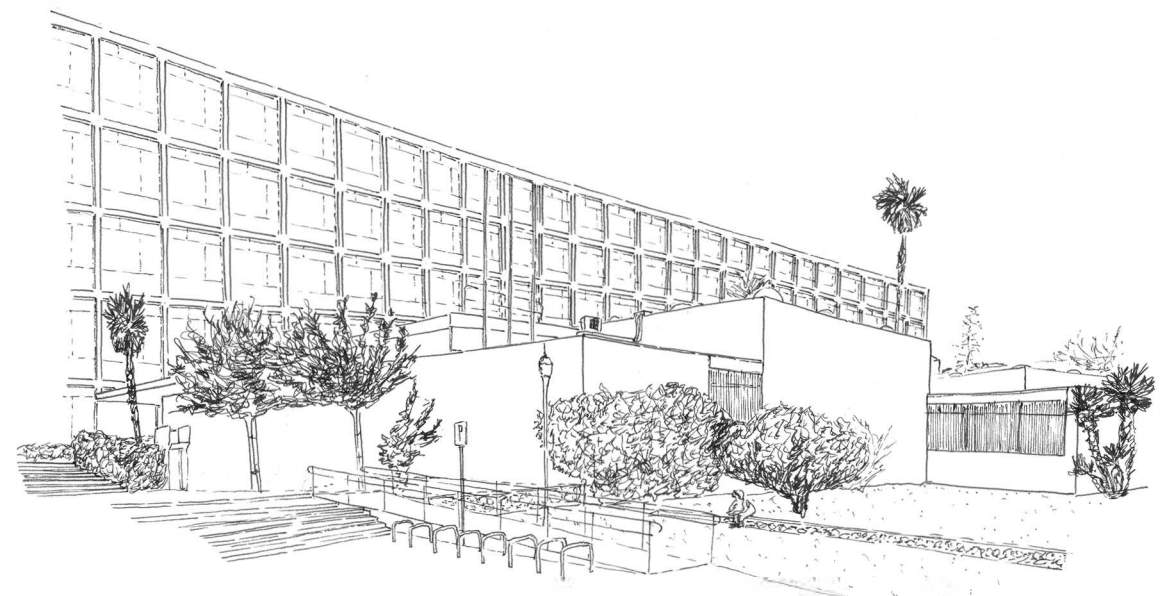
I LA MATERIALITAT
TREBALLANT AMB LA OMBRES

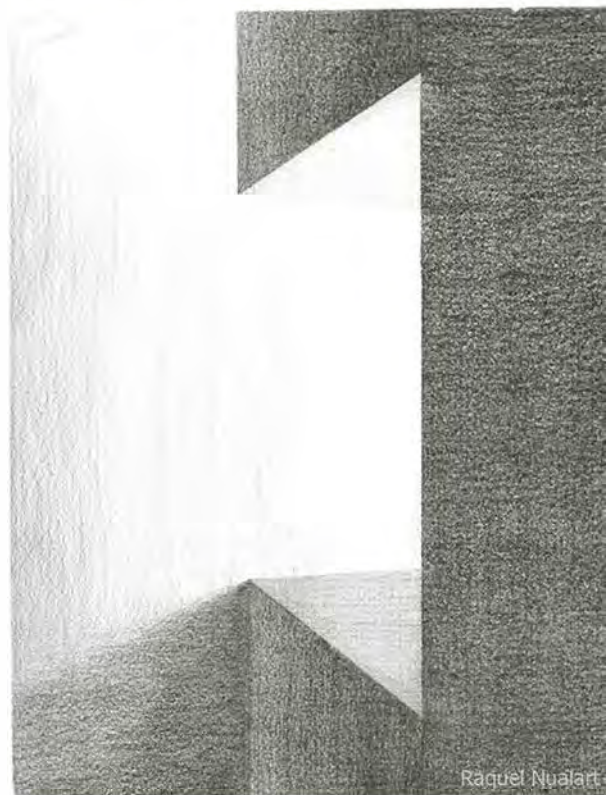
Jordina Solé

Niklas Lenz

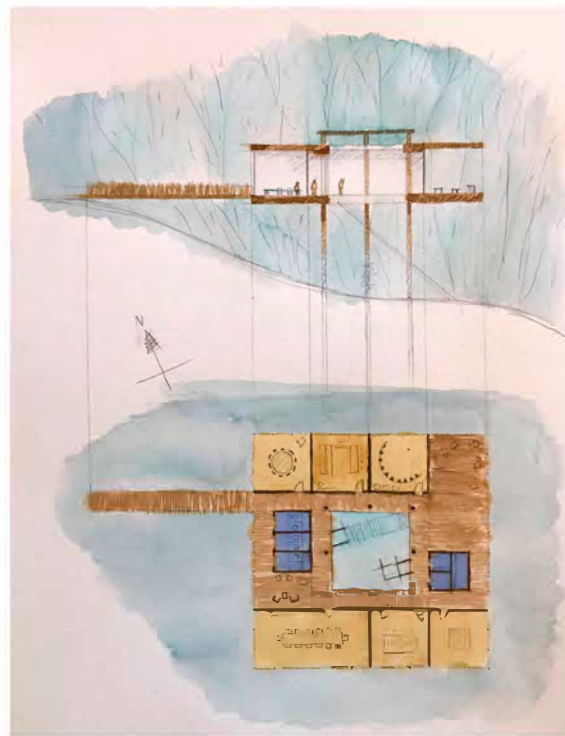
RAQUEL NUALART

Raquel Nualart

PETER ZUMTHOR

TREBALLAR AMB EL COLOR

Kim Lloveras Montserrat

CARBONET | AQUAREL·LA DIBUIXANT LA FOTOGRAFIA

ANP 01
FONS ESPAI
Isabella Hincapie Zuleta
Kim Lloveras
DIBUIX II

Bona Yúrio

Dibuix Bona Yúrio i element aplegit (Gaixa Metafísica Oteiza)

Novembre 2020

Adriana Balagó Reventor

Grup B-13 - Kim Lloveras

Gran profunditat

Novembre 2020

Adriana Balagó Reventor

Grup B-13 - Kim Lloveras

ANP I | Retrografia

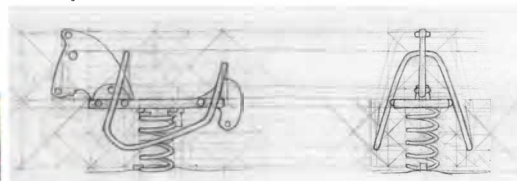

Begoña Epelde Ruiz de Yargas
DIBUIX I Kim Lloveras
Curr 2020/21

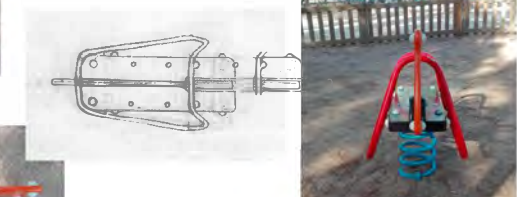
Dibuix I
Objectes del parc

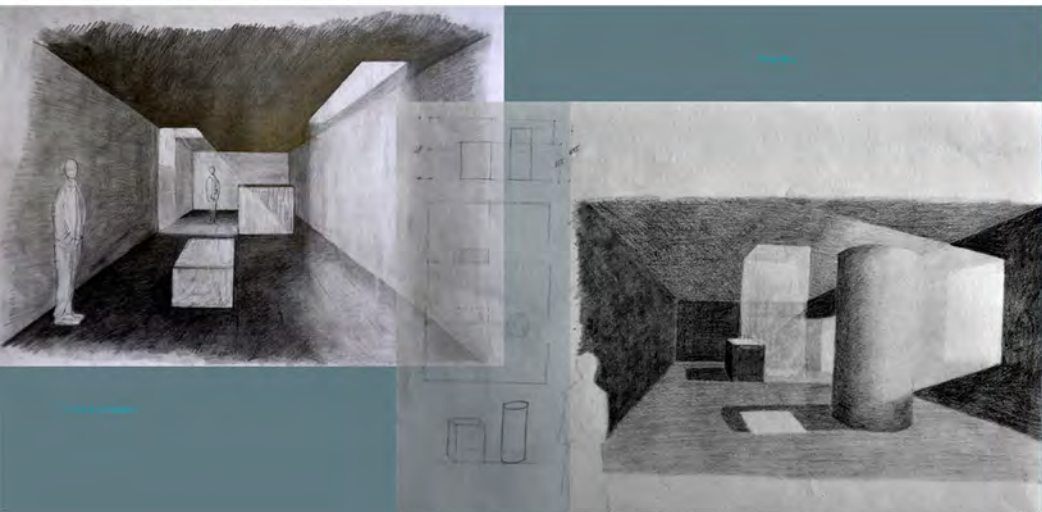
Alçot

Planta

Emma Maev O'Connell
M11 2014/2017

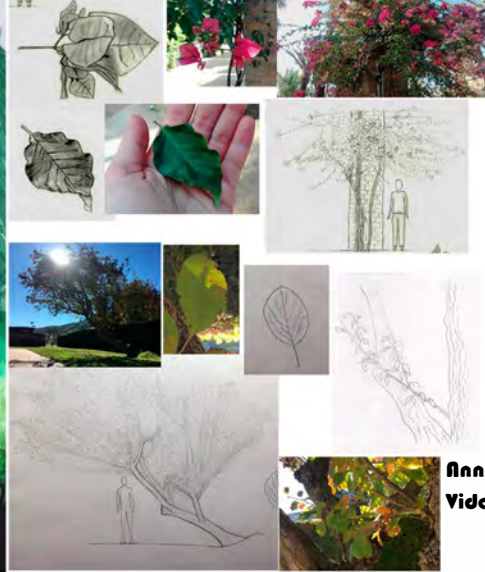
Secció Spinster's Rock.
Devon

Secció Secular Retreat.
Devon

VEGETACIÓ - G.11 Kim Lloveras i Montserrat

Emma O'Connell

Eric Peña Blanco

Niccolò
Santana Urai

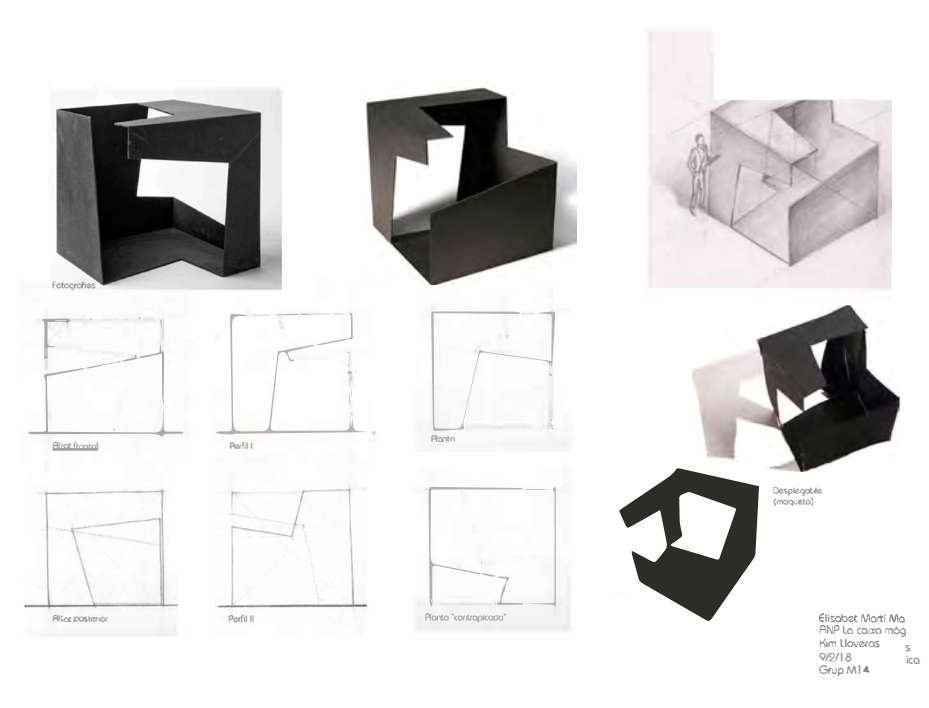
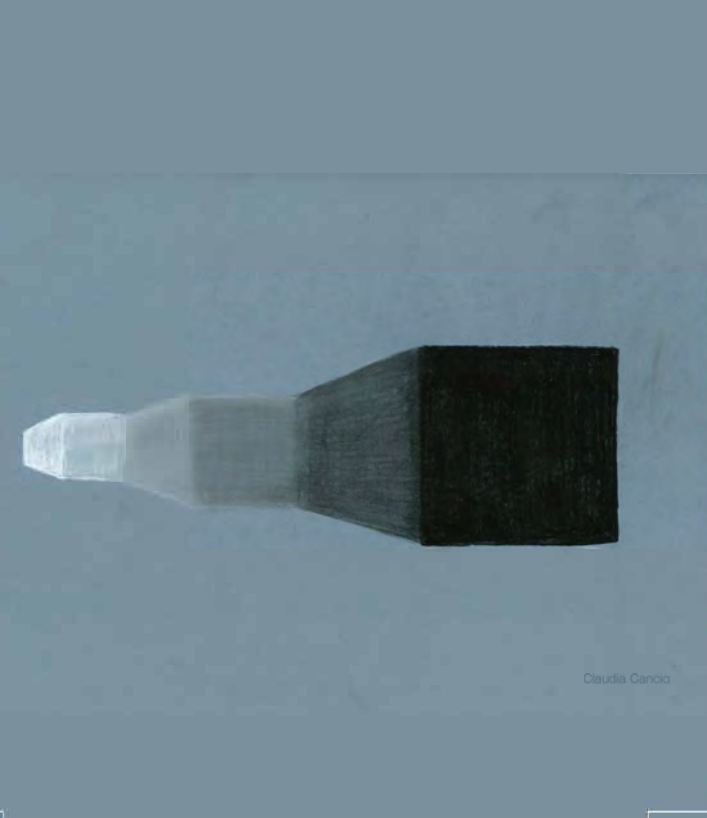
Anna
Vidal

TREBALLAR AMB LES PROFUNDITATS
Kim Lloveras Montserrat

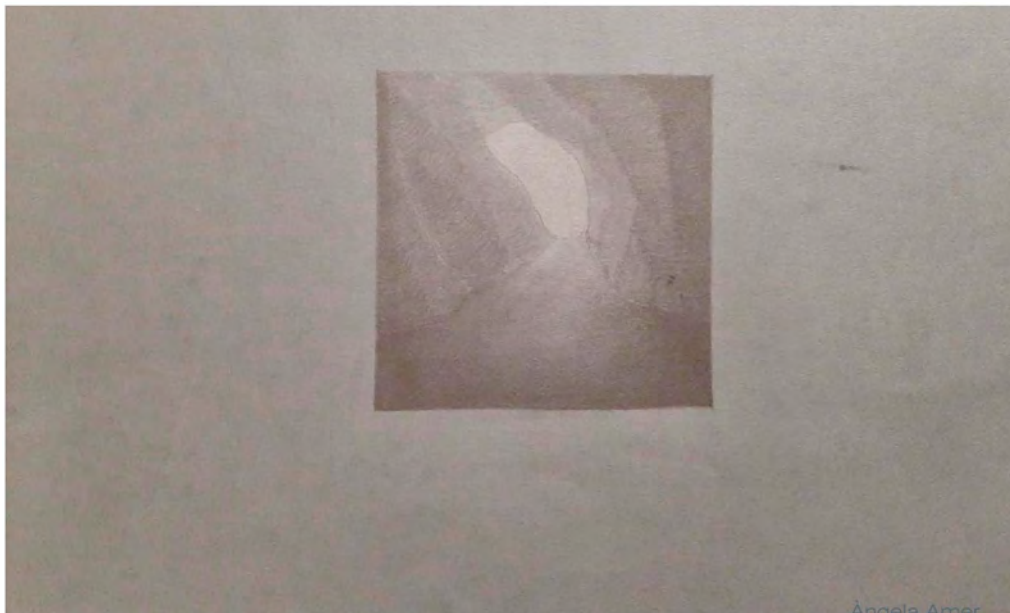
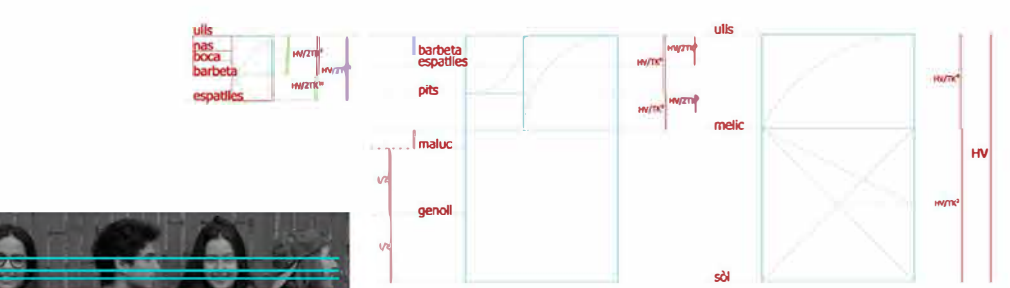
Oteiza
a la coberta de
la biblioteca

LA PERSONA MÁGICA: JORGE OTEIZA

No som pas tant diferents

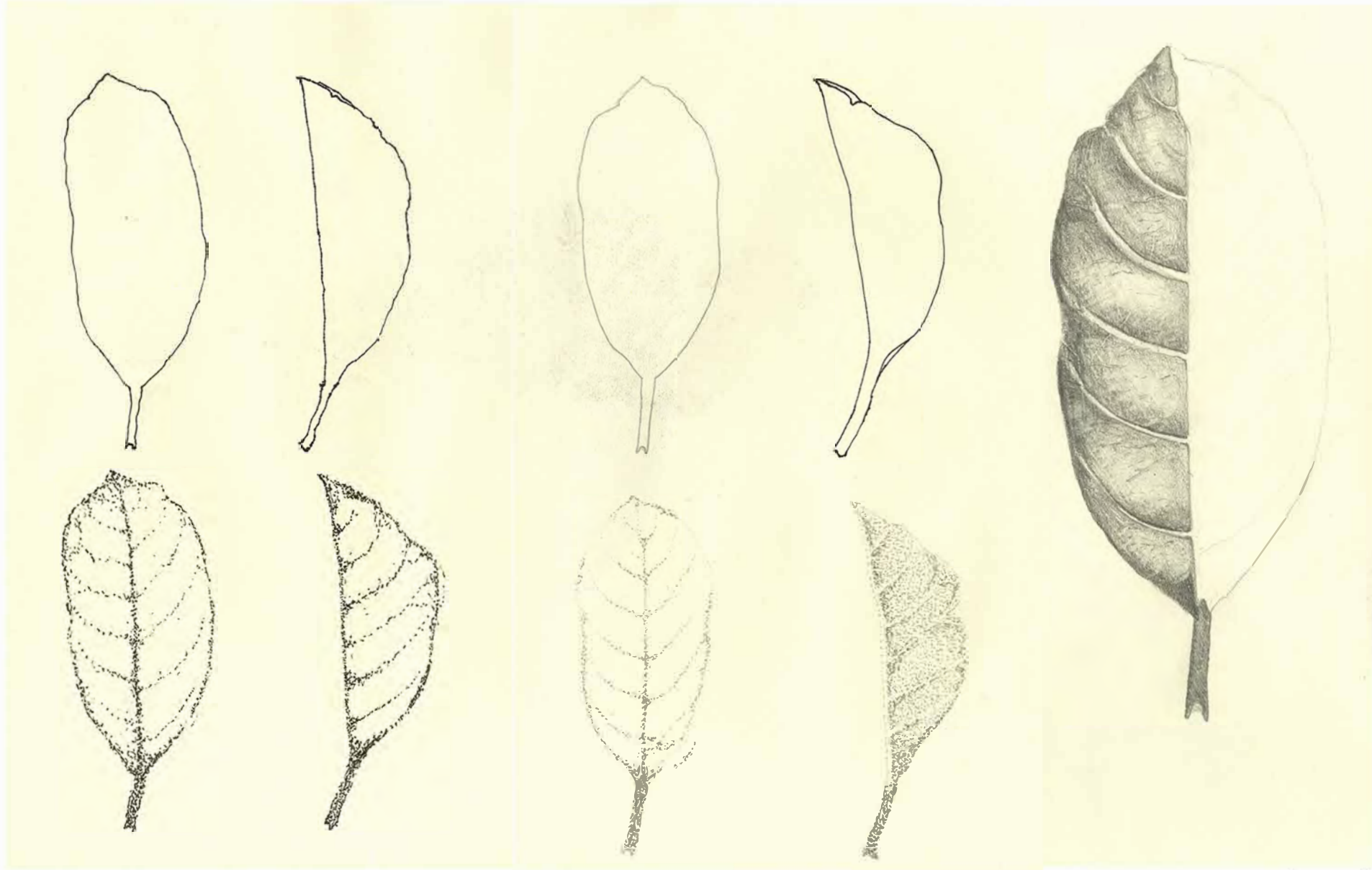
Elira Fernández Mateos
Oao Gaurab
Mariano Figuera
Gerard Domingo
Dibuix I
G1112
Kim Lloveras

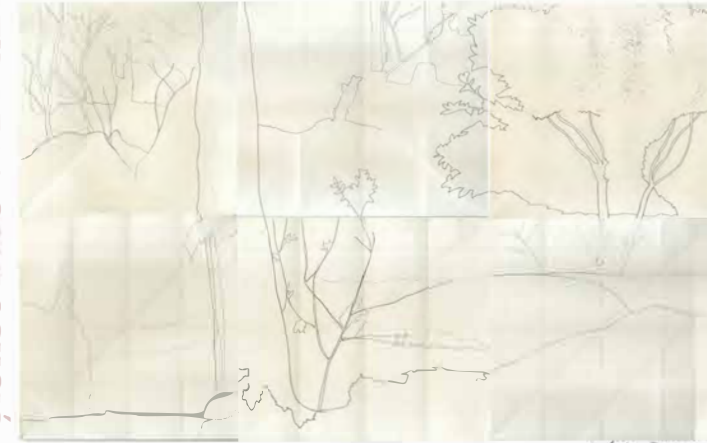
Elisabet Martí Ma
RNP La caixa màg
Kim Lloveras
9/2/18
Grup M14

TREBALLAR AMB LA VEGETACIÓ
Judit Taberna Torres

A PARTIR DE LA COMPOSICIÓ
AL DETALL

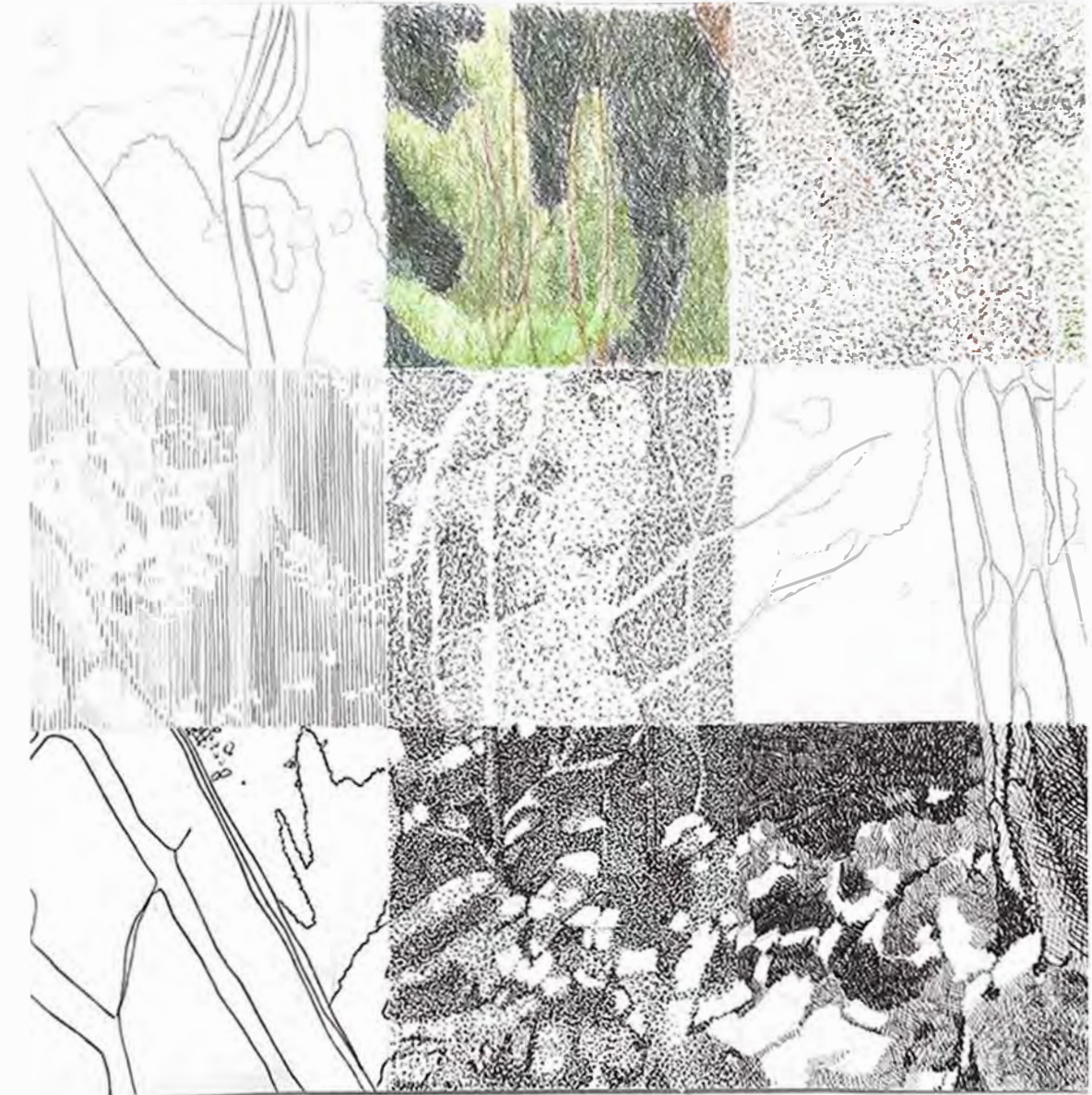
Simo Sabater

Núria Segura

Núria Segura

Helena Bonet

Helena Bonet

Helena Bonet

TREBALLAR AMB EL COLOR
Judit Taberna Torres

RECORREGUT
ESPAI ARQUITECTÒNIC

Helena Bonet

Marta Sola

Laura Bruque

Helena Bonet

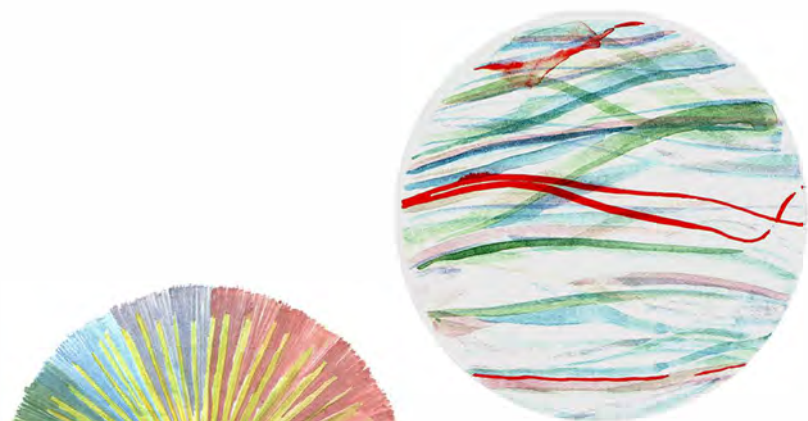
Simó Sabater

TREBALLAR AMB EL COLOR

Maitè Díez Blanco

EDWARD HOPPER I HOMENATGE AL QUADRAT (enunciat Isabel Zaragoza)

I FORMES GEOMÈTRIQUES

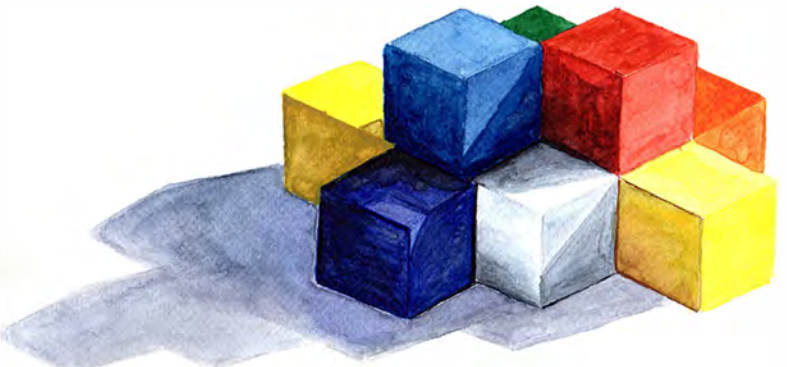
Arnau Espona

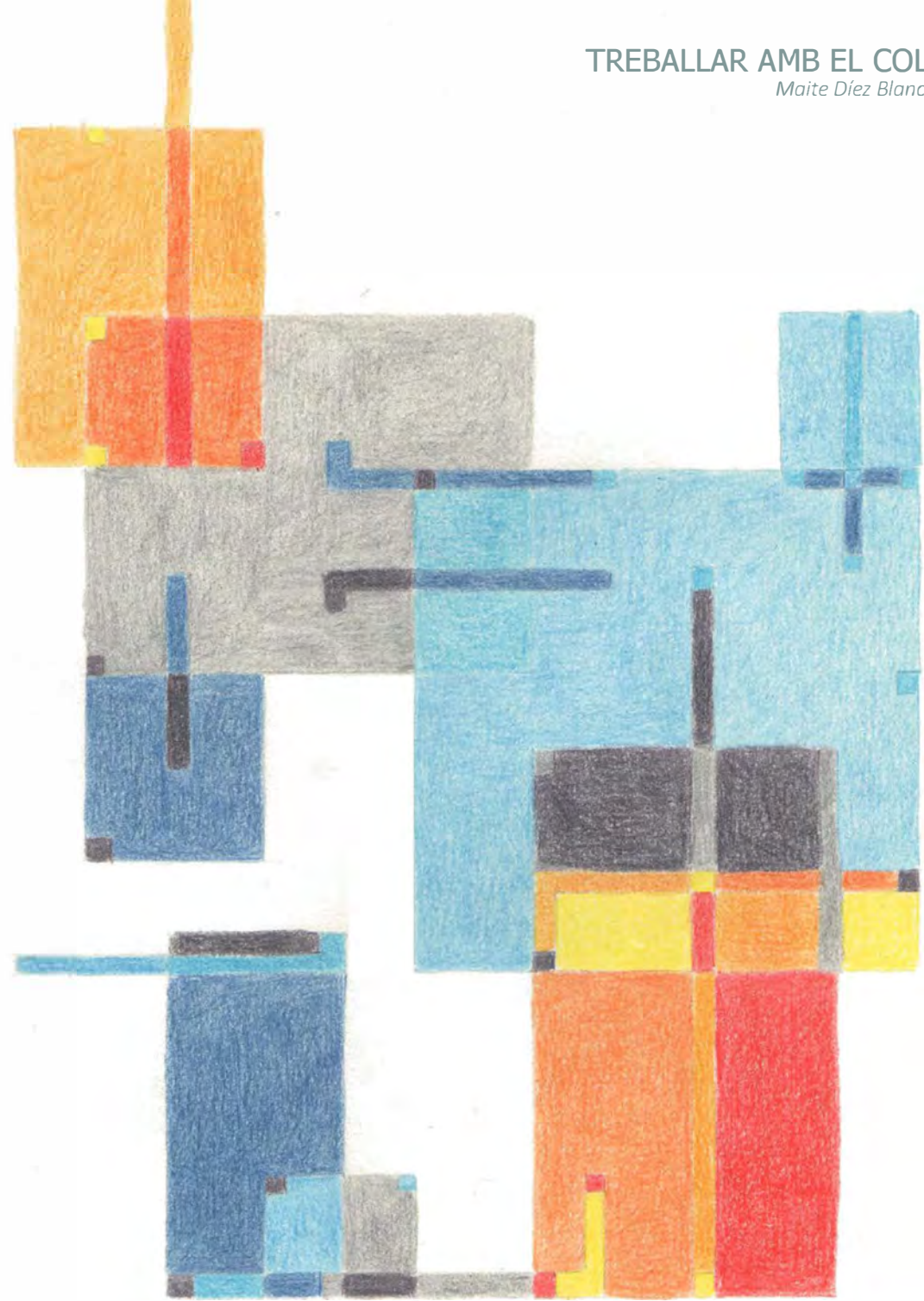
Arnau Espona

Elena Gao

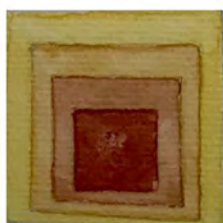
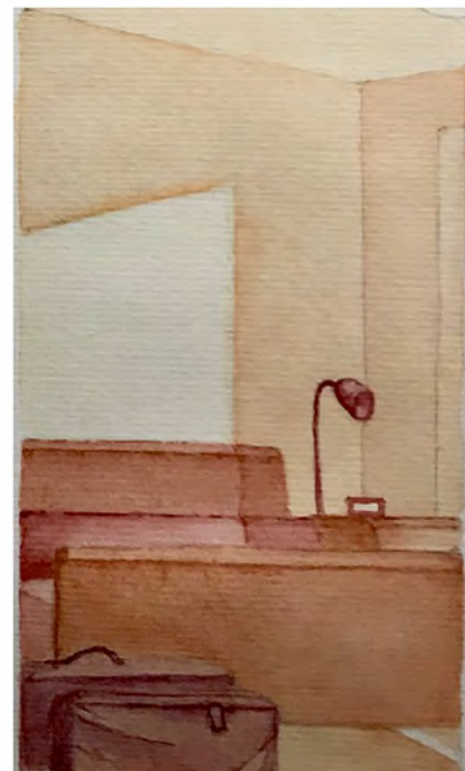
Antoni Jaume

Sandra Segarra

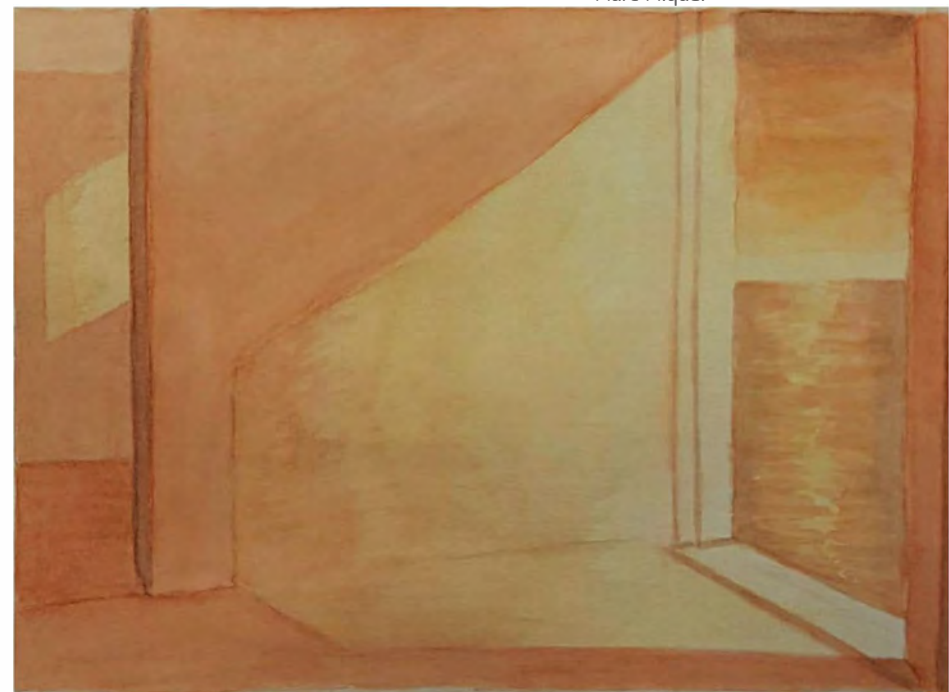
Marc Miquel

Marc Miquel

Sonia Peña

Sonia Peña

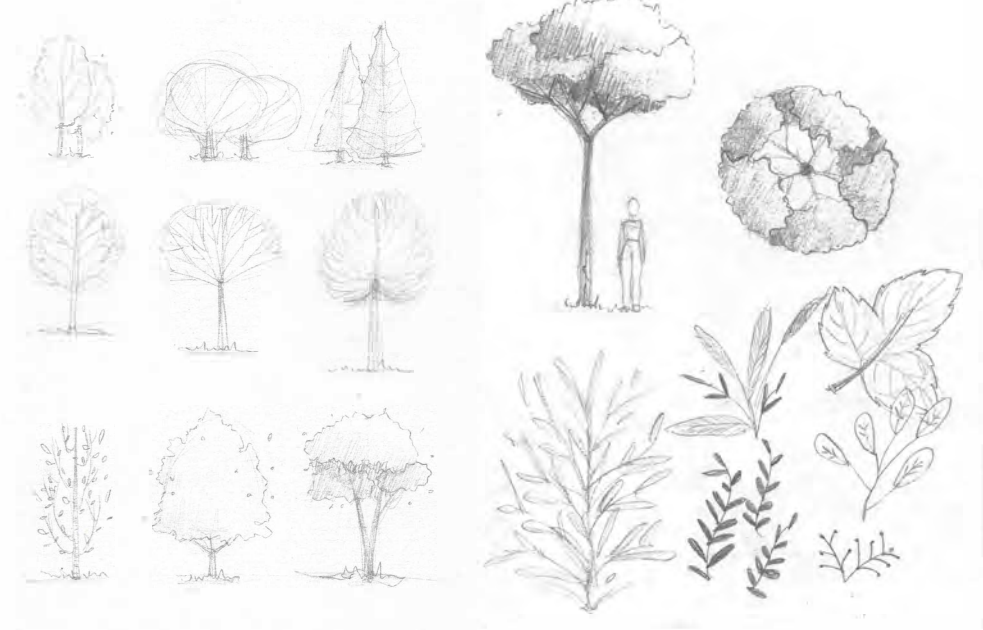
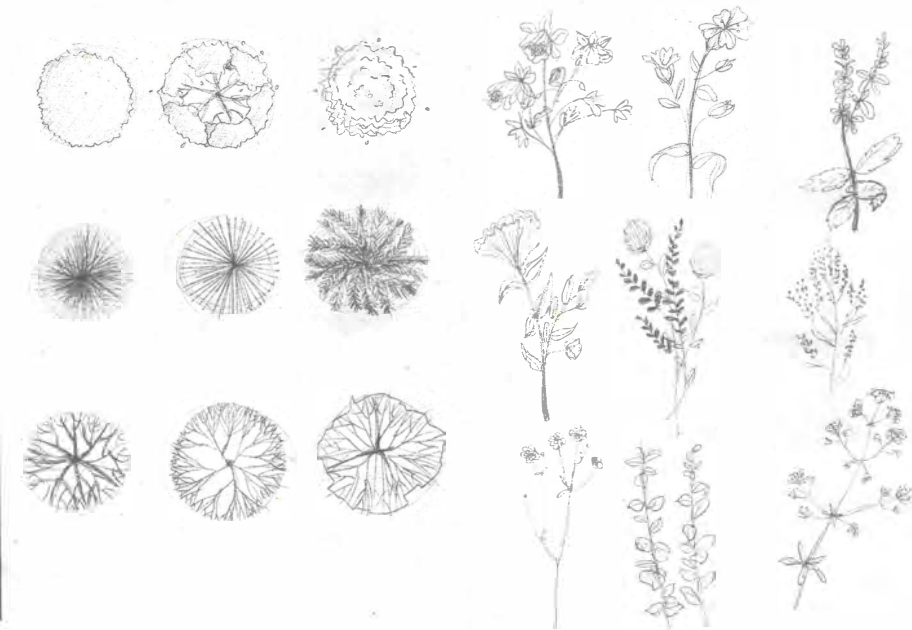

Arnau Espona

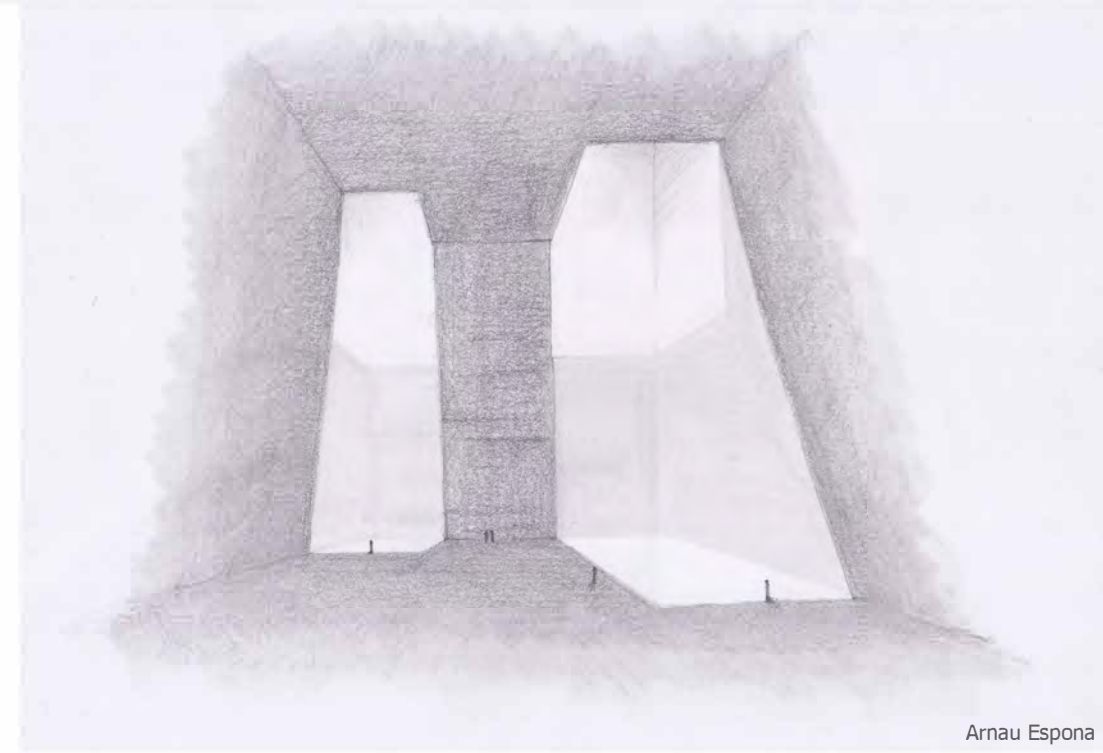
TREBALLAR AMB LA VEGETACIÓ
Maite Díez Blanco

FOTOGRAFIA I DIBUIX

DE LA PLANTA AL DETALL

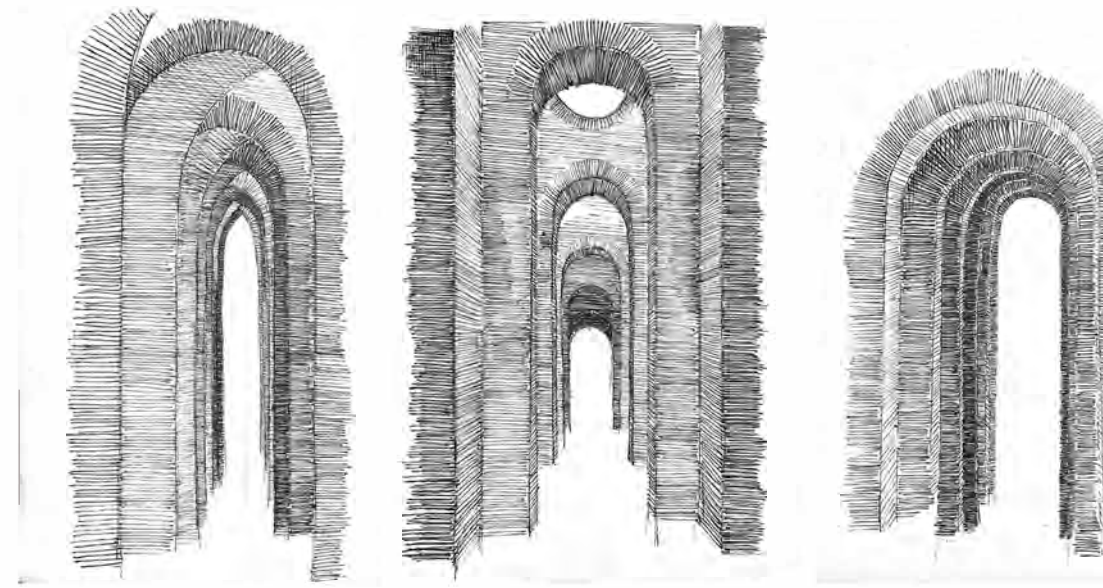
Elena Gao

Arnau Espona

TEXTURA, LLUM I OMBRA

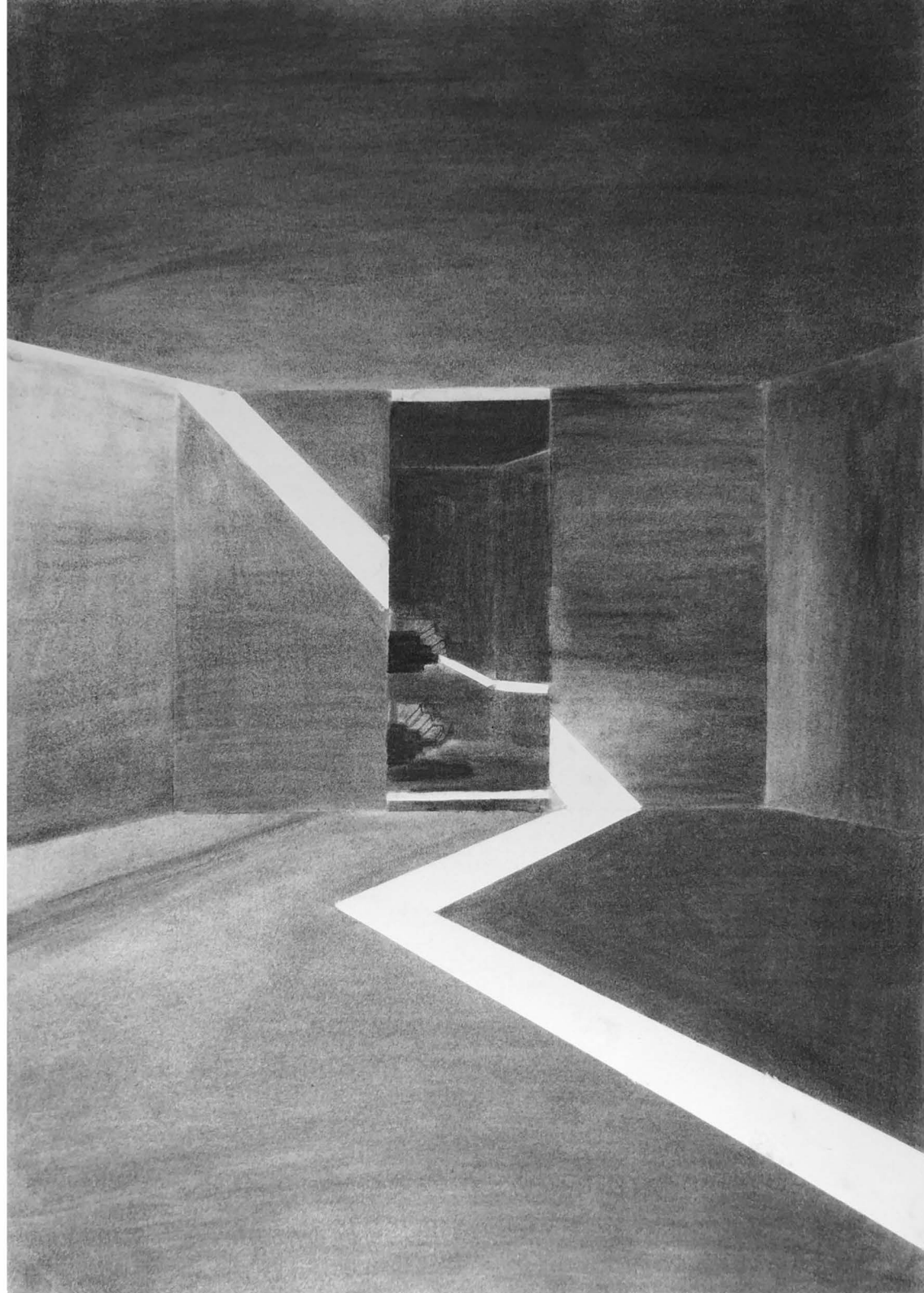
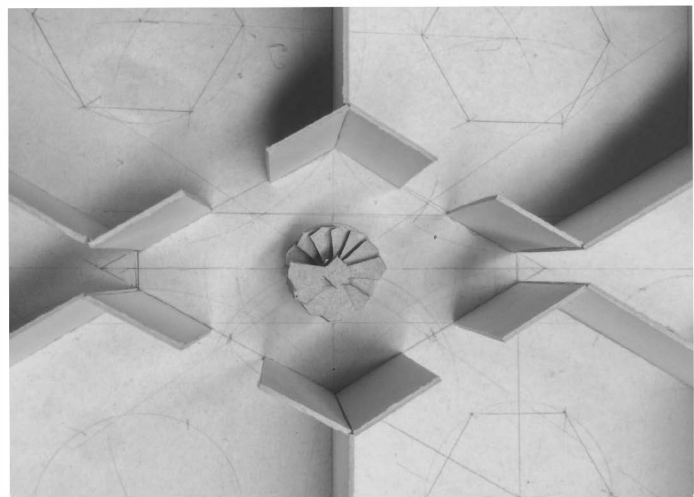
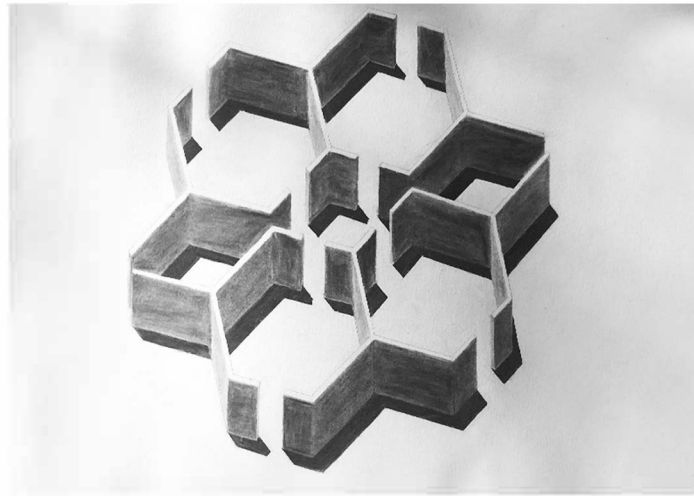
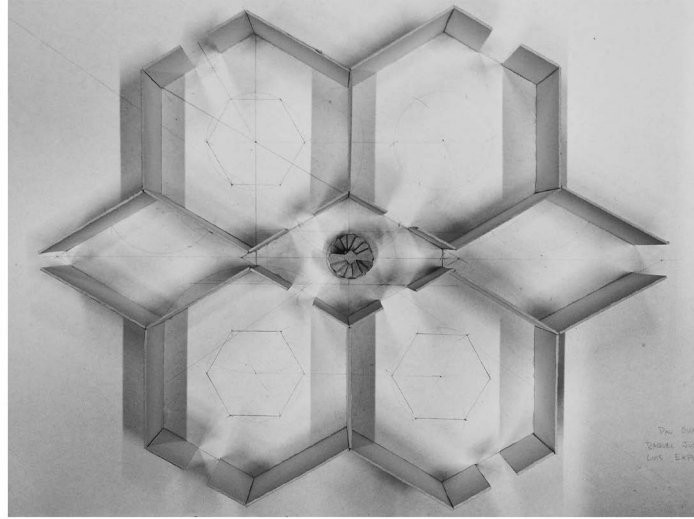
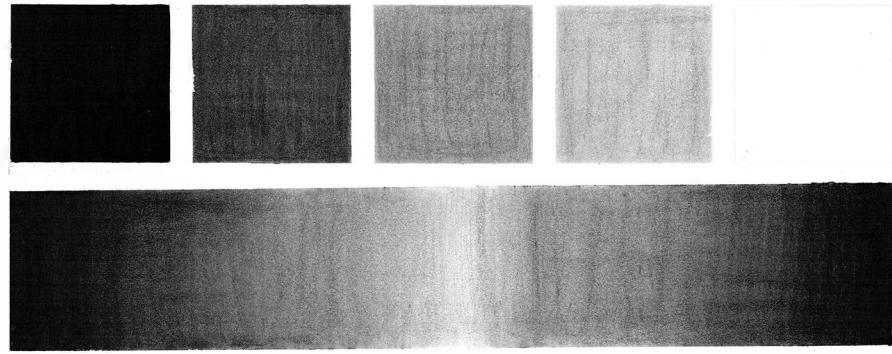
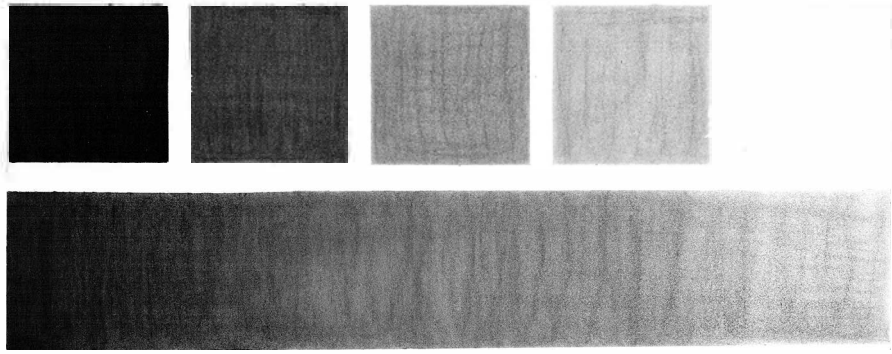
A GRAFIT
A TINTA

Marc Miquel

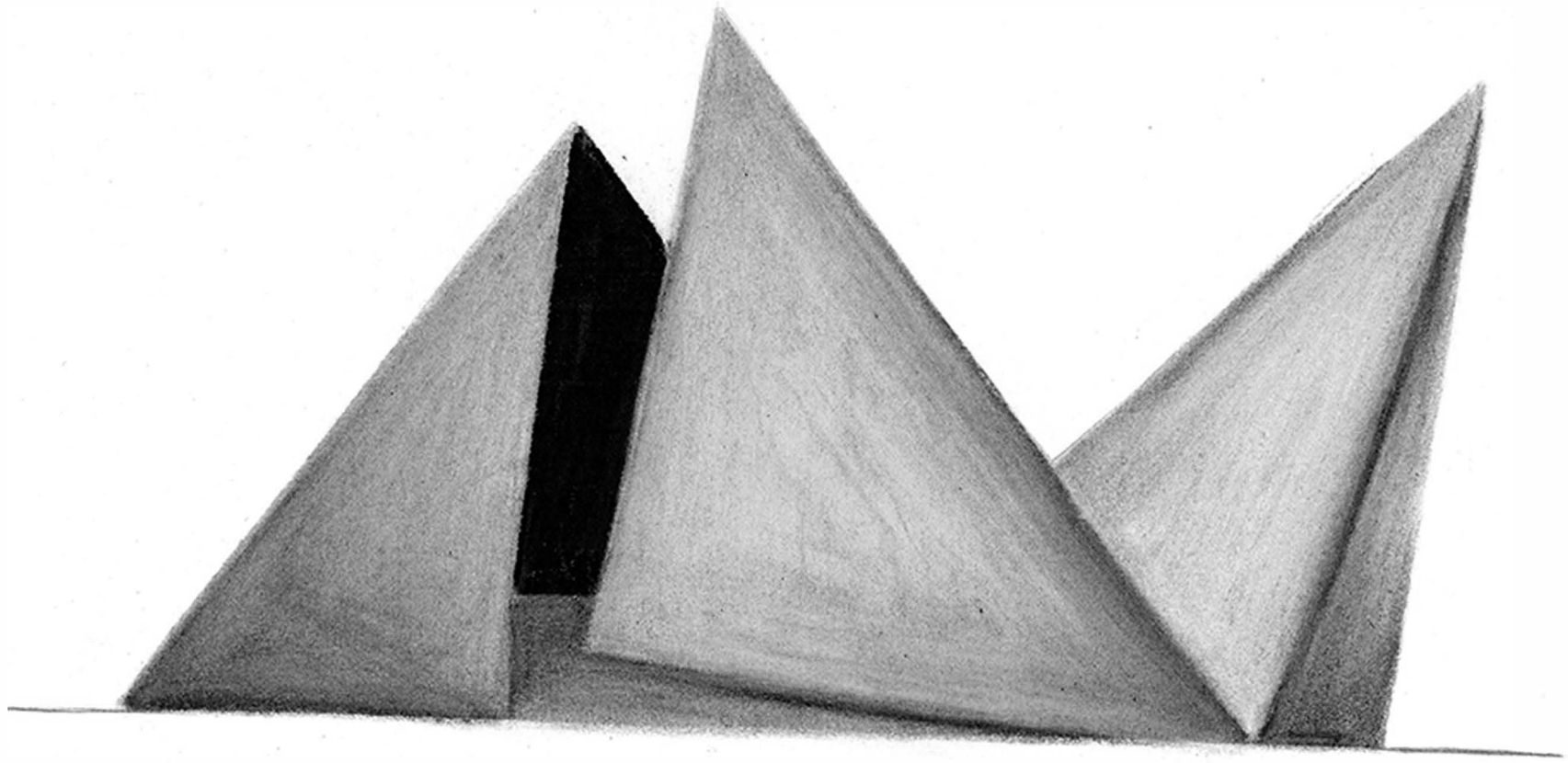
Lorena Ojea

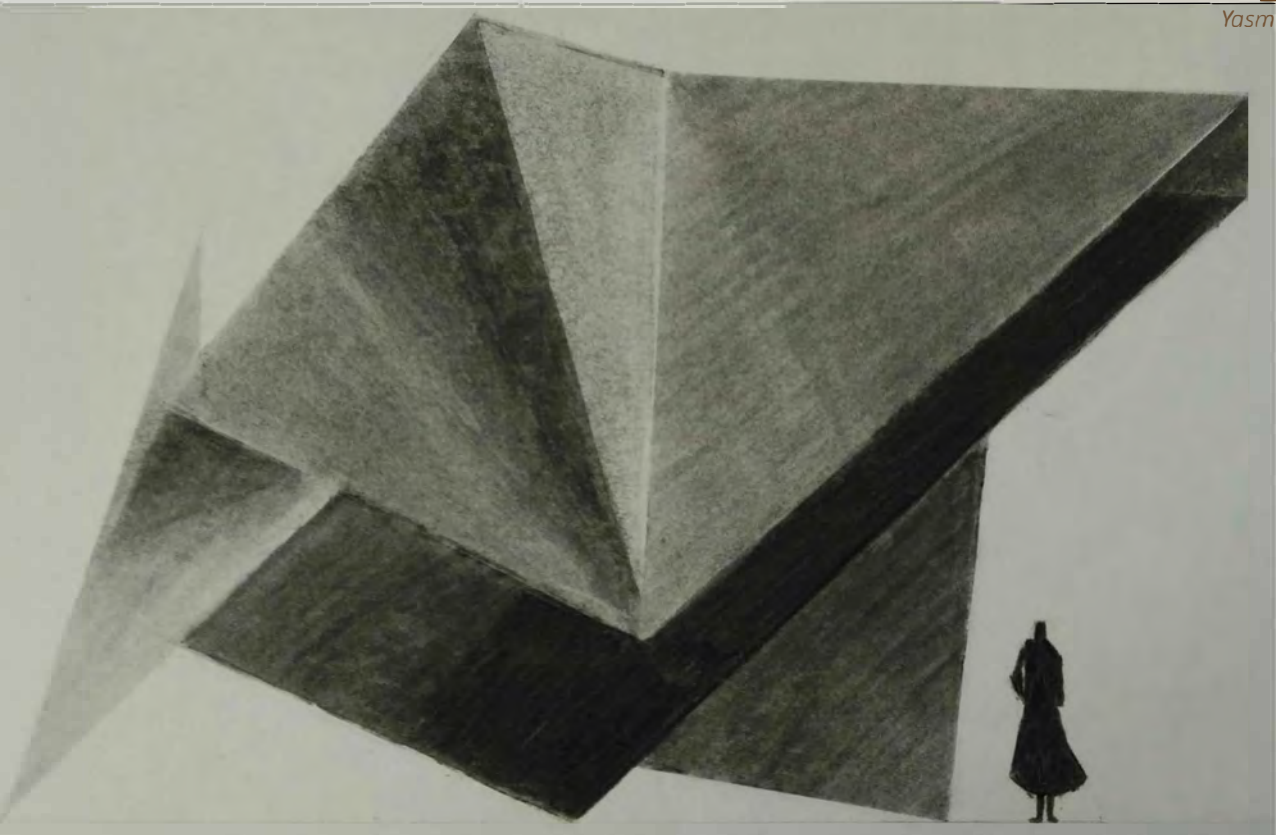
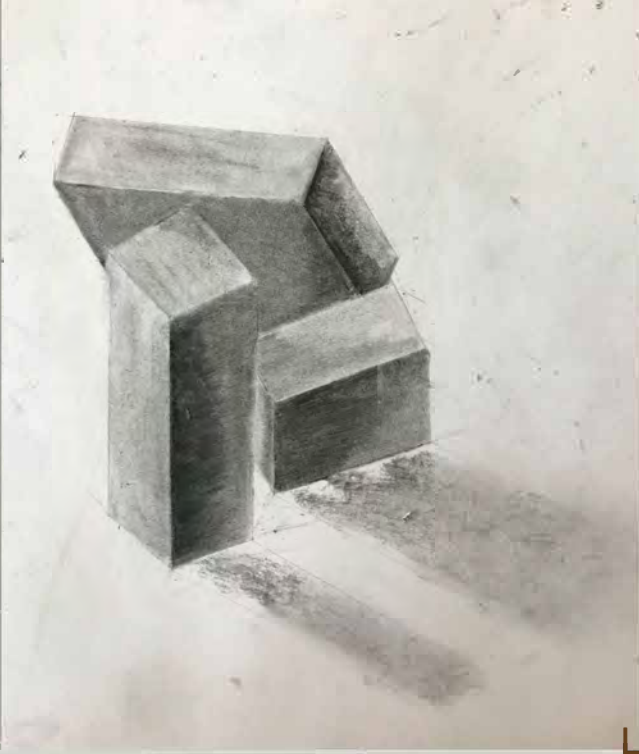

LLUM I OMBRA

Raquel Just Nat

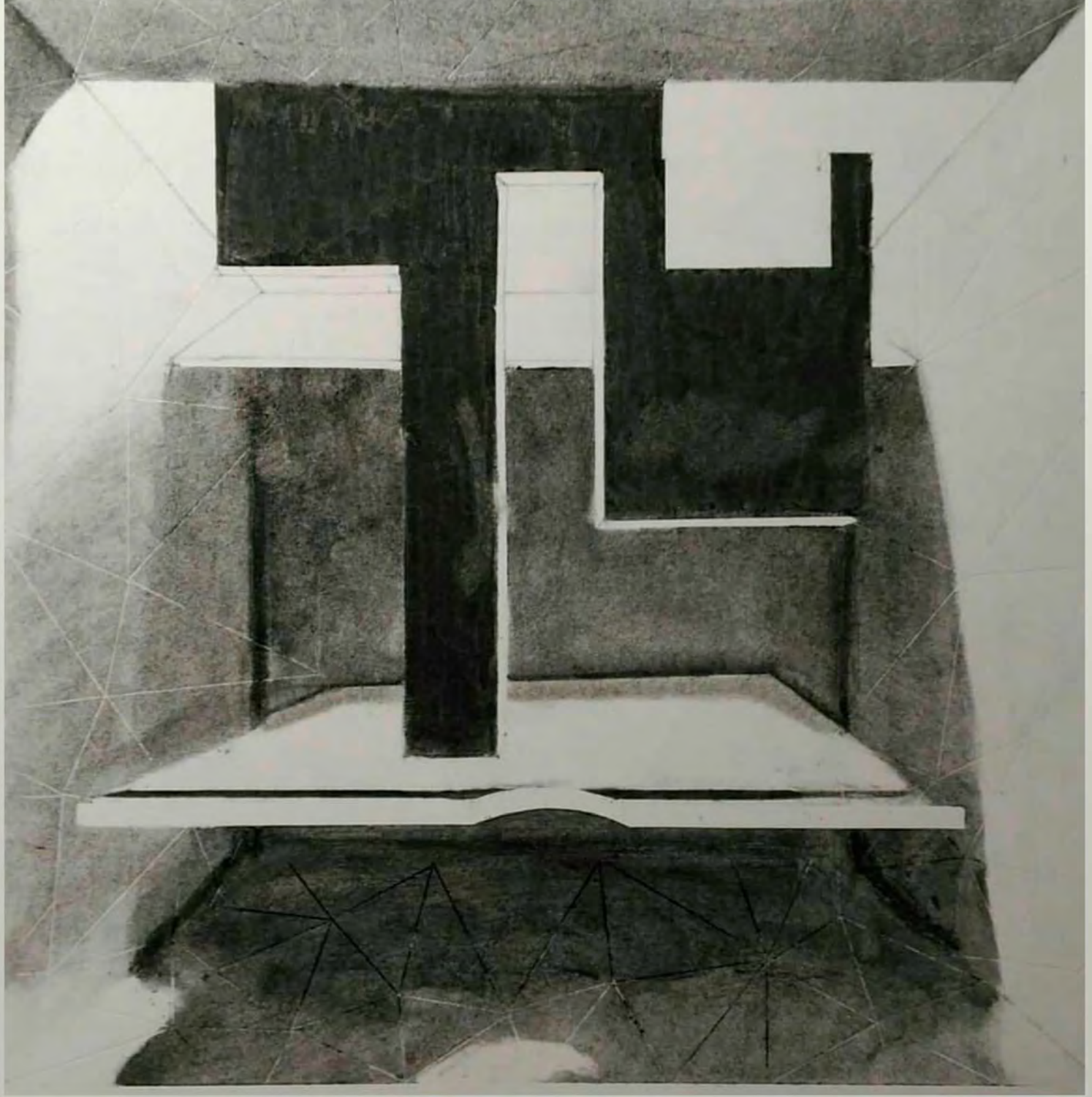
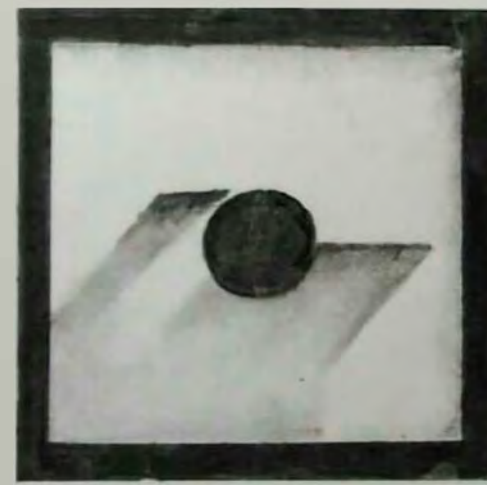
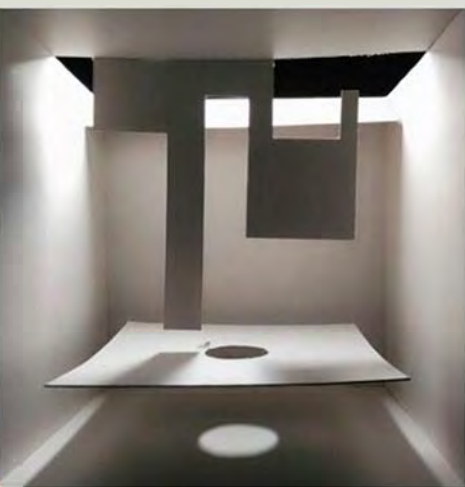
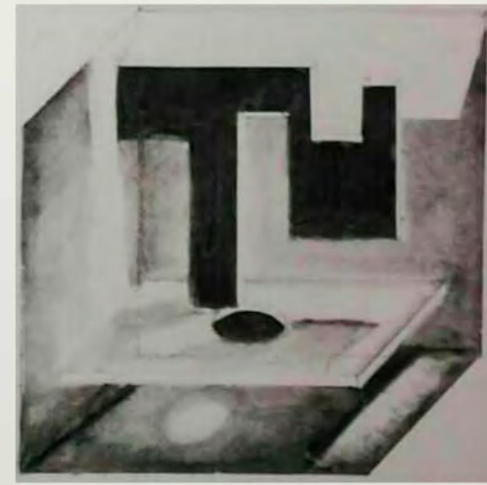
DE LA MAQUETA AL DIBUIX
TEXTURES

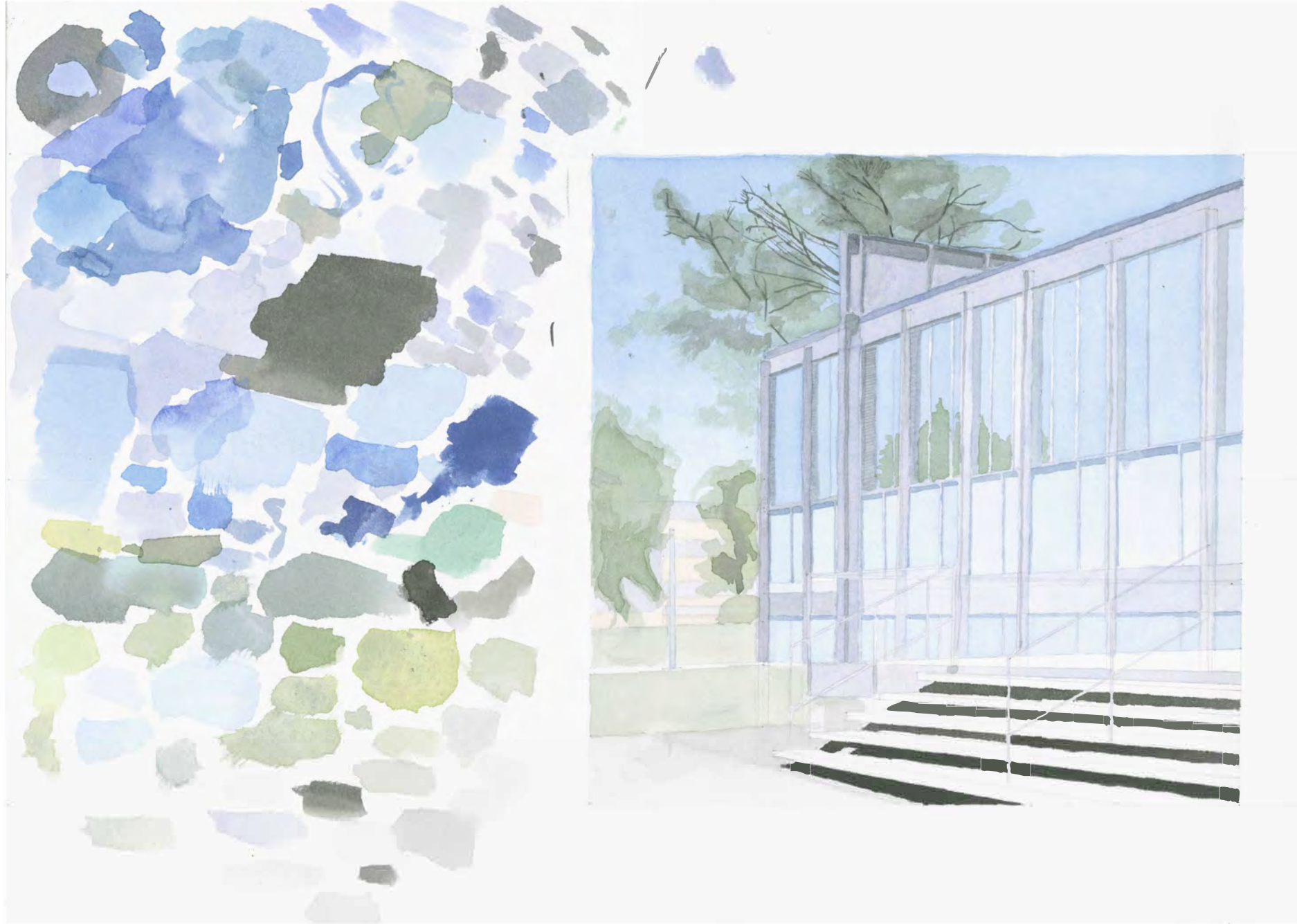

LLUM I OMBRA
Yasmina Sansaloni Riera

DE LA MAQUETA AL DIBUIX

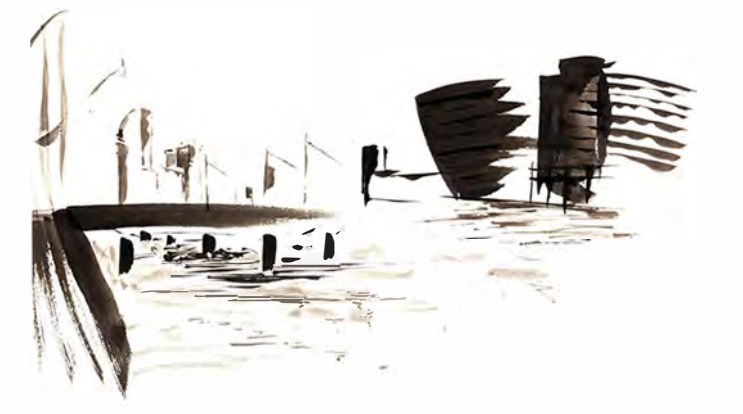

Valgañón Mendoza

Valgañón Mendoza
L'ACQUARELLA
LAPIS

Valgañón Mendoza
L'ACQUARELLA
LAPIS

Steven Holl

ÍNDEX

[ESGUARDS](#)

[ANNEX](#)

[BIBLIOGRAFIA:](#)

Pàg. 64

Bologna

Kim Lloveras Montserrat i Judit Taberna Torres

A l'alumnat de Dibuix del primer curs d'arquitectura

Isabel Zaragoza i Héctor Mendoza

Aproximació atenta

Hector Mendoza i Isabel Zaragoza

El dibuix i la fotografia

Judit Taberna Torres i Kim Lloveras Montserrat

Dibuixar és Observar

Andrea Ortega-Frutos

Dibuix Urbà

Bruno Seve

El Plec com a recurs compositiu i d'anàlisi

Carmen Escoda Pastor

Dibuixar a varies mans implica negociar i parlar

Isidre Santacreu

Dibuixar/observar/interpretar/comprendre('s)/bagatge

Maite Aguado

Plecs i Plans

Maite Díez Blanco

Si no ho puc dibuixar, no ho puc entendre

Pasqual Bendicho

Esguards docents del Dibuix Manual a l'ETSAB

Kim Lloveras Montserrat i Judit Taberna Torres

BAQUERO, Manuel. (1988). Los Departamentos de Expresión Gráfica entre la autonomía y la dependencia. Actas del I Congreso Expresión Gráfica Arquitectónica, Sevilla 3,4 y 5 de Abril de 1986. Ed: Centro de Estudios Territorials y Urbanos. Sevilla.

A l'alumnat de dibuix del primer curs d'arquitectura

Isabel Zaragoza i Héctor Mendoza, coordinadors

(1)Transcripció del discurs de presentació de Dibuix I i II a la jornada de benvinguda a l'estudiantat de nou accés al Grau en estudis d'Arquitectura de l'ETSAB. Curs 2020-2021
CORTÉS, Juan antonio; MONEO, Rafael. (1976). Comentarios sobre dibujos de 20 arquitectos actuales. A: Monografía 5.2(1.166)proyectos I. Barcelona: Escolta Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. <http://hdl.handle.net/2117/90472>
SOLAGUREN-BEASCOA, Félix. (2019). “Sobre la docencia”. A.JIDA: textos de arquitectura docencia e innovación 6, (pp. 254-257). García-Escudero, Daniel; Bardí, Berta (eds.). Barcelona: Iniciativa Digital Politècnica RU Book. <http://hdl.handle.net/2117/174083>

El dibuix i la fotografia

Judit Taberna Torres i Kim Lloveras Montserrat

PALLASMAA, Juhani (2012). La mano que piensa, la sabiduría existencial y corporal en la arquitectura. Ed: Gustavo Gill SL. Barcelona.
PALLASMAA, Juhani (2016). Los ojos de la piel. Ed: Gustavo Gill SL. Barcelona.
PALLASMAA, Juhani (2012). Los amores difíciles. Ed: Siruela. Barcelona.

Dibuixar és observar

Andrea Ortega-Frutos

LE CORBUSIER (1968). Suite de dessins. Ed:Forces Vives. París

Dibuix Urbà: Observació conscient i disseny obert.

Bruno Seve

LE CORBUSIER (2011). Voyage d'Orient, 1910-2911. Ed: Éditions de la Villette. París
REDONDO, E (2008). El Dibujo híbrido. Digital Sketch. Explorando los límites del dibujo arquitectónico. Actas del XII Congreso Internacional de Expresión Gráfica Arquitectónica: congreso Interenacional de Expresión Gráfica Arquitectónica / Enrique Rabasa Díaz (aut.). Madrid
RAPOSO GRAU, Javier Fco (2014). Dibujar, procesar, comunicar: el proyectar arquitectónico como origen de un proceso gráfico-plástico. Implicaciones docentes. EGA. Revista de expresión gráfica arquiectónica, v.null (n. 24). pp. 92-105. Madrid

El plec com a recurs compositiu i d'anàlisi

Carmen Escoda

CARRASCO Sánchez, Manuel (2015). Taller: Arquitectura i Origami. COAM. Madrid

Dibuixar a varies mans implica negociar i parlar

Isidre Santacreu

(1) Lou REED, (2003) Vanishing Act

(2) Lou REED, (2003) Vanishing Act

Dibuixar/ Observar/ Interpretar/ Compendre('s)/ Bagatge

Maite Aguado i Roca

(1) EDWARDS, B. (1979). Aprender a dibujar con el lado derecho del cerebro. Ed: Ediciones Urano, 1ª Ed.1979, 6ª Ed. 2000. Barcelona

Plecs i Plans

Maite Díez

(1) CHILLIDA, Eduardo. (1996). El Croquis n.81/82. Madrid

Si no ho puc dibuixar, no ho puc entendre(1)

Pasqual Bendicho

(1) Albert Einstein

(2) Albert Einstein

SÒRIA BADIA, Enric; CODERCH, José Antonio. (1979). J.A coderch de Sentmenat : conversaciones=conversations. Col·lecció función y forma, volum 32. Ed. Blume. Barcelona

